

महाराष्ट्र शासन
उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग
शासन निर्णय क्र. आयटीपी-२०२१/प्र.क्र.१७०/उद्योग-२
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक:- २७ जून, २०२३

प्रस्तावना:-

राज्याचे पहिले माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण सन १९९८ मध्ये जाहीर करण्यात आले असून, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण तयार करणारे महाराष्ट्र हे पहिले राज्य म्हणून अग्रेसर आहे. सन २००३ व २००९ च्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांचे योग्य नियोजन आणि प्रभावी अंमलबजावणीमुळे या क्षेत्रातील निर्यात तसेच गुंतवणूकीतील सातत्यपूर्ण होणारी वाढ यामुळे महाराष्ट्रातील माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राचा पाया मजबूत झाला आहे. तसेच सन २०१५ च्या माहिती तंत्रज्ञान धोरणात केलेल्या कालानुरूप बदलामुळे महाराष्ट्र राज्य हे जागतिक स्तरावर टिकून राहण्यासाठी केवळ भारतातीलच नव्हे तर आशियातील सर्वोत्तम तंत्रज्ञान गुंतवणूक स्थळांपैकी एक स्थळ बनले आहे. माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण -२०१५ चा कालावधी दिनांक ३०/०६/२०२० रोजी संपुष्टात आला. त्यामुळे मा.मंत्रिमंडळाच्या मान्यतेने सदर धोरणास नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण अस्तित्वात येईपर्यंत मुदतवाढ देण्याचा निर्णय घेण्यात येवून, त्याबाबतचा शासन निर्णय दिनांक २५/०६/२०२० रोजी निर्गमित करण्यात आला आहे.

२. नवीन माहिती तंत्रज्ञान धोरणाचा दस्तऐवज तयार करण्यासाठी, माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील विविध भागधारकांशी वेळोवेळी चर्चा करण्यात आली. सदर चर्चेच्या निष्कर्षाच्या आधारे आणि या क्षेत्रातील विकासक, माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील तज्ञ प्रतिनिधी, कंपन्यांचे संचालक, नॅसकॉम, टेलिकॉम उद्योगाचे प्रतिनिधी, इतर संबंधित संस्था यांच्याशी विस्तृत चर्चा करण्यात आली. यापूर्वीची माहिती तंत्रज्ञान धोरणे राबवितांना विभागाला आलेल्या अनुभवाच्या आधारे, प्रस्तुत धोरणाचा मसुदा तयार करण्यात आला आहे. सदर धोरणास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

राज्यात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांच्या सर्वकष व्यापक विस्तारासाठी माहिती तंत्रज्ञान उद्याने, माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर उत्पादने, डेटासेंटर, एव्हीजीसी तसेच नाविन्यपूर्ण तंत्रज्ञान त्याचप्रमाणे एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान शहरे विकसित करण्यावर भर देणे आवश्यक आहे. याबाबी विचारात घेवून सर्व समावेशक असे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण तयार करण्यात आले असून, महाराष्ट्र राज्याचे नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०२३ या शासन निर्णयान्वये जाहीर करण्यात येत आहे. सदर धोरणाची मराठी व इंग्रजी प्रत (परिशिष्ट-२ व परिशिष्ट-३) या शासन निर्णया सोबत संलग्न असून त्यातील पुढे नमूद बाबींना विवक्षितपणे मान्यता देण्यात येत आहे.

२. महाराष्ट्र राज्याचे नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०२३ ची उद्दिष्टे व लक्षांक:-

२.१ राज्याच्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणाची उद्दिष्टे:-

- महाराष्ट्र राज्याला जागतिक स्तरावरील एक सर्व समावेशक विकासाचे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा केंद्र म्हणून विकसित करणे, तसेच राज्याला भारताची तंत्रज्ञान विषयक राजधानी म्हणून स्थापित करून नावीन्यपूर्ण, समन्यायी, सर्व समावेशक तसेच शाश्वत तंत्रज्ञान विकासाच्या दिशेने वाटचाल करणे.

- जागतिक स्तरावरील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उपक्रमांकरीता धोरणात्मक निर्णय, स्पर्धात्मक विकास व व्यवसाय पूरक वातावरण निर्मिती करुन महाराष्ट्र राज्याचा गुंतवणूक व नावीन्यपूर्ण उपक्रम राबविणेसाठी सर्वाधिक पसंतीच्या ठिकाणामध्ये समावेश करणे.
- देशातील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील राज्याचे अग्रस्थान अधिक बळकट करणे.
- राज्याचा शाश्वत तसेच संतुलित प्रादेशिक विकास साधण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रात गुंतवणूकीचा ओघ वाढविणे.
- नवीन तंत्रज्ञान उत्पादने / सेवांसाठी विशेषतः महाराष्ट्रात विकसित स्वदेशी उत्पादनांसाठी बौद्धिक संपदा निर्मिती, नावीन्यपूर्ण आणि तंत्रज्ञान व्यापारीकरणाला प्रोत्साहन देणे.
- उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रामध्ये गुंतवणूकीचा ओघ लक्षणीयरित्या वाढवून तसेच या करीता पूरक वातावरण निर्मिती करुन जागतिक कंपन्यांसाठी राज्याला आवडीचे गंतव्यस्थान बनविणे.
- राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील वाढीकरीता उच्च रोजगार क्षम, प्रतिभावान व गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळ विकसित करणे.

२.२ महाराष्ट्र राज्याच्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणाचे लक्षांक:-

- राज्यात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणक्षेत्रा मध्ये रु.९५,००० कोटी नवीन गुंतवणूक आकर्षित करणे.
- राज्यात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रात ३.५ दशलक्ष एवढ्या नवीन रोजगाराच्या संधी निर्माण करणे. उच्च रोजगार क्षम, प्रतिभावान व गुणवत्ता पूर्ण मनुष्यबळ विकसित करण्याकरीता कौशल्य वृद्धीमध्ये प्रतिवर्ष १५ टक्के एवढी वाढ करणे.
- राज्यात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातून रुपये १० लक्ष कोटी एवढ्या निर्यातीचे लक्ष साध्य करणे.

२.३ धोरणाचे अंमलबजावणी स्तंभ:-

- **सिंगल टेक्नोलॉजी इंटरफेस** :माहिती तंत्रज्ञानामध्ये इज ऑफ डुईंग बिझनेसला प्रोत्साहन देण्यासाठी, राज्य शासन माहिती तंत्रज्ञान इंटरफेस (MAHITI) सुरु करणार असून त्याद्वारे कालबद्ध मंजूरी, घटक नोंदणी, प्रोत्साहन आणि इतर विस्तार सेवा आणि मैत्रीद्वारे सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात येतील.
- **स्टार्टअप व इनोव्हेशन**: उदयोन्मुख तंत्रज्ञानातील नाविन्यतेला चालना देण्यासाठी आणि महाराष्ट्र राज्याला ज्ञान नेतृत्व अर्थव्यवस्था म्हणून स्थापित करण्याकरिता महाराष्ट्र हब (M-Hub) उपक्रम आहे. सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम, नवउदयमशील घटक, उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रातील उबवण केंद्र यांना आर्थिक सहाय्य देण्याकरिता रु. ५०० कोटी एवढा निधी उभारण्यात येईल.
- **वॉक टू वर्क**: राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान उद्याने व माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण विकसित करण्याकरीता पात्रता निकष आणि क्षेत्र वापर विषयक निकष शिथिल करणे व त्याद्वारे भविष्यामध्ये तेथे काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना कामाच्या ठिकाणी निवान्याची सोय उपलब्ध करुन देण्यात येईल.
- **भविष्यातील कौशल्ये**: भविष्यातील रोजगारक्षमता आणि कौशल्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी, सुपर स्पेशलाइज्ड नोकरीच्या भूमिकेत मान्यता प्राप्त कर्मचारी असलेल्या कंपन्यांना प्रोत्साहन दिले जाईल. जसे की, एआय जॉबच्या संशोधन वैज्ञानिक, सोल्यूशन आर्किटेक्ट, डेटा वैज्ञानिक, ऑप्टिकल वैज्ञानिक, एम्बेडेड सोल्यूशन्स अभियंता इ.

- **टॅलेन्ट लॉन्चपॅड:** राज्यभरातील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती क्षेत्रासाठी 'टॅलेन्ट लॉन्चपॅड' विकसित करण्यासाठी उद्योग विभाग, कौशल्य विकास विभाग आणि उच्च आणि तंत्रशिक्षण विभाग एकत्रितरित्या काम करतील. सध्याची महाविद्यालये, कौशल्य संस्था आणि कौशल्य अभ्यासक्रम उपलब्ध करून देणारी प्रशिक्षण केंद्रे यांना स्पर्धा आणि हॅकथॉनद्वारे मदत केली जाईल.
 - **प्रादेशिक विकास:** झोन -१ वगळता इतर प्रादेशिक क्षेत्रांमध्ये गुंतवणूक आणि रोजगाराच्या संधी निर्माण करण्यासाठी, सदर क्षेत्राच्या शाश्वत आणि संतुलित प्रादेशिक विकासासाठी प्रोत्साहन देण्यासाठी तसेच मोठ्या माहिती तंत्रज्ञान घटकांसह सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उपक्रमांच्या वाढीस सहाय्य करण्यासाठी हस्तक्षेप करण्यात येईल.
 - **उद्योगाधारित कार्यप्रणाली / संरचना:** महाराष्ट्र हब (M-Hub) अंतर्गत Chief Operating Officer यांची महाराष्ट्राचे तंत्रज्ञान राजदूत (Technology Ambassador) म्हणून नियुक्ती करण्यात येईल. त्यांचेद्वारे खाजगी क्षेत्राच्या दृष्टिकोनातून धोरण आणि कार्यप्रदर्शन आदेशाचे (Performance Mandate) प्रतिनिधित्व आणि व्यवस्थापन करणे व राज्याच्या माहिती तंत्रज्ञान उद्योगामध्ये जागतिक सर्वोत्तम पद्धती राबविण्यात येईल.
 - **कामगिरीचे संनियंत्रण:** जागतिक बाजारपेठेच्या गतीशीलतेची जुळवून घेण्यासाठी सदर धोरणाच्या कामगिरीचा शक्तीप्रदान समितीमार्फत वेळोवेळी आढावा घेण्यात येईल. तसेच सदर समितीमार्फत जागतिक मागणी तसेच महाराष्ट्राची भविष्यातील गरज ओळखून धोरणामध्ये आवश्यक त्या सुधारणा वेळोवेळी करण्यात येतील.
 - **एव्हीजीसी आणि उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रास सहाय्य:** राज्याच्या एव्हीजीसी आणि उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रास (AI-ML, Big Data, Robotics etc.) विशिष्टपणे सहाय्य करण्यासाठी धोरणामध्ये आर्थिक व बिगर आर्थिक प्रोत्साहनांचा अंतर्भाव करून गुणवत्ता, जागा, निधी व भरती प्रक्रीया इत्यादी करीता सहाय्य करण्यात येईल.
 - **हायब्रिड वर्कींग:** राज्य शासनाद्वारे कार्यालयीन कामगार व दूरस्थ कामगार यांच्या सहकार्याने कामकाज पार पाडण्यासाठी सक्रियपणे प्रोत्साहन दिले जाईल. शहरी केंद्रांमधील गर्दी कमी करणे, माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रासाठी २४x७ काम करण्याची परवानगी देणे आणि कार्यालयातील नॉन-क्रिटिकल कर्मचाऱ्यांसाठी घरबसल्या कामांना मदत करणे हा यामागील उद्देश आहे.
३. माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणाची उद्दिष्ट्ये साध्य करण्याकरीता खालीलप्रमाणे उपाय योजना करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.
- ३.१ या धोरणांतर्गत क्षेत्र विशिष्ट प्रोत्साहने (Sector Specific Incentives) दिले जाणार आहेत.
- ३.१.१ मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty Exemption):-
- सर्व घटकांसाठी (All Entities):** एखाद्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकाचे कार्यान्वयन फक्त एका ठिकाणाहून दुसऱ्या स्थानावर स्थलांतरीत केल्यास तसेच सदर घटकाने यापूर्वी मुद्रांक शुल्क माफीचे फायदे घेतले असल्यास सदर घटक मुद्रांक शुल्क माफीसाठी पात्र ठरणार नाहीत. धोरणातील परि. क्र. १५.८ मध्ये नमूद केल्यानुसार अस्तित्वातील घटकाने सदर धोरणाच्या दिनांकाला किंवा नंतर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा /एव्हीजीसी उपक्रमामध्ये एकूण स्थिर भांडवली गुंतवणूकीच्या कमीत कमी २५ टक्के एवढी अतिरिक्त स्थिर भांडवली गुंतवणूक केल्यास सदर गुंतवणूकीला विस्तार किंवा विविधीकरण प्रकल्प (Expansion/Diversification Project) मानले जाईल व सदर घटक हा मुद्रांक शुल्क माफीस पात्र राहील. तसेच ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना संबंधित नियोजन प्राधिकरणाकडून वैध प्रारंभ प्रमाणपत्र / रेरा मंजूरी मिळाली असल्यास अशा माहिती तंत्रज्ञान उद्यानामध्ये स्थापित होणारे माहिती तंत्रज्ञान घटक हे मुद्रांक शुल्क सूट मिळण्यास पात्र असतील.

माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना मुद्रांक शुल्कात खालीलप्रमाणे सूट अनुज्ञेय राहिल:

- अ) झोन १ वगळता राज्यातील इतर क्षेत्रातील नवीन तसेच अस्तित्वातील सार्वजनिक / खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरणासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात १०० टक्के सूट देण्यात येईल.
- ब) राज्यातील झोन १ क्षेत्रातील सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन तसेच अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरणासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात ७५ टक्के सूट देण्यात येईल.
- क) राज्यातील झोन १ क्षेत्रातील खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन तसेच अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरणासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात ५० टक्के सूट देण्यात येईल.
- ड) विशेष आर्थिक क्षेत्रातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील तसेच माहिती तंत्रज्ञान विशेष आर्थिक क्षेत्रातील नवीन व अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरण आणि एसटीपीआय मार्फत मान्यता देण्यात आलेले नोंदणीकृत माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक यांना तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र तसेच पब्लिक असाईमेंट लिझ या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात १०० टक्के सूट देण्यात येईल.
- इ) राज्यातील नोंदणीकृत माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विलीनीकरण, विभक्त आणि फेररचना याकरीता मुद्रांक शुल्कातून ७५ टक्के सूट देण्यात येईल.

३.१.२ ऊर्जा सुसूत्रीकरणाचे लाभ (Power Rationalization Benefit) :-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना पुनर्बांधणी (Retrofitting) करण्यासाठी आणि ऊर्जा कार्यक्षमता उपकरणांचा वापर करण्यासाठी रेट्रो फिटिंग खर्चाच्या २५% पर्यंत प्रतिपूर्ती किंवा १० लाख रुपये देण्यात येतील.

३.१.३ विद्युत शुल्क (ElectricityDuty):-

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियमातील तरतूदीनुसार संबंधित घटकांना ते उत्पादनात गेल्याच्या दिनांकापासून त्यांना खालील अटीच्या अधीन राहून विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट अनुज्ञेय राहिल.

- अ) झोन-१ क्षेत्रातील उद्योग संचालनालयाकडे नोंदणीकृत झालेल्या खाजगी/सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन घटकांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट दिली जाईल.
- ब) वरील भाग (अ) मध्ये नमूद केलेल्या निकषांची पूर्तता करणाऱ्या तसेच या धोरणान्वये स्थापित झालेल्या घटकांना त्या झोन व्यतिरिक्त राज्यातील इतर भागामध्ये स्थापित नवीन माहिती

तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान घटकांना १५ वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट दिली जाईल.

- क) माहिती तंत्रज्ञान विशेष आर्थिक क्षेत्रामधील नवीन आणि अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक, विशेष आर्थिक क्षेत्रामधील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक आणि विशेष आर्थिक क्षेत्रातील एकाकी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान घटक आणि एसटीपीआय अथवा अन्य विविक्षित सक्षम प्राधिकरणाकडे नोंदणीकृत १०० टक्के निर्यातक्षम माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना सदर धोरणाच्या दिनांकापासून विद्युत शुल्क भरण्यापासून कायमस्वरूपी सूट देण्यात येईल.

३.१.४ प्रमाणपत्र सहाय्य (Certification Assistance) :-

सूक्ष्म आणि लघु माहिती तंत्रज्ञान घटकांना सीएमएम लेव्हल २ वरच्या, ISO २७००१ सुरक्षा आणि सीओपीसी आणि ई-एससीएम प्रमाणपत्र प्रमाणिकरण करण्यासाठी केलेल्या एकूण खर्चाच्या ५०% अथवा जास्तीत जास्त रुपये ५ लाख एवढ्या मर्यादेपर्यंत परत फेड करण्यात येईल.

३.१.५ बाजार विकास सहाय्य (Market Development Assistance) :-

नॅसकॉम आणि आयटीपीओ यांनी मंजूर केलेल्या अथवा आयोजित केलेल्या जास्तीत जास्त दोन प्रदर्शनामध्ये सहभागी होण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील सुक्ष्म, लघु व मध्यम घटकांना तसेच स्टार्ट अप्सना सहभाग शुल्काच्या (जागा खर्च/भाडे) ५० टक्के अथवा प्रति घटक रुपये ३ लाख एवढ्या मर्यादेत सहाय्य देण्यात येईल.

३.१.६ पेटंट संबंधित सहाय्य (Patent related Assistance) :-

सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम:- पेटंट नोंदणी करीता येणाऱ्या खर्चाच्या, प्रत्येक यशस्वी भारतीय पेटंटसाठी रु.५ लाख आणि प्रत्येक यशस्वी आंतर राष्ट्रीय पेटंटसाठी रु.१० लाख किंवा एकूण खर्चाच्या ५० टक्के मर्यादेत यापैकी जे कमी असेल तेवढ्या खर्चाचा परतावा देण्यात येईल.

३.१.७ वीज दर (Power Tariff) :-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाच्या (MERC) वीज दराच्या आदेशातील तरतूदीनुसार औद्योगिक दराने वीज पुरवठा करण्यात येईल.

३.१.८ खुला प्रवेश (Open Access) :-

अ) माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या कार्यान्वयन खर्चामध्ये विजेवरील खर्चाचा मोठा वाटा असल्याने, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्यांना राज्या शासन खुल्या प्रवेशाद्वारे वीज मिळवण्याची परवानगी देईल.

ब) महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रांमध्ये सर्व माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे वीज वितरण करणारी एजन्सी असेल.

३.१.९ मालमत्ता कर (Property Tax) :-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना संबंधित अधिकार क्षेत्रात लागू असलेल्या निवासी दराच्या सममूल्य दराने मालमत्ता कर आकारण्यात येईल. माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना हा लाभ देण्यासाठी राज्या शासनाकडून स्थानिक स्वराज्य संस्थांना आवश्यक त्या सूचना देण्यात येतील.

३.१.१० कोणत्याही क्षेत्रात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांची उभारणी (Setting up IT & ITeS Units in any Zone):-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांची राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रात (रहिवासी, ना-विकास क्षेत्रासह, हरित क्षेत्र इ.) उभारणी करता येईल.

३.१.११ अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा (Essential Service Status):-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांना अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा देऊन कोणत्याही दिवशी काम बंद न ठेवता म्हणजेच २४ X ७ X ३६५ दिवस काम करण्याची परवानगी दिली जाईल. (राज्यात काही अपवादात्मक परिस्थिती उद्भवल्यास राज्य/ केंद्र सरकारला माहिती तंत्रज्ञान उद्योगांचे काम स्थगित ठेवणे योग्य वाटत असेल तर अशी परिस्थिती वगळता).

३.१.१२ माहिती पोर्टल : (Single Integrated IT Portal) :-

राज्यामध्ये माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांना एकाच छताखाली व विहित कालावधीमध्ये मंजूरी देण्याकरीता महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान इंटरफेस (MAHITI) हे एकात्मिक एक खिडकी पोर्टल (Single window Platform) असेल. सदर पोर्टल हे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा निर्यात व्यापार, सुविधा आणि माहिती केंद्र म्हणून देखील काम करेल.

३.१.१३ माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा करीता निधीची उपलब्धता (Financial Provisions For IT & ITeS):- महाराष्ट्र हबची उभारणी आणि व्हेंचर कॅपिटल फंड करीता धोरण कालावधीत रुपये ५०० कोटी एवढ्या निधीची तरतूद करण्यात येईल. या फंडातून वित्तीय सहाय्यता करण्याबाबतचा निर्णय प्रकरणपरत्वे व गुणवत्तेनुसार प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखालील समिती घेईल.

३.१.१४ भाड्याकरिता सहाय्य (Rental Assistance):

राज्यातील नागरी भागात किफायतशीर दरात नवउद्योजकांना जागा उपलब्ध करून देणेसाठी माहिती तंत्रज्ञान धोरणांतर्गत स्थापित होणाऱ्या नव उद्योजकांच्या घटकांना भाडे सहाय्य (Rental Assistance) देण्यात येईल. हे सहाय्य निर्धारित करून त्याचे वितरणाची कार्यपध्दती निश्चित करणेसाठी मा.मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील शक्तीप्रदान समितीच्या मान्यतेने (Empowered Committee) निर्णय घेण्यात येईल.

४. माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या विकासाला चालना देण्यासाठी पायाभूत सुविधा निर्माण करणे - माहिती तंत्रज्ञान नगरे आणि माहिती तंत्रज्ञान उद्याने (Promotion of IT&ITeS Infrastructure - IT Townships & IT Parks):-

राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा पायाभूत संबंधित सुविधांच्या वाढीस आणि विकासाला चालना देण्यासाठी, माहिती तंत्रज्ञान शहरे, आणि माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांकरिता प्रस्तुत धोरणामध्ये प्रोत्साहने अंतर्भूत करण्यात आली आहेत. या धोरणातील एव्हीजीसी पार्क हे खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासारखे असून, एव्हीजीसी घटक माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या बरोबरीचे आहेत. सदर प्रोत्साहने खालीलप्रमाणे आहेत :-

४.१ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकरिता अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक व जागेचा वापर:-

४.१.१ बृहन्मुंबई क्षेत्र व महाराष्ट्रातील उर्वरित क्षेत्रासाठी अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक खालील तक्त्यात दर्शविल्यानुसार अनुज्ञेय राहिल :

अ.क्र.	किमान रस्ता रुंदी	बृहन्मुंबई क्षेत्राकरिता कमाल अनुज्ञेय चटई क्षेत्र निर्देशांक	उर्वरित महाराष्ट्राकरिता कमाल अनुज्ञेय चटई क्षेत्र निर्देशांक
१	१२ मी.	३ पर्यंत	३ पर्यंत
२	१८ मी.	४ पर्यंत	३.५ पर्यंत
३	२७ मी.	५ पर्यंत	४ पर्यंत

- अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाची कमाल मर्यादा ही वर नमूद केल्यानुसार अथवा स्थानिक विकास नियंत्रण नियमावलीतील तरतुदीनुसार यापैकी जो अधिक असेल त्यानुसार अनुज्ञेय राहिल. नगर विकास विभागाने घोषित केलेले कृषी क्षेत्र, ना-विकास क्षेत्र, किंवा इतर कोणतेही विशेष क्षेत्र यांचा अपवाद राहिल. या क्षेत्रात अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाची कमाल मर्यादा प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावलीनुसार लागू राहिल.
- त्यानुसार संबंधित विशेष नियोजन प्राधिकरण हे प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावली (DCRs), सर्व समावेशक विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावली (DCPRs) व एकत्रिकृत विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावली (UDCPRs) मध्ये आवश्यक सुधारणा करतील.

४.१.२ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकरिता अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकरिता आकारावयाचे अधिमूल्य:

अ) बृहन्मुंबई महानगर पालिका क्षेत्राकरिता :

बृहन्मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान / एव्हीजीसी पार्क प्रकल्पांना अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाकरिता आकारावयाच्या प्रचलित अधिमूल्याचा जो प्रचलित दर विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावली -२०३४ (DCPRs) च्या अनुषंगाने निश्चित करण्यात आला आहे, त्या दराच्या ५० टक्के दराने अधिमूल्य आकारणी करून अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक अनुज्ञेय राहिल.

ब) उर्वरित महाराष्ट्रासाठी :

- विदर्भ, मराठवाडा, धुळे, नंदुरबार, रत्नागिरी आणि सिंधुदुर्ग मधील क्षेत्रामध्ये अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकांकरिता अधिमूल्य आकारले जाणार नाही.
- वरील (अ) तसेच (ब)(i) क्षेत्र वगळता अन्य क्षेत्रामध्ये स्थापित होणाऱ्या सार्वजनिक आणि खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान/एव्हीजीसी पार्क करिता एकत्रिकृत विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावलीमध्ये (UDCPRs) तसेच विशेष नियोजन प्राधिकरणाच्या विकास नियंत्रण नियमावलीमध्ये (DCRs) अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाकरिता अधिमूल्याचा जो प्रचलित दर निश्चित करण्यात आला आहे, त्या दराच्या ५० टक्के दराने अधिमूल्य आकारणी करून अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक अनुज्ञेय राहिल.

क) मध्यवर्ती व्यापार केंद्र (Central Business District):-

प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावलीतील तरतुदीनुसार कोणत्याही नियोजन प्राधिकरणाने एखाद्या क्षेत्रास मध्यवर्ती व्यापार केंद्र घोषित केल्यास; त्यामधील सर्व नोंदणीकृत सार्वजनिक व खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्याने/एव्हीजीसी उद्याने; यांना मध्यवर्ती व्यापार केंद्रासाठीच्या प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावलीमध्ये (DCRs) अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाकरिता अधिमूल्याचा जो

प्रचलित दर निश्चित केला आहे, त्या प्रचलित दराच्या ५० टक्के दराने अधिमूल्य आकारणी करुन अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक अनुज्ञेय राहिल.

ड) या व्यतिरिक्त इतर अनुज्ञेय असलेले चटई क्षेत्र निर्देशांक जसे की, फंन्जीबल, अॅन्सीलरी चटई क्षेत्र निर्देशांक हे संबंधित स्थानिक विकास नियंत्रण नियमावलीतील (DCR/ UDCPR/ CDCPR) तरतुदीनुसार अनुज्ञेय राहिल.

इ) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकरिता वाढीव चटई क्षेत्र निर्देशांकांसाठी भरावयाचे अधिमूल्य, विकास शुल्क, अॅन्सिलरी शुल्क व इतर शुल्क हे हप्त्याहप्त्याने भरण्याची मुभा विकासकास राहिल.

४.१.३ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना खालील मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार मिश्र वापराची परवानगी अनुज्ञेय राहिल:-

क्षेत्र वापराची टक्केवारी
<p>१) झोन-१ एमएमआर व पीएमआर महानगरपालिका क्षेत्र</p> <ul style="list-style-type: none"> ६०% क्षेत्र - माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांकरीता उबवणी केंद्राच्या २% क्षेत्रासह. ४०% क्षेत्र - इतर सेवा (Allied services) / पूरक सेवा (Support Services) प्रदूषण निर्माण करणारे उद्योगधंदे / उपक्रम वगळता सदर क्षेत्रामध्ये सर्व व्यावसायिक तसेच निवासी वापरासह उपक्रम अनुज्ञेय राहतील.
<p>२) झोन-१ वगळता इतर क्षेत्रांकरीता</p> <ul style="list-style-type: none"> ५०% क्षेत्र - माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांकरीता उबवणी केंद्राच्या २% क्षेत्रासह. ५०% क्षेत्र - इतर सेवा (Allied services) पूरक सेवा (Support Services) प्रदूषण निर्माण करणारे उद्योगधंदे / उपक्रम वगळता सदर क्षेत्रामध्ये सर्व व्यावसायिक तसेच निवासी वापरासह उपक्रम अनुज्ञेय राहतील.

• माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील एकाकी इमारत / इमारतींचा समुह ज्यांचे किमान बांधीव क्षेत्र २०,००० चौ. फुट एवढे आहे त्यांना वरील तक्त्यातील (१) व (२) येथील सवलतींचा लाभ अनुज्ञेय राहिल.

४.२ एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरांची (आयआयटीटी) उभारणी:-

- **किमान जमिनीची आवश्यकता:** एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगर म्हणून स्थापित होण्यासाठी एका ठिकाणी सलगतेने उपलब्ध होणारे किमान १० (दहा) एकर क्षेत्र असावे. त्यापैकी ५०% क्षेत्र माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा वापरासाठी आणि उर्वरित ५०% क्षेत्राचा वापर हा प्रचलित निकषानुसार इतर कोणत्याही प्रयोजनार्थ वापरता येईल.
- शहर औद्योगिक विकास महामंडळाचे (सिडको) क्षेत्र वगळता, महाराष्ट्रातील इतर क्षेत्रांकरीता महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांना विशेष नियोजन प्राधिकरण म्हणून घोषित केले जाईल. याबाबतचा बृहत आराखडा मंजूर करण्याचे अधिकार हे उद्योग ऊर्जा व कामगार विभागाकडील दि.०५.०७.१९९६ च्या शासन निर्णयान्वये गठीत केलेल्या उच्चाधिकार समितीस राहतील.
- एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगराचे क्षेत्र १० (दहा) एकर ते २५ एकर असल्यास प्रकल्प पूर्ण होण्याचा कालावधी ७ ½ वर्षे (साडे सात वर्षे) तर क्षेत्र २५ (पंचवीस) एकर पेक्षा अधिक असल्यास हा कालावधी १० वर्षे (दहा वर्षे) एवढा राहिल. त्यापेक्षा विलंब झाल्यास या संदर्भात स्थापित समितीची मान्यता घेवून मुदतवाढ दिली जाईल .
- अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकांसाठी भरावयाचे अधिमूल्य हे सुलभ हप्त्यामध्ये (Staggered) भरण्याची सुविधा राहिल. सदर अधिमूल्य भरण्याची सुविधा ही दोन हप्त्यांमध्ये तथापि, एका वर्षाच्या आत किंवा भोगवटा/भाग भोगवटा प्रमाणपत्र मिळवण्याच्या तारखेला जे आधी असेल, त्याप्रमाणे दिली जाईल.

- राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रामध्ये एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगर विकसित करण्याची परवानगी आहे. प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी या क्षेत्राच्या झोन रूपांतरणासह किंवा त्याशिवाय विकासकाला पर्याय दिला जाईल. तथापि, चटई क्षेत्र निर्देशांकांसाठीचे निकष विकास नियंत्रण नियमावलीनुसार क्षेत्राच्या प्रचलित वर्गीकरणानुसार कायम राहतील. सदर प्रकल्प हे ना-विकास क्षेत्र, हरित क्षेत्र, विशेष क्षेत्र इत्यादी क्षेत्रात विकसित करता येतील.
- एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरे ही माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५ व शासन निर्णय क्र. आयडीसी -२०१५/ प्र.क्र. ९३/उद्योग-१४, दि.२७/१२/२०१६ तसेच औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये नमूद केल्यानुसार 'वॉक टू वर्क' संकल्पनेसह इतर सर्व बाबींना प्रोत्साहन देतील.

४.३ माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांकरीता क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी (Critical Infrastructure Fund):-

राज्य शासन खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकडून या धोरणातील तरतूदीनुसार अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकापोटी मिळणाऱ्या अधिमूल्याच्या रकमेचा माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांकरीता क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी या एका स्वतंत्र निधीची निर्मिती करतील व या निधीचा विनियोग केवळ माहिती तंत्रज्ञान उद्योगासाठी आवश्यक असणाऱ्या पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यासाठीच करण्यात येईल.

निधीची निर्मिती: राज्य शासन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगासाठी स्वतंत्र लेखाशीर्ष उघडून त्याद्वारे या स्वतंत्र निधीची निर्मिती करेल.

राज्यातील प्रत्येक नियोजन प्राधिकरणाद्वारे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा प्रकल्पापोटी जमा केलेल्या एकूण अधिमूल्याच्या ५० टक्के निधी या विशेष पायाभूत निधीमध्ये जमा केला जाईल. त्याच प्रमाणात राज्य शासन/महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांचे योगदान पायाभूत सुविधा निधीमध्ये जमा केले जाईल.

४.५ वीज दर (Power Tariff) :-

उद्योग संचालनालय/ विकास आयुक्त (सेझ) यांनी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना नोंदणी दिल्यानंतर खाजगी माहिती तंत्रज्ञान घटकांनी वापरलेल्या सामायिक सेवांच्या संदर्भात (जसे की, लॉबी, मध्यवर्ती वातानुकूलित प्रणाली, उद्ववाहने (लिफ्ट) सरकते जिने (एसकेलेटर्स) सामायिक सांडपाणी प्रक्रिया सयंत्र, वॉश रुम्स इत्यादीसाठी) वीजेची आकारणी औद्योगिक दराने करण्यात येईल. यामध्ये इतर पूरक सेवांचा समावेश असणार नाही. सामायिक सेवा संदर्भात कोणताही प्रश्न उद्भवल्यास त्याबाबतचा खुलासा करण्यास विकास आयुक्त (उद्योग) हे सक्षम प्राधिकारी राहतील. प्रत्येक माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना भाडेपट्ट्याने अथवा विकत घेतलेल्या जागेसाठी स्वतंत्र विद्युत मीटर पुरविणे आवश्यक राहिल.

४.६ विद्युत ऊर्जा/उपकेंद्र (Electricity Power / SubStation) :-

माहिती तंत्रज्ञान उद्यानामधील एकूण बांधकाम क्षेत्र विचारात घेऊन किमान ६ वॉट प्रति चौ.फूट या प्रमाणे विकासकाने विद्युत पुरवठा व्यवस्था/विद्युत उपकेंद्र उभारण्याची तरतूद करणे आवश्यक राहिल. ही तरतूद अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना ही लागू राहिल.

४.७ प्रशासकीय उपाय योजना (Administrative Measures) :-

केबल्स टाकण्यासाठी परवानगी आणि टॉवर व अँटेना उभारण्यासाठी परवानगीकरीता राईट ऑफ वे चा अर्ज, विहित नमुन्यात असल्यास व त्यासोबत आवश्यक कागदपत्रे जोडलेली असल्यास, असा अर्ज संबंधित प्रशासकीय यंत्रणेमार्फत ३० कामकाजाच्या दिवसात (Working Days) आत मंजूर केला जाईल.

४.८ ग्रीन आयटी पुरस्कार (Green IT Awards):- विविध श्रेणीतील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्यांनाना आणि घटकांना कार्यक्षम नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापनासाठी दरवर्षी २० ऑगस्ट रोजी (राज्य माहिती तंत्रज्ञान दिन) पुरस्कार प्रदान केले जातील.

४.९ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर, माहिती तंत्रज्ञान वापर व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी वापर केल्यास दंडात्मक कार्यवाही:-

उद्योग संचालनालय एक वेब-पोर्टल विकसित करेल. त्या वेबपोर्टलवर प्रत्येक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या विकासक, पार्कमधील माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा आणि पूरक सेवांच्या घटकांची नावे, वापरलेले बांधकाम क्षेत्रफळ आणि करण्यात येत असलेल्या/हाती घेतलेल्या उपक्रमाची माहिती (activities), नोकरीस ठेवलेले मनुष्यबळ इ. विषयीची अद्यावत माहिती वार्षिक तत्वावर वेब-पोर्टलवर उपलब्ध करून देणे बंधनकारक राहिल. विशेष नियोजन प्राधिकरणास विकासकाने दिलेल्या माहितीची सत्यता/पडताळणी करणेसाठी एखाद्या क्षेत्राचे स्थळपाहणी (Inspection) करण्याचे अधिकार राहतील.

ज्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाने माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणातील तरतूदीनुसार अतिरिक्त चटईक्षेत्र निर्देशांकाचा लाभ घेतला आहे आणि कालांतराने माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील बांधीव जागेचा वापर, बिगर माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा अथवा वाणिज्यिक कार्यासाठी किंवा माहिती तंत्रज्ञान धोरणांतर्गत अनुज्ञेय असलेल्या प्रयोजना व्यतिरिक्त इतर प्रयोजनासाठी वापर करित असल्याबाबत तक्रार झाल्यास, अशा प्रकरणात उद्योग संचालनालय व संबंधित नियोजन प्राधिकरणाच्या संयुक्त पथकाद्वारे प्रत्यक्ष स्थळ पाहणी करून खालील प्रमाणे दंडात्मक कारवाई केली जाईल. दंडाची रक्कम संबंधित नियोजन प्राधिकरण आणि शासन यांचेकडे ३:१ या प्रमाणात भरण्यात येईल.

अ) जे बांधीव क्षेत्र माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर प्रयोजनासाठी (Non IT/ITES Activities) वापरले जात असेल, त्या बांधीव क्षेत्रासाठी प्रचलित रेडी रेकनर दराच्या ०.३ टक्के (तीन दशांश टक्के) प्रति दिवस इतकी रक्कम दंड म्हणून आकारली जाईल.

ब) सदर चा दंड हा भोगवटा प्रमाणपत्र (OC) निर्गमित झाल्याच्या तारखेपासून बिगर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा यासाठी वापर सुरु असल्याचे तारखेपर्यंतच्या कालावधीसाठी वसूल केला जाईल. ज्यांनी खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या इमारती आराखड्यास मंजूरी दिली आहे, अशा संबंधित खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाने ज्या मूळ प्रयोजनासाठी इरादापत्र अथवा नोंदणी पत्र घेतले होते त्याच प्रयोजनासाठीच जागेचा वापर पुनःस्थापित करेल.

क) जर संबंधित खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान हे दंडाची रक्कम भरण्यास आणि/अथवा जागेचा वापर मूळ प्रयोजनासाठी पुनःस्थापित करण्यास अपयशी ठरल्यास, संबंधित नियोजन प्राधिकरण, उद्योग संचालनालयास कळवून खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाविरुद्ध महाराष्ट्र प्रादेशिक व नगर रचना अधिनियम, १९६६ (MRTP Act) मधील तरतूदीनुसार उचित कार्यवाही करेल.

ड) सदर तरतूद अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांनाही लागू राहिल.

इ) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे प्रवर्तक / विकासक यांना माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा करिता चे बांधीव क्षेत्राची कोणत्याही परिस्थितीत अन्य प्रयोजनार्थ विक्री करता येणार नाही अथवा भाड्याने देता येणार नाही.

फ) दंडाची आकारणी ही माहिती तंत्रज्ञान उद्यान परिसराचा अंतिम वापरकर्ता / माहिती तंत्रज्ञान घटकाचे मालक यांच्याकडून करण्यात येईल.

४.१० अ) खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे बांधकाम पूर्ण करण्याचा कालावधी हा त्याच्या क्षेत्रफळानुसार एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरे बाबत परि. ४.२ मध्ये नमूद केल्यानुसार राहिल.

ब) माहिती तंत्रज्ञान धोरण- २०१५, शासन निर्णय क्र. आयडीसी-२०१५/प्र.क्र.९३/उद्योग-१४, दिनांक २७/१२/२०१६ व औद्योगिक धोरण-२०१९ मधील सर्व संकल्पना या धोरणांतर्गत पुढे ही सुरु राहतील.

४.११ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासाठी इरादापत्र (LoI) व नवीन इरादापत्र (De-Novo-LoI) देण्यासंदर्भात कार्यपध्दती :-

(अ) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे बांधकाम पूर्ण झाले आहे, परंतु त्याची नोंदणी झालेली नसणे:

ज्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांनी इरादापत्र घेवून विहित कालावधीपेक्षा अधिक काळ झालेला आहे (५+१+१) आणि (३+१+१) व त्यांनी सदर कालावधीत बांधकाम पूर्ण केले आहे, परंतु इरादापत्र व्यपगत ठरलेले आहे. तसेच विकासकाने संबंधित नियोजन प्राधिकरणाकडून भोगवटा प्रमाणपत्र (OC)/इमारत पूर्णत्व प्रमाणपत्र (BCC) प्राप्त केले आहे अशा खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासाठी नवीन इरादापत्र (De-novo) अधिमूल्यातील फरक न आकारता ३ वर्षाकरिता दिले जाईल. ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांनी आजपर्यंत माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासाठी नवीन इरादापत्र (De-novo) प्राप्त केले नाही, अशा सर्व माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना ही तरतूद यापूर्वीच्या माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५ या धोरणाच्या अंमलबजावणीच्या तारखेपासून लागू होईल. या वाढीव कालावधी दरम्यान माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील किमान ५०% इतक्या बांधीव क्षेत्रावर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक स्थापित होणे आवश्यक आहे. जर माहिती तंत्रज्ञान उद्यान हे ५०% बांधीव क्षेत्रावर माहिती तंत्रज्ञान घटक स्थापित करण्यास अयशस्वी ठरले तर अशा प्रकरणांवर उद्योग विभागाकडून निर्णय प्रकरण निहाय गुणवत्तेवर घेतला जाईल.

(ब) बांधकाम पूर्ण न झालेल्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासंदर्भात:

माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या विकासकाने माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे बांधकाम पूर्ण करून नोंदणी प्रमाणपत्र घेणे आवश्यक आहे. खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान पूर्ण होण्याचा कालावधी १ लाख चौ.फूट पेक्षा कमी बांधीव क्षेत्र असलेल्या उद्यानासाठी ५ वर्षे (३+१+१) एवढा तर १ लाख चौ.फूटापेक्षा जास्त बांधीव क्षेत्र असलेल्या उद्यानासाठी ७ वर्षे (५+१+१) एवढा राहिल. परंतु कोणत्याही कारणामुळे पूर्ण न झालेल्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना वाढीव रेडी रेकनर दराच्या ३०% अधिमूल्यातील फरक भरून नवीन इरादापत्र (De-novo) घेवून प्रकल्प पूर्ण करता येईल व नोंदणी प्रमाणपत्र घेता येईल. गुणवत्तेनुसार नवीन इरादापत्र देण्यात येईल व त्याची विधी ग्राह्यता ३ वर्षांची राहिल. तसेच सदर वाढीव मुदतीच्या कालावधीमध्ये माहिती तंत्रज्ञानाची उभारणी पूर्ण न झाल्यास, पुढील मुदतवाढीच्या संदर्भात गुणवत्तेनुसार प्रत्येक प्रकरणात उद्योग विभागामार्फत निर्णय घेण्यात येईल.”

(क) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या (De-novo) इरादापत्र मिळविण्यासाठी कार्यपध्दती

१) शुल्क: माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या इरादापत्रासाठी / De-novo नवीन इरादापत्रासाठी / इरादापत्राच्या मुदतवाढीसाठी / शुध्दीपत्रासाठी अर्जासोबत रु. ५०००/- एवढे शुल्क पुढील लेखाशिर्षाखाली प्रवर्तकांनी भरणा केल्याचे रिझर्व्ह बँकेच्या चलनाची प्रत जोडण्यात यावी.

“०८५१ Village & Small Industries

१०२, Small Scale Industries

Cottage & Small Industries

०८५१-०२२-६”

प्रवर्तकास वरील चलनाची प्रत माहिती पोर्टलवर अपलोड करता येईल.

२) **अधिमूल्यामधील फरकाची रक्कम** : धोरणातील परिच्छेद १६.५ (अ) मध्ये नमूद केलेली प्रकरणे वगळता उद्योग संचालनालयाचे De-novo नवीन इरादापत्र दिलेल्या सर्व खाजगी उद्यानांच्या विकासकाने मूळ इरादापत्र घेताना रेडीरेकनर दराने आकारलेले विहित अधिमुल्य तसेच नवीन इरादापत्र मिळाल्यावर नवीन रेडीरेकनर दराने होणारे विहित अधिमुल्य यातील फरक भरणे आवश्यक राहिल.

३) **इरादापत्र घेण्यासाठी कार्यपध्दती** :

- i) ज्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना इरादापत्र घेऊन वरील (अ) व (ब) मध्ये नमूद केलेला कालावधी पूर्ण होऊनही जो प्रकल्प पूर्ण झालेला नाही/नोंदणी झालेली नाही अशा खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांच्या प्रवर्तकांनी विहित नमुन्यात विहित कागदपत्रासह विकास आयुक्त (उद्योग) यांचेकडे इरादापत्र मिळण्यासाठी शुल्कासह अर्ज सादर करावयाचा आहे. सदर अर्जाची छाननी करून विकास आयुक्त (उद्योग) हे इरादापत्र मिळणेसाठी तत्त्वतः मान्यतेचे पत्र विकासकास देतील व त्याची प्रत संबंधित नियोजन प्राधिकरणास ही दिली जाईल.
- ii) वर नमूद (क) (३)(i) सुत्रानुसार अधिमुल्य वसूल करून, संबंधित विकास प्राधिकरणामार्फत त्याबाबत विकास आयुक्त (उद्योग) यांना लेखी स्वरूपात कळवायचे आहे.
- iii) संबंधित विकास प्राधिकरणाकडून अधिमुल्य वसूल केल्याचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर विकास आयुक्त (उद्योग) यांनी संबंधित खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानास इरादापत्र द्यावयाचे आहे.

(ड) **अन्य बाबी :-**

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०२३ या अंतर्गत लाभ घेण्यासाठी अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना सदर धोरणातील तरतुदींचे पालन करणे अपेक्षित आहे. ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना नोंदणी प्रमाणपत्र मिळाले नाही आणि या धोरणांतर्गत संबंधित विकासक उद्यानांचा विकास करू इच्छित नाहीत किंवा उद्यान बंद करू इच्छितात, त्यांना त्या त्या धोरणांतर्गत सदर प्रयोजनार्थ घेतलेले प्रोत्साहनाचे लाभ परत करावे लागतील. तसेच ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील घटक हे कार्यान्वित झाले आहेत अशा माहिती तंत्रज्ञान सेवा घटकांचे हितसंबंध जपले जातील याची काळजी घ्यावी लागेल. सर्व प्रकरणांमध्ये पूर्वलक्षी प्रभावाने या धोरणातील तरतुदी आपोआप (Automatically) लागू होणार नाहीत. याबाबत मार्गदर्शक तत्त्वे स्वतंत्रपणे जारी केले जातील.

५. **डेटा सेंटरचे प्रवर्तन (Promotion of Data Centre) :-**

महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये डेटा सेंटर क्षेत्र हे प्राधान्य क्षेत्र (Thrust Sector) म्हणून ओळखले गेले असून, एकात्मिक डेटा सेंटर पार्क आणि घटक यांना राज्य शासनाकडून थेट सहकार्य आणि प्रोत्साहन देण्यात येते.

५.१ **डेटा सेंटरर्सना द्यावयाची प्रोत्साहने:-**

५.१.१ **मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty Exemption)** सोबत जोडलेल्या धोरणातील परि.७.१ मध्ये नमूद केल्यानुसार:-

नवीन डेटा सेंटर विकसित करण्यासाठी अथवा विस्तारासाठी आवश्यक जमीन/इमारत खरेदी करण्यासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिकेप, अभिहस्तांतरण पत्र, भाडेपट्टा, गहाणखत, गहाणखतावरील प्रतिपूर्ती बंधपत्र, लिह्व अँड लायसन्स अँग्रीमेंट, मर्जर, डी-मर्जर व रिकन्स्ट्रक्शन या व्यवहाराकरीता १००% मुद्रांक शुल्क सूट देण्यात येईल.

५.१.२ विद्युत शुल्क माफी (Electricity Duty Exemption):-

महाराष्ट्राच्या नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांतर्गत राज्यात स्थापित होणाऱ्या व उद्योग संचालनालयाकडे नोंदणीकृत केलेल्या, नवीन आणि अस्तित्वातील डेटा सेंटर घटकांना विद्युत शुल्क भरण्यातून कायमस्वरूपी सूट देण्यात येईल.

५.१.३ वीज दर अनुदान (Power Tariff Subsidy) :-

- उद्योग संचालनालयाकडे नोंदणीकृत सर्व डेटा सेंटरांना कार्यान्वित झाल्याच्या तारखेपासून औद्योगिक दराने वीज पुरवठा केला जाईल.
- झोन-१ वगळता इतर भागात स्थित नवीन डेटा सेंटर करीता ५ वर्षांपर्यंत प्रति युनिट रु. १/- इतके वीज दर अनुदान दिले जाईल.

५.१.४ डेटा सेंटर घटकांकरिता वीज निर्मिती घटक (Power Generation Units for Data Centre Units):

राज्य शासन हे, विशेष आर्थिक क्षेत्राबाबत वीज निर्मिती प्रसारण आणि वितरणाबाबत केंद्र शासनाच्या वाणिज्य व उद्योग विभागाने क्र. P.६/३/२००६-SEZ.I, दिनांक २७/०२/२००९ अन्वये निर्गमित केलेल्या खालील मार्गदर्शक तत्वांनुसार, वीजनिर्मिती घटकांद्वारे वीजनिर्मिती, प्रसारण आणि वितरणाशी संबंधित सहाय्य करेल.

“ऊर्जा निर्मिती करणाऱ्या घटकाने वीज वितरण परवाना (पॉवर डिस्ट्रीब्युशन लायसन्स) मिळण्याबाबत इच्छा व्यक्त केल्यास, सदर घटकाने राज्य शासनाकडे त्याबाबत अर्ज करावा. त्यावर राज्य शासन या शिफारशी वाणिज्य मंत्रालय, भारत सरकार विशेष आर्थिक क्षेत्र कायद्यांमधील कलम ४९ नुसार केंद्रीय उर्जा मंत्रालयाकडे पाठवून त्यांच्या सल्ल्यानुसार आवश्यक अधिसूचना निर्गमित करेल. त्यानुसार कोणत्याही राज्य सरकारने कोणत्याही विशेष आर्थिक क्षेत्रामध्ये वीज वितरण सुविधा (पॉवर डिस्ट्रीब्युशन फॅसिलिटी) उपलब्ध करून देण्याबाबत केंद्रीय वाणिज्य मंत्रालयाला शिफारस केल्यानंतर सदर मंत्रालय केंद्रीय उर्जा मंत्रालयाशी सल्लामसलत करून वीज वितरण परवाना (पॉवर डिस्ट्रीब्युशन लायसन्स) अदा करेल. तदनंतर केंद्रीय वाणिज्य मंत्रालयाकडून विशेष आर्थिक क्षेत्र अधिनियमातील कलम ४९ नुसार आवश्यक अधिसूचना निर्गमित करण्यात येईल. वीज अधिनियम -२००३ आणि वीज नियम -२००५ मधील सर्व तरतुदी तसेच त्यामध्ये केंद्रीय उर्जा मंत्रालयाने वेळोवेळी केलेल्या सुधारणा व वीजेसंदर्भात केलेल्या विविध ठरावातील तरतुदी, विशेष आर्थिक क्षेत्रामधील एकाकी घटक किंवा बंदीस्त वीज घटक, प्रसारण सुविधा आणि वीज वितरण सुविधा इत्यादींना लागू राहतील.”

वरील तरतुदीनुसार डेटा सेंटर उद्यानामधील घटकांना वीज निर्मिती, प्रसारण व वितरणासाठी राज्य शासन केंद्र शासनाकडे पाठपुरावा करेल.

५.१.५ कोणत्याही क्षेत्रामध्ये डेटा सेंटरची उभारणी :-

डेटा सेंटरची उभारणी राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रात (रहिवासी, ना-विकास क्षेत्रासह, हरित क्षेत्र इत्यादी) करता येईल.

५.१.६ अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा (Essential Services Status)

कामाचे स्वरूप आणि महत्व विचारात घेता डेटा सेंटरचे कार्यान्वयन अडथळा रहीत/विना अडथळा चालणे आवश्यक आहे. ही बाब विचारात घेवून डेटा सेंटर हे अत्यावश्यक सेवा आणि देखभाल कायदा (ESMA) अंतर्गत अत्यावश्यक सेवा म्हणून गणले जाईल.

५.१.७ वाहनतळ विकास (Parking norms):-

माहिती तंत्रज्ञान उद्यान/माहिती तंत्रज्ञान घटकांसाठी आवश्यक असलेल्या मानक वाहनतळ विकासांमधून सूट दिली जाईल. उद्यानाच्या आत वाहन तळासाठीच्या निकषामध्ये प्रति वाहन ४०० चौ.मी. अशी सुधारणा करण्यात येईल.

५.१.८ वीज वितरण परवाने (Power Distribution Licenses):-

विद्युत कायदा २००३ च्या कलम १३ अंतर्गत राज्य शासनाच्या शिफारशीनुसार, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे त्याच्या अधिपत्याखाली अधिसूचित क्षेत्रांमध्ये वीज वितरण परवान्यासाठी सूट मिळण्याबाबत विनंती करेल.

५.१.९ अक्षय उर्जेचा वापर (Renewable Energy Use):-

ओपन ॲक्सेस प्रणाली संदर्भात अक्षय उर्जेचा वापर करण्याकरीता अस्तित्वात असलेल्या शासकीय निकषांनुसार वीज वितरण कंपन्यांकडे (DISCOM) खर्च (Cost Component) भरून त्यानंतर परवानगी देण्यात येईल.

५.१.१० कॅप्टिव्ह पॉवर फार्म (Captive Power Farm):-

कॅप्टिव्ह पॉवर फार्म (पवन/सौर) स्थापन करण्यास इच्छूक असलेल्या कंपन्यांना शासनाकडून या संदर्भात ऊर्जा विभागाच्या प्रचलित धोरणानुसार सुविधा पुरविण्यात येतील.

५.१.११ वीज पुरवठा (Power Supply):-

डेटा सेंटरना राज्याच्या वैधानिक वीज कपातीपासून सूट दिली जाईल आणि त्यांना २४x७x३६५ अखंडित वीज पुरवठा करण्यात येईल.

५.१.१२ खुला प्रवेश (Open Access) :-

अ) डेटा सेंटरच्या कार्यान्वयन खर्चामध्ये विजेवरील खर्चाचा मोठा वाटा असल्याने, डेटा सेंटर उद्यांना राज्या शासन खुल्या प्रवेशाद्वारे वीज मिळवण्याची परवानगी देईल.

ब) महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रांमध्ये सर्व डेटा सेंटरना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे वीज वितरण करणारी एजन्सी असेल.

५.१.१३ डायल बिफोर डीग (Dial before Dig):-

डायल बिफोर डीग धोरणांतर्गत डेटा सेंटरना डाउन टाइमचे व्यवस्थापन करण्याकरीता मदत करण्यात येईल. त्याद्वारे डेटा सेंटरकरीता टाकण्यात आलेल्या भूमिगत वाहिन्या आणि केबलचे नेटवर्क संरक्षण करण्यासाठी प्रणाली विकसित करण्यात येईल व या पायाभूत सुविधांच्या आसपास काम करणाऱ्यांची सुरक्षा सुनिश्चित करण्यात येईल.

५.१.१४ पायाभूत सुविधांचा दर्जा (Infrastructure Status):-

रेल्वे, रस्ते व वीज या क्षेत्रांना ज्याप्रमाणे पायाभूत सुविधांचा दर्जा देण्यात आला आहे, त्याच धर्तीवर डेटा सेंटरना संबंधित वित्तीय संस्थाकडून दिर्घ मुदतीचे कर्ज सुलभतेने मिळवता यावे याकरीता पायाभूत सुविधांचा दर्जा देण्यात येईल.

५.१.१५ अखंड पाणी पुरवठा (Continuous Water supply):-

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळासारख्या कोणत्याही औद्योगिक क्षेत्र विकास प्राधिकरणाच्या क्षेत्रातील डेटा सेंटरसाठी, डेटा सेंटर पार्कच्या आत आणि बाहेर असलेल्या डेटा सेंटर युनिट्सना २४x७ अखंडित पाणी पुरवठा करण्यात येईल. उपलब्ध पाण्याचा काटकसरीने वापर करण्यासाठी डेटा सेंटर घटक वापर केलेल्या पाण्याचा शक्य तितक्या जास्त प्रमाणात पुनः वापर करतील.

५.१.१६ चटईक्षेत्र निर्देशांक निकष (FSI Norms):-

डेटा सेंटर हा एक विशिष्ट स्वरूपाचा क्रियाकलाप (Unique Activity) असल्याने त्यास धोरणातील परि. ८.१.१ व ८.१.२ मध्ये नमूद केल्यानुसार अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक वापरण्याची परवानगी देण्यात येईल.

५.१.१७ डेटा सेंटर उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी केल्यास करावयाची दंडात्मक कार्यवाही

जर एखाद्या खाजगी डेटासेंटर पार्कने धोरणातील तरतुदीनुसार अतिरिक्त चटईक्षेत्र निर्देशांकांचा लाभ घेतला असेल आणि नंतर असे आढळून आले की उद्यानामधील बांधीव क्षेत्रातील जागेचा वापर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर परवानगी नसलेल्या बाबींसाठी वापरण्यात आला आहे. अशा प्रकरणामध्ये खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल.

- अ) जे बांधीव क्षेत्र माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर प्रयोजनासाठी (Non IT/ITES Activities) वापरले जात असेल, त्या बांधीव क्षेत्रासाठी प्रचलित रेडी रेकनर दराच्या ०.३ टक्के (तीन दशांश टक्के) प्रति दिवस इतकी रक्कम दंड म्हणून आकारली जाईल.
- ब) सदरचा दंड हा भोगवटा प्रमाणपत्र (OC) निर्गमित झाल्याच्या तारखेपासून बिगर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा यासाठी वापर सुरु असल्याचे तारखेपर्यंतच्या कालावधीसाठी वसूल केला जाईल. ज्यांनी डेटा सेंटर उद्यानाच्या इमारती आराखड्यास मंजूरी दिली आहे, अशा संबंधित डेटा सेंटर उद्यानाने ज्यामूळे प्रयोजनासाठी इरादापत्र अथवा नोंदणीपत्र घेतले होते त्याच प्रयोजनासाठीच जागेचा वापर पुनः स्थापित करेल.
- क) जर संबंधित डेटा सेंटर उद्यान हे दंडाची रक्कम भरण्यास आणि/अथवा जागेचा वापर मूळ प्रयोजनासाठी पुनःस्थापित करण्यास अपयशी ठरल्यास, संबंधित नियोजन प्राधिकरण उद्योग संचालनालयास कळवून डेटा सेंटर पार्कविरुद्ध महाराष्ट्र प्रादेशिक व नगर रचना अधिनियम, १९६६ (MRTP Act) मधील तरतुदीनुसार उचित कार्यवाही करेल.
- ड) सदर तरतूद अस्तित्वातील डेटा सेंटर उद्यानांना ही लागू राहिल.
- इ) डेटा सेंटर उद्यानाचे प्रवर्तक / विकासक यांना डेटा सेंटर उद्यानाकरिताच्या बांधीव क्षेत्राची कोणत्याही परिस्थितीत अन्य प्रयोजनार्थ विक्री करता येणार नाही अथवा भाड्याने देता येणार नाही.
- फ) दंडाची आकारणी ही डेटा सेंटर परिसराचा अंतिम वापरकर्ता/मालक यांच्याकडून करण्यात येईल.

५.१.१८ चटईक्षेत्र निर्देशांकामधून सूट असलेल्या बाबी (Activities exempted from FSI)

तळ घरातील पार्कींग, साठवणूकीची जागा तसेच डिझेल जनरेटर (डीजी) सेट बसविण्यासाठी वापरण्यात आलेली जागाही चटईक्षेत्र निर्देशांकाचा भाग मानला जाणार नाही.

५.१.१९ इमारतींवरील निर्बंधामध्ये शिथिलता (Relaxed Restrictionson Building):-

डेटा सेंटरची गरज व राष्ट्रीय बांधकाम संहितेतील वाहनतळ निकष, मजल्यांची उंची, डीजी सेट, चटई क्षेत्र निर्देशांक इत्यादी मापदंडानुसार विकास नियंत्रण नियमावलीमध्ये योग्य त्या सुधारणा करण्यात येईल.

५.१.२० पायाभूत सुविधा (Infrastructure Support):-

- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे डेटा सेंटर पार्ककरीता रस्ता, वीज, कनेक्टिव्हिटी, पाणी आणि इतर आवश्यक पायाभूत सुविधा पुरवतील.
- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे डेटा सेंटर पार्कला जमीन वाटप करण्याकरीता आवश्यक असलेल्या सर्व पूर्व मंजूरी/परवानग्या मिळवून देण्याचे काम करेल.

- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाद्वारे उभारण्यात येणाऱ्या डेटासेंटर पार्कला ट्रान्समिशन लाईन आणि सबस्टेशन संबंधित पायाभूत सुविधा उभारण्यासाठी आवश्यक आर्थिक मदत करण्यात येईल.

५.१.२१ व्यवसाय उभारणी सुलभ होण्यासाठी कायदांच्या संबंधात पुढाकार:-

- डेटा सेंटर उभारण्याकरीता राज्य आणि भारत सरकारची आवश्यक असलेल्या परवानग्या प्राप्त करण्यासाठी तसेच प्रक्रीयेच्या सुलभतेसाठी माहिती पोर्टल (MAHITI) हे एक खिडकी यंत्रणा म्हणून काम करेल
- व्यवसाय सुलभतेच्या अनुषंगाने (EoDB) विविध नियमांतर्गत अनुज्ञेय असलेले दराचे लाभ, सवलत तसेच या धोरणांतर्गत प्रोत्साहनांचा लाभ घेण्यासाठी डेटा सेंटरला उद्योगाचा दर्जा दिला जाईल.

५.१.२२ मानीव वितरण परवाना (Deemed Distribution Licences) :-

डेटा सेंटरचे विकासक ऑपरेटर/हे डेटा सेंटर उद्यानांतर्गत हरित ऊर्जा वितरणाचे तसेच वापराचे परवाने मिळण्यास पात्र असतील.

६. ऑनिमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग, आणि कॉमिक्स (ए.व्ही.जी.सी.) या क्षेत्राचे प्रवर्तन:-
ए.व्ही.जी.सी. हा घटक माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवेचा भाग असल्याने माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांसाठी अनुज्ञेय असलेले फायदे मिळण्यास पात्र आहे.

६.१ एव्हीजीसी उद्योगाला वित्तीय सहाय्य:-

६.१.१ भांडवली अनुदान (Capital Subsidy)

- जे ए.व्ही.जी.सी. घटक किमान रुपये ५० कोटीची गुंतवणूक करतील आणि किमान ५० लोकांसाठी रोजगार निर्माण करतील अशा प्रत्येकी पहिल्या ३ घटकांना अँकर युनिटचा (Anchor units) दर्जा देण्यात येईल व त्यांना स्थिर भांडवली गुंतवणूकीच्या २५% किंवा २५ कोटी इतक्या मर्यादेत भांडवली अनुदान (Capital Subsidy) ५ वर्षांच्या कालावधीपर्यंत देण्यात येईल.
- जे नवीन एव्हीजीसी घटक हार्डवेअर, उपकरणे इत्यादीमध्ये भांडवली गुंतवणूक करतील तसेच किमान १० (दहा) लोकांना रोजगार निर्माण करतील अशा घटकांना स्थिर भांडवल गुंतवणूकीच्या २०% किंवा कमाल रुपये २५ लाख इतके भांडवली अनुदान ३ वर्षांच्या कालावधीकरीता देण्यात येईल.

६.१.२ मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty Exemption):-

परिच्छेद ३.१.१ मध्ये नमूद केल्यानुसार मुद्रांक शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

६.१.३ विद्युत शुल्क माफी (Electricity Duty Exemption) :-

परिच्छेद ३.१.३ मध्ये नमूद केल्यानुसार विद्युत शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

६.१.४ वीज दर अनुदान (Power Tariff Subsidy):-

राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रात स्थापित होणाऱ्या नवीन एव्हीजीसी घटकांना प्रति युनिट रु.१ एवढे वीज दर अनुदान ५ वर्षांसाठी देण्यात येईल.

६.१.५ प्रमाणपत्र सहाय्य (Certification Assistance):-

सर्व एव्हीजीसी निर्यात प्रवन घटकांना अनिवार्य मार्कींगसाठी जसे कॉन्फॉर्मिटी युरोपियन (CE), गेमिंग लॅब इंटरनॅशनल (GLI) सर्टिफिकेट इत्यादीसाठी केलेल्या खर्चाचा ५० टक्के मर्यादेपर्यंत व प्रत्येक घटकास जास्तीत जास्त २ लाख रुपये इतक्या मर्यादेच्या अधीन राहून परतावा मिळेल.

६.१.६ कौशल्य विकास सहाय्य (Skill Development Assistance):-

ऑफ लाइन किंवा ऑनलाईन स्वरूपात स्वायत्त संस्थांद्वारे प्रदान केलेल्या सुपर स्पेशलायझ्ड जॉब रोल्ससाठी ऑनलाईन अभ्यासक्रम आणि कार्यक्रमांसाठी होणाऱ्या खर्च/शुल्काच्या २५% पर्यंत

प्रतिपूर्ती दिली जाईल. त्यासंदर्भात माहिती पोर्टलवर 'यशस्वी पार पाडल्याचे प्रमाणपत्र' (Certificate Of Successful Complition) अपलोड केल्यानंतर देशांतर्गत प्रमाणपत्रांसाठी कमाल रु.५०,००० आणि आंतरराष्ट्रीय प्रमाणपत्रांसाठी रु.१ लाख, या पैकी जे कमी असेल ते लाभ कौशल्य विकास सहाय्य म्हणून प्रदान केले जातील.

६.१.७ बाजार विकास सहाय्य (Market Development Assistance) :-

- एम- हब हे नॅसकॉम, गेमिंग डेव्हलपर्स आणि असोसिएशन, अॅनिमेशन सोसायटी, महाराष्ट्र स्टेट इनोव्हेशन सोसायटी व इतर यांच्या सहकार्याने वार्षिक कार्यक्रम आणि स्पर्धा आयोजित करेल.
- त्याकरीता दरवर्षी प्रत्येक कार्यक्रमासाठी आणि स्पर्धासाठी रु.२० लाखांचे आर्थिक सहाय्य करण्यात येईल.
- फिक्की फ्रेम आणि सर्वोत्कृष्ट अॅनिमेटेड फ्रेम्स पुरस्कार - मुंबई.
- नॅसकॉम-गेम डेव्हलपर्स कॉन्फरन्स -पुणे.
- द अॅनिमेशन सोसायटी ऑफ इंडिया-एनिफेस्ट, मुंबई.
- ASIFA-जागतिक अॅनिमेशन दिवस-२८ऑक्टोबर दरवर्षी-संपूर्ण भारत
- MCCIA-डिजिटल सामग्री परिषद, पुणे.
- NTLF-NASSCOM तंत्रज्ञान नेतृत्व मंच.
- M-Hub हे त्यांच्या विशेषाधिकारानुसार कार्यक्रमाची/स्पर्धांची श्रेणी बदलू शकते.
- कार्यक्रमाची आणि स्पर्धांची संख्या दरवर्षी १ कार्यक्रम आणि १ स्पर्धापर्यंत मर्यादित आहे.
- महाराष्ट्रामध्ये नोंदणीकृत मोबाईल गेम डेव्हलपर ज्यांनी ५ दशलक्षाहून अधिक डाउनलोडसह (IOS+प्लेस्टोअर) आणि ४+ एवढे मोबाईल प्लॅट फॉर्मरेटिंग मिळविले असेल ते गेमिंग पुरस्कार प्राप्त करतील आणि विपणनावरील झालेल्या पात्र खर्चाच्या २०% प्रतिपूर्ती किंवा कमाल रु.१० लाख मर्यादेसह प्रत्येक कंपनीला मंजूर करण्यात येईल.

६.१.८ भरती सहाय्य (Recruitment Assistance):-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा पुरविणाऱ्या बिझनेस इनक्यूबेशन लॅबोरेटरी/आर अँड डी सेंटरमध्ये ५० स्थानिक विद्यार्थ्यांना रोजगार देणाऱ्या सेंटरला रु.२.५ लाख एवढे भरती सहाय्य २ वर्षांपर्यंत दिले जाईल.

६.१.९ पायाभूत सुविधा विकास (उद्याने/ सह-कार्यरत जागा/ सीओईड):-

M-Hub अंतर्गत एव्हीजीसीसाठी एव्हीजीसी केंद्रांसह महाकेंद्राची स्थापना या अंतर्गत उत्पादन सुविधासह एव्हीजीसी स्टुडिओ आणि परफॉर्मिंग आर्ट्ससाठी जागा, प्रदर्शन गॅलरी आणि कलाकारांसाठी कामाची जागा इत्यादी एकात्मिक सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जातील.

६.२ एव्हीजीसी उद्योगाला बिगर-वित्तीय सहाय्य:-

६.२.१ जागतिक संयुक्त उपक्रम (Global Joint Ventures)-

राज्य शासनमार्फत धोरण कालावधी दरम्यान भारतीय व परदेशी संस्थासोबत किमान १० सामंजस्य करारांवर स्वाक्षरी करून संयुक्त उपक्रमांना प्रोत्साहन देईल.

६.२.२ आंतरराष्ट्रीय कार्यक्रमाकरीता प्रोत्साहन (International Promotions)-

महाराष्ट्रातील एव्हीजीसीशी संबंधित आंतरराष्ट्रीय कार्यक्रमांसाठी सहाय्य प्रदान केले जाईल.

६.२.३ बौद्धिक संपदा (Intellectual Property)-

बौद्धिक संपदा कायदेशीर चौकटीद्वारे संरक्षित केली जाईल. भारत सरकारच्या राष्ट्रीय बौद्धिक अधिकार धोरण, आणि स्टार्ट अप बौद्धिक संपदा संरक्षण योजना (SIPP) मधील मार्गदर्शक

तत्वानुसार पेटेंट, डिझाईन्स, कॉपीराइट आणि ट्रेडमार्कसाठी तसेच आवश्यक सुविधा प्रदान केल्या जातील.

७. उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाचे प्रवर्तन (Promotion of Emerging Technology):-

सदर धोरणांतर्गत जागतिक उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रापैकी २ ट्रिलियन डॉलर्स क्षेत्र काबिज करण्यावर लक्ष केंद्रित करण्यात येणार आहे.सदरचे उद्दिष्ट साध्य करण्याकरीता या क्षेत्राला खालीलप्रमाणे वित्तीय सहाय्य करण्यात येईल.

७.१. उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाला वित्तीय सहाय्य :-

७.१.१ भांडवली अनुदान -

हार्डवेअर, उपकरणे (इमारत आणि जमीन खर्च वगळता) इत्यादी, भांडवली गुंतवणूकीवर २०% भांडवली अनुदान जास्तीत जास्त रूपये १ कोटी एवढ्या मर्यादेत ५ वर्षांच्या कालावधी करीता दिले जाईल. सदर भांडवली अनुदान हे ज्यांची किमान गुंतवणूक रु.५ कोटी आणि किमान २० लोकांना थेट रोजगार पुरवतील अशा प्रथम ५० नवीन इमर्जिंग टेक्नॉलॉजी घटकांना अनुज्ञेय असेल. एव्हीजीसी आणि डेटासेंटर घटकांकरीता धोरणामध्ये स्वतंत्र धोरणात्मक बाबी समाविष्ट करण्यात आल्या असल्याने त्यांना या सदराखालील लाभ घेता येणार नाही.

७.१.२ मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty Exemption) :-

परिच्छेद ३.१.१ मध्ये नमूद केल्यानुसार मुद्रांक शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

७.१.३ विद्युत शुल्क माफी (Electricity Duty Exemption):-

परिच्छेद ३.१.३ मध्ये नमूद केल्यानुसार विद्युत शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

७.१.४ वीज दर अनुदान (Power Tariff subsidy):-

राज्यात कोणत्याही क्षेत्रात स्थापित होणाऱ्या नवीन उदयोन्मुख घटकांना प्रति युनिट रु.१ एवढे वीजदर अनुदान ५ वर्षांसाठी देण्यात येईल.

७.१.५ प्रमाण पत्रासाठी सहाय्य (Certification Assistance):-

परिच्छेद ३.१.४ मध्ये नमूद केल्यानुसार सर्टिफिकेशन सहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

७.१.६ भरती सहाय्य (Recruitment Assistance):-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा पुरविणाऱ्या बिझनेस इनक्यूबेशन लॅबोरेटरी/ आर अँड डी सेंटरमध्ये ५० विद्यार्थ्यांना रोजगार देणाऱ्या केंद्राला रु.२.५ लाख एवढे भरती सहाय्य २ वर्षांपर्यंत दिले जाईल.

७.१.७ पेटेंट संबंधित सहाय्य (Patent Related Assistance)

परिच्छेद ३.१.६ मध्ये नमूद केल्यानुसार पेटेंट संबंधित सहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

७.२ उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाला बिगर-वित्तीय सहाय्य :-

७.२.१ प्रशिक्षण आणि प्लेसमेंट (Training & Placement) -

अभियांत्रिकी महाविद्यालये रोजगार मिळवून देणारे कार्यक्रम सुरु करतील व अशा कार्यक्रमाचे प्रमाणीकरण करतील.

७.२.२ व्यवसाय सुलभता (Ease of doing business) -

स्टार्टअप संदर्भात जलदगतीने कार्यवाही होण्यासाठी विशेष व्यवसाय सुलभ पध्दती आखण्यात येईल. त्यामध्ये माहिती पोर्टलद्वारे सेल्फ-सर्टिफिकेशन तसेच हॉटलाईन नंबरवर (Manned Hotline Number) २४ तास मदत मिळविण्याची उपाय योजना करण्यात येतील.

७.२.३ बौद्धिक संपदा (IP)

बौद्धिक संपदा कायदेशीर चौकटीद्वारे संरक्षित केली जाईल. राष्ट्रीय बौद्धिक अधिकार धोरण, आणि स्टार्टअप बौद्धिक संपदा संरक्षण योजना (SIIP), मध्ये नमूद भारत सरकारच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार पेटेंट, डिझाईन्स, कॉपीराइट आणि ट्रेडमार्कसाठी सुविधा सेवा प्रदान केल्या जातील.

८. स्टार्टअप आणि नवीन उपक्रम (Startups & Innovation):-

८.१ महाराष्ट्र हब (एम-हब)

महाराष्ट्र शासनाद्वारे अग्रगण्य तांत्रिक संस्था, बिझनेस स्कूल आणि खाजगी संस्था यांच्या सहकार्याने स्टार्टअपला सहकार्य करण्यासाठी एक एकात्मिक सेंटर ऑफ एक्सलन्स (सीओई) स्थापित करण्यासाठी पुढाकार घेण्यात येईल. राज्यातील महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ- नॅसकॉम स्टार्टअप वेअर हाऊस कार्यक्रमाच्या धर्तीवर अशा एमहबद्वारे नावीन्यपूर्ण क्लस्टर विकसित करण्यात येतील, ज्यामध्ये नवीन तंत्रज्ञानाचा उगम, भांडवल, कौशल्य आणि गुणवत्ता या आधारे नवीन उद्योगांचा विकास तसेच व्यवसाय करण्यासाठीच्या नवीन पध्दतींना प्रोत्साहन देण्यात येईल. महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे M-Hub हे उद्योजकतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी “ राज्य शिखर संस्था” (State Apex Institute) म्हणूनही काम करेल. कळंबोली, जिल्हा-रायगड येथे महाराष्ट्र राज्य लघु औद्योगिक विकास महामंडळाच्या (MSSIDC) जमिनीवर त्याची स्थापना केली जाणार आहे. ही एक अत्याधुनिक इमारत असेल ज्यामध्ये ३०० विद्यार्थ्यांकरिता प्रशिक्षण सुविधा असतील तसेच त्यामध्ये विद्यार्थी आणि शिक्षक/शैक्षणिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवासाची व्यवस्था देखील असेल.

एम-हबचे दोन मुख्य सिद्धांत (Key Tenets) खालीलप्रमाणे आहेत:

- एम- हब हे पारंपारिक आणि भविष्यातील तंत्रज्ञानासाठी सामाजिक आणि तांत्रिक पायाभूत सुविधा, प्रतिभा विकास, व्यवसायामध्ये सुलभता, शैक्षणिक संबंध, जागतिक सहकार्य इत्यादीकरीता पूरक वातावरण निर्मिती विकसित करण्यासाठी प्रस्तावित सेंटर ऑफ एक्सलन्स आहे.
- धोरणात नमूद केल्याप्रमाणे मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (Chief Operating Officer) हे प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या अधिपत्याखाली कार्यरत राहणार असून त्यांच्याकडून धोरणाची अंमलबजावणी व संनियंत्रण, पूरक वातावरण निर्मिती विकसित करण्यासाठी, सक्षम इकोसिस्टमच्या विकासासाठी प्रमुख धोरणात्मक भागीदारी आणि आंतर विभागीय समन्वय व सहकार्याचे काम पार पाडले जाईल. मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (COO) हे एम-हब अंतर्गत आयोजित केलेल्या सर्व टास्क फोर्सचे सूत्र संचालन करतील.

८.१.१ एम-हबचे उद्दीष्ट:-

- स्टार्टअप्सना उत्तम तंत्रज्ञान, गुणवत्ता, व्यवसाय नेटवर्क आणि निधी मिळविण्याकरीता मदत करणे
- कार्यक्षेत्र, तंत्रज्ञान प्रयोगशाळा, कॉर्पोरेट्स, सरकार, गुंतवणूकदार, मार्गदर्शक, शिक्षण तज्ज्ञ इत्यादींमध्ये समन्वय प्रस्थापित करून, समग्र वातावरण निर्मिती तयार करणे.
- फर्निचर, कॉन्फरन्स रूम, कॅफेटेरिया इत्यादी सर्व सुविधांसह माहिती तंत्रज्ञान स्टार्टअप आणि इनक्युबेशन सेंटरकरीता जास्तीत जास्त पाच वर्षांसाठी वाजवी दराने जागा आणि ऑपरेशन्सची तरतूद करून मालमत्ता कर, पाणीकर, सुरक्षा यावरील खर्च, दुरुस्ती, आणि परिसराची देखभाल इत्यादीचा खर्च त्यांना अदा करण्यात येईल.
- मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (COO) हे एम- हब कार्यान्वयन तसेच त्याअंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांबाबत मार्गदर्शन करतील. ज्यामध्ये माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील ४ प्रमुख क्षेत्रांना बळकट करण्यासाठी ४ टास्कफोर्स स्थापित करण्यात येत असून त्याद्वारे एव्हीजीसीचे केंद्र, उद्योन्मुख तंत्रज्ञान केंद्र, स्टार्टअप्स यांच्या विकसनाकरिता सुयोग्य वातावरण निर्मिती करण्यात येईल.

८.१.२ एम-हबची व्याप्ती :-

- १०,००० स्टार्टअप कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून, एम-हब महाराष्ट्रातील नाविन्यता आणि उद्योजकतेसाठी सेंटर ऑफ एक्सलन्स (सीओई) म्हणून विस्तारित केले जाईल.
- आयआयटी बॉम्बे तसेच इतर नामांकित शैक्षणिक संस्थांचा अधिवास पाहता मुंबई अथवा शासनाकडून निश्चित केलेल्या ठिकाणी महाराष्ट्र राज्यातील सर्वात मोठे स्टार्ट अप हब बनविण्याचे लक्ष्य असेल.
- जागतिक कार्यबल आणि ग्राहकांची उपस्थिती, प्रमुख संस्थात्मक निधी पुरवठादारांची उपस्थिती, को-वर्कींग स्पेसची वाजवी दराने उपलब्ध होण्याची क्षमता तसेच पायलट चाचणीची सोय इत्यादी अधिकच्या स्थान वैशिष्ट्यांचा फायदा आशियातील सर्वात मोठे केंद्र होण्यासाठी होईल. M-Hub मार्फत महाराष्ट्र राज्य इनोव्हेटिव्ह स्टार्टअप धोरण-२०१८, महाराष्ट्र फिनटेक धोरण-२०१८ आणि महाराष्ट्र स्टेट इनोव्हेशन सोसायटी अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या तरतूदींची एकत्रित अंमलबजावणी करण्यात येईल.
- राज्य शिखर संस्था ही महाराष्ट्र उद्योजकता विकास परिषदेसोबत (MCDP) समन्वय ठेवून प्रशिक्षणाचे कार्यक्रम आयोजित करेल.

८.१.३ एम-हब व राज्य शिखर संस्था यांच्या प्रशासकीय यंत्रणेचा आराखडा खालीलप्रमाणे आहे:-

प्रशासकीय परिषद		
प्रधान सचिव (उद्योग)	प्रधान सचिव (उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग)	प्रधान सचिव (माहिती तंत्रज्ञान)
प्रधान सचिव (कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता आणि नाविन्यता विभाग)	विकास आयुक्त (उद्योग)	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ-सदस्य सचिव
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, (महाराष्ट्र राज्य इनोव्हेशन सोसायटी)	उद्योग क्षेत्रातील नामांकित उद्योजक
इन्फ्रास्ट्रक्चर क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	AVGC क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	स्टार्टअप क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती
फिनटेक क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	व्यवस्थापन संस्था
तंत्रज्ञान संस्था	विशेष आमंत्रित	

- एम-हब च्या प्रशासकीय यंत्रणेच्या कार्यपध्दतीबाबतचा शासन निर्णय स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येईल.

८.१.४ एम-हबची चौकट :-

- **फिनटेक हब :-** M-Hub मध्ये समर्पित फिनटेक विभाग कार्यरत असेल. त्यामध्ये संशोधन व विकास तसेच एकत्रितपणे काम करण्यास जागा/वाव असेल. फिनटेक कम्प्युनिटी इमारतीकरीता विशेष कार्यक्रम व मार्गदर्शक राहतील. महाराष्ट्राचे फिनटेक धोरण-२०१८ अंतर्गत फिनटेक ॲक्सलेरेटर आणि सोयी-सुविधांचे लाभ देण्यात येईल.
- **वेअर हाऊस सुविधा:-** नवीन योजना/कल्पना आणि उत्पादनांची तपासणी व बांधणी करण्यासाठी घटकांना जागा उपलब्ध करून देण्यात येईल. स्टार्ट अप्सच्या संकल्पना आणि प्रोटोटाइपिंग उपक्रमांना वेअर हाऊसद्वारे सहाय्यता देण्यात येईल. १०,००० स्टार्टअप प्रोग्राम अंतर्गत स्थापित माजी स्टार्टअप्सना १०% जागा देण्यात येईल. जेणेकरून प्राथमिक टप्प्यातील स्टार्टअपला सहकार्य होण्यास मदत होईल.

- **उद्योजकता:-** उद्योजकतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी शैक्षणिक आणि संशोधन संस्थासोबत समन्वय वाढविण्यात येईल. विद्यार्थी व महिला उद्योजकांसाठी १५ टक्के जागा या ५०% इतक्या नाममात्र दराने उपलब्ध करून देण्यात येतील.
- **इनोव्हेशन पॉवर हाऊस :-** एम-हब गव्हर्निंग कौन्सिल आणि सल्लागार परिषद हे एम-हब एक जागतिक दर्जाचे नावीन्यपूर्ण व्यासपीठ बनवण्याच्या दिशेने काम करतील. एम-हबमार्फत जागतिक नाविन्यपूर्ण स्टार्ट अपसोबत भागीदारी करण्यात येईल. तसेच स्टार्टअप व इनोव्हेशन यांना बाजारपेठेत प्रवेशासाठी सुधारणा करण्यात येतील.
- **उदयोन्मुख तंत्रज्ञान :-** अभियांत्रिकी महाविद्यालये ही रोजगार मिळवून देणारे कार्यक्रम सुरु करतील व अशा कार्यक्रमाचे प्रमाणीकरण करतील. स्टार्टअप्स संदर्भात जलदगतीने कार्यवाही होण्यासाठी विशेष व्यवसाय सुलभ पध्दती आखण्यात येईल. त्यामध्ये माहिती पोर्टलद्वारे सेल्फ-सर्टिफिकेशन तसेच हॉटलाईन नंबरवर (Manned Hotline Number) २४ तास मदत मिळण्याची उपाय योजना करण्यात येईल.
- **कामगिरी आढावा यंत्रणा (Performanace Monitoring Mechanism)**
 - तिमाही कामगिरी आढावा आणि वार्षिक अहवाल प्रकाशित केला जाईल.
 - गव्हर्निंग कौन्सिल हे दर सहा महिन्याने पुनर्विलोकन व आढावा घेईल.
 - सल्लागार परिषद आणि एम-हब टीम दर तीन महिन्यांनी आढावा घेईल.
 - शक्तीप्रदान समिती वर्षातून एकदा आढावा घेईल.

८.१.५ फिनटेक सपोर्ट (Fintech Support):-

विविध बाजारपेठा, एंटरप्राइझ तसेच सरकारी यंत्रणा यांच्यासोबत फिनटेक सपोर्टचा भाग म्हणून समन्वय साधण्यात येईल. जागतिक फिनटेक स्टार्टअप्सना आकर्षित करणे आणि भारतीय बाजारपेठेत त्यांचे कामकाज सुरु करण्यास मदत करण्याकरीता 'लॉचपॅड'चा लाभ देणे हा या कार्यक्रमाचा हेतू आहे.

८.१.६ सूचक साधने आणि हस्तक्षेप (Suggestive tools & Interventions):-

- **अल्पावधीचे कार्यक्रम:** विशिष्ट भौगोलिक क्षेत्रामध्ये पसरलेल्या उद्योग घटकांमधील उद्योजकांना नेटवर्किंगच्या संधी, बाजारपेठेत प्रवेश, मार्गदर्शन, स्केल-अप धोरण, गुंतवणूकदारांसह डेमो डे इत्यादी कार्यक्रमाद्वारे मार्गदर्शन करण्याच्या सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येतील.
- **नेटवर्क:** पीअर स्टार्टअप्स, गव्हर्नमेंट ऍज-ए-क्लायंट, गुंतवणूकदार, मार्गदर्शक/तज्ञ, कॉर्पोरेट नेटवर्क, सेवा प्रदात्यांशी समन्वय राखण्यात येईल.
- **कॉर्पोरेट इनोव्हेशन:** एम हब हे विशेषतः झोन II क्षेत्रातील कॉर्पोरेट सदस्यांच्या डिजिटल परिवर्तनास मदत करेल.
- **शासनाची भागीदारी:** एम हब हे राष्ट्रीय तसेच आंतरराष्ट्रीय सरकारी संस्थासोबत भागीदारी करून उत्पादनाशी निगडित सेवा व ई-गव्हर्नन्सला मदत तसेच शासनाच्या सहकार्याची आवश्यकता असलेल्या स्टार्टअपसह जोडली जातील.
- **शैक्षणिक भागीदारी:** संशोधन क्षेत्रातील नावीन्यपूर्णतेला चालना देण्यासाठी जगभरातील शिक्षण तज्ज्ञांसमवेत इन हाऊस कार्यक्रम, परिषद आयोजित करण्यात येतील. नवीन अभ्यासक्रम तयार करून इंटरनॅशनलच्या सुविधा देण्यात येतील.
- एम हबचे समन्वय राज्य शासनाच्या माहिती तंत्रज्ञान विभागाद्वारे केले जाईल.

८.१.७ एम-हबमध्ये नोंदणीकृत घटकांना खालील लाभ दिले जातील:

अ) बाजार विकास सहाय्य:

- **जागतिक कार्यक्रमांमध्ये सहभाग:** उत्पादन/संशोधन विकास या विषयाच्या अनुषंगाने देशांतर्गत आणि जागतिक कार्यक्रमात सहभागी होण्यासाठी पात्र संस्थांना २५ लाखांपर्यंत सहाय्य करण्यात येईल.
- **द्वि-वार्षिक नावीन्य पूर्ण स्पर्धा :** सर्वोत्कृष्ट २ (दोन) नावीन्यपूर्ण उपक्रमांना रु.५ लाख तसेच सरकारी अनुदानित इनक्यूबेटर यांना रु.२ लाख एवढे विकास सहाय्य देण्यात येईल. स्पर्धेत सहभागी होणाऱ्यांना उद्योग क्षेत्रातील सल्लागारांमार्फत मार्गदर्शन करण्यात येईल.
- **महाविद्यालयीन स्तरावर द्वि-वार्षिक स्पर्धा :-**पहिल्या तीन विजेत्यांना रु.१ लाख संशोधन अनुदान तसेच देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय शिष्यवृत्ती प्रदान करण्यात येईल. स्पर्धेत सहभागी होणाऱ्यांना उद्योग क्षेत्रातील सल्लागारांमार्फत मार्गदर्शन करण्यात येईल.

ब) कौशल्य विकास सहाय्य :-

- ऑफलाइन किंवा ऑनलाईन स्वरूपात स्वायत्त संस्थांद्वारे प्रदान केलेल्या सुपर स्पेशलायझ्ड जॉब रोलससाठी ऑनलाइन अभ्यासक्रम आणि कार्यक्रमांसाठी होणाऱ्या खर्च/शुल्काच्या २५% पर्यंत प्रतिपूर्ती दिली जाईल. त्यासंदर्भात माहिती पोर्टलवर अभ्यासक्रम 'यशस्वी पार पाडल्याचे प्रमाणपत्र' (Certificate Of Successful Completion of Courses) अपलोड केल्यानंतर देशांतर्गत प्रमाणपत्रांसाठी कमाल रु.५०,००० आणि आंतरराष्ट्रीय प्रमाणपत्रांसाठी रु.१ लाख यापैकी जे कमी असेल ते लाभ कौशल्य विकास सहाय्य म्हणून प्रदान केले जातील.
- संबंधित घटकांनी इतर विभागाच्या योजनांद्वारे/धोरणाद्वारे सवलतीचे लाभ घेतले नसल्याचे किंवा अस्तित्वातील योजनांची पुनरावृत्ती होणार नाही, याबाबत उद्योग संचालनालय व अधिपत्याखालील कार्यालयाने पडताळणी करूनच संबंधित घटकांना या धोरणांतर्गत सवलतीचे लाभ देण्यात यावेत.

९. कौशल्य विकास आणि भविष्यातील कार्यबळ (Skilling & Future workforce)

राज्यात माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकामध्ये उच्च रोजगारक्षम आणि गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळाची निर्मिती सुनिश्चित करण्याकरिता या धोरणांतर्गत कौशल्य विकासाच्या अभ्यासक्रमावर (Super Specilised Job Roll) लक्ष केंद्रीत करण्यात आले असून, अशा अभ्यासक्रमाबाबतचे सविस्तर विवरण **परिशिष्ट-२ व परिशिष्ट-३** येथील धोरणातील परिच्छेद १५.१० मध्ये नमूद करण्यात आले आहे. त्याकरीता उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग तसेच कौशल्य,रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता विभाग यांचे सहकार्याने महाराष्ट्रातील नामवंत शैक्षणिक संस्था/विद्यापिठ/ अभियांत्रिकी महाविद्यालय व उबवणी केंद्र यामध्ये अभ्यासक्रमावर भर देण्यात येणार आहे. सदर संस्थांचा तपशिल **परिशिष्ट- २ व परिशिष्ट-३** येथील धोरणातील परिच्छेद १५.२० येथे नमूद करण्यात आला आहे, अशा शैक्षणिक संस्थामार्फत कौशल्य प्राप्त प्रतिभावान व गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळाला माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उपक्रम, महाराष्ट्र हब, स्टार्टअप, फिनटेक तसेच मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रमाच्या माध्यमातून रोजगार/स्वयंरोजगाराच्या संधी निर्माण करून देण्यात येणार आहेत. उच्च रोजगारक्षम, प्रतिभावान व गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळ निर्माण होण्याकरिता प्रतिवर्ष १५ टक्के एवढे कौशल्य विकास वृद्धीचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.

१०. धोरणाची अंमलबजावणी (Policy Governance) :-

धोरण अंमलबजावणीसाठी व्यवस्थापनाची चौकट :-

शक्ती प्रदान समिती : या धोरणाची अंमलबजावणी व संनियंत्रण करण्यासाठी आणि आवश्यक कार्यपद्धती व मार्गदर्शक तत्वे विकसित करण्यासाठी राज्यस्तरावर शक्ती प्रदान समितीची स्थापना करण्यात येईल. शक्ती

प्रदान समितीची द्विवार्षिक बैठक आयोजित करण्यात येईल. शक्ती प्रदान समिती कोणतेही विभाग/संस्थेचे प्रतिनिधी/संघटनेचे प्रतिनिधी अथवा व्यक्तींना आवश्यकतेनुसार बैठकीसाठी निमंत्रित करेल.

शक्ती प्रदान समितीचे संरचना पुढीलप्रमाणे असेल:-

१	मा. मुख्य सचिव	अध्यक्ष
२	अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग	सदस्य
३	अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग	सदस्य
४	अपर मुख्य सचिव, नगर विकास विभाग (नवि-१)	सदस्य
५	प्रधान सचिव (उद्योग), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग	सदस्य
६	प्रधान सचिव, कौशल्य, रोजगार, उद्योगजकता व नाविन्यता विभाग	सदस्य
७	प्रधान सचिव, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	सदस्य
८	प्रधान सचिव, माहिती तंत्रज्ञान विभाग	सदस्य
९	प्रधान सचिव (नवि-२), नगर विकास विभाग	सदस्य
१०	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, मुंबई	सदस्य
११	मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (सीओओ) एम-हब	सदस्य
१२	संचालक, सॉफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क ऑफ इंडिया (एसटीपीआय)	सदस्य
१३	नॅसकॉमची नामनिर्देशीत व्यक्ती	सदस्य
१४	फिक्कीची नामनिर्देशीत व्यक्ती	सदस्य
१५	एमसीएचआय-क्रेडाईची नामनिर्देशित व्यक्ती	सदस्य
१६	विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योग संचालनालय, मुंबई	सदस्य सचिव

शक्ती प्रदान समितीची कार्यकक्षा:-

शक्ती प्रदान समिती ही धोरणातील तरतूदींची प्रगती व अंमलबजावणीवर लक्ष ठेवेल. सदर समितीकडून राज्य स्तरावरील धोरणाची अंमलबजावणी व संनियंत्रण आणि आवश्यक ती कार्यपध्दती व निकष तयार करण्याची कार्यवाही करण्यात येईल. तसेच खालील बाबींसंदर्भातील आव्हाने दूर करण्याकरीता प्रयत्न करेल.

- माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक, माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवाकरीता पायाभूत सुविधा, डेटा सेंटर, एव्हीजीसी आणि उदयोन्मुख तंत्रज्ञान घटकांसाठी तरतूदी आणि प्रोत्साहने.
- झोन II शहरांमधील संतुलित प्रादेशिक विकासाचे प्रवर्तन करणे.
- राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील कामगारांची कौशल्यवृद्धी व रोजगार क्षमता वाढविण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- एम- हब च्या माध्यमातून नाविन्य पूर्णता व उद्योजकतेला चालना देणे.
- सेंटर ऑफ एक्सलन्स व टास्क फोर्सचे संनियंत्रण करणे तसेच त्यांना सहाय्य करणे.
- एम-हब अंतर्गत स्थापित टास्क फोर्सद्वारे प्रस्तावित करण्यात आलेल्या रूपरेषा/कार्यपद्धतीस मंजूरी देणे.
- प्रत्येक उपक्रमाकरीता निश्चित कालावधी व लक्षांक निश्चित करणे.
- या धोरणाशी संबंधित बाबींसंदर्भात आंतर-विभागीय समन्वय साधणे.
- धोरणातील महत्त्वाच्या बाबी संदर्भातील माहितीच्या आधारावर धोरणाच्या अंमलबजावणीचे परिणामकारक विश्लेषण आणि मूल्यमापन करणे.
- सर्व स्तरावरील असलेले अंमलबजावणी संदर्भातील प्रश्न सोडविणे.

- व्यवसाय सुलभता वाढविणे.
- माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा तसेच माहिती तंत्रज्ञान उद्यानात अनुज्ञेय इतर सेवांचा आढावा घेणे व त्यात योग्य त्या सुधारणा करणे.
- या धोरणात नमूद केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांच्या आधारे अतिरिक्त चटई क्षेत्राकरिता अधिमूल्य आणि अन्य अटी व शर्ती निश्चित करणे आणि यासंबंधात स्थानिक स्वराज्य संस्था आणि महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळासारख्या सार्वजनिक संस्था व विशेष नियोजन प्राधिकरण अंमल करित असलेल्या पध्दतीशी मेळ घालणे.
- धोरणाची अंमलबजावणी व परिणामकारकता याबाबत शक्तीप्रदान समिती प्रत्येक सहा महिन्याला आढावा घेईल. आवश्यकता भासल्यास त्याप्रमाणे योग्य त्या सुधारणा, बदल अथवा दुरुस्ती करण्यात येईल.
- सर्वात चांगल्या प्रथांचा (Best Practises) आढावा घेणे.
- खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान, माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योग यांना त्यांनी उपभोगलेल्या प्रोत्साहनाच्या निर्बंधातून मुक्त होवून बर्हिगमन करावयाचे असल्यास अधिमूल्य निश्चित करून व अटी व शर्ती निश्चित करणे.
- धोरणाचा वार्षिक अहवाल सादर करण्याची जबाबदारी ही विकास आयुक्त (उद्योग) यांची राहिल.

१०.१ माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा मध्ये व्यवसाय सुलभ करण्यासाठी तरतुदी:-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना खालील तरतुदीतून लाभ मिळत राहिल:

- कामाचे तास, कामाच्या पाळ्या आणि महिला कर्मचाऱ्यांच्या नेमणुकांच्या संदर्भातील दुकाने आणि आस्थापना अधिनियमातील तरतुदीत शिथिलता देण्यात येतील.
- भौतिक स्वरूपात हजेरी आणि वेतन विषयक नोंदवहया (Physical Record) ठेवण्यापासून सूट देण्यात येईल.
- कामगार विभागातर्फे अंमलबजावणी करण्यात येत असलेल्या १३ अधिनियमांखालील वार्षिक विवरणपत्रे स्व-प्रमाणीत करण्याचा आणि एकत्रित दाखल करण्याचा पर्याय.
- माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांनी विविध कामगार कायदांखाली ठेवावयाचे कर्मचारी संबंधातील अभिलेखे इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात ठेवण्याची आणि कामगार विभागाच्या संगणकीकरणाच्या प्रगतीला अनुसरून विवरणपत्रे इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात स्विकारण्याची तरतुद करण्यात येईल.
- जे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक त्यांच्या उत्पादन प्रक्रियेतून सांडपाणी निर्माण करित नाहीत व अशा घटकांमध्ये १०० पेक्षा कमी कर्मचारी आहेत त्यांना महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून संमतीपत्र (Consent Letter) घेण्यापासून सूट असेल. अशा उद्योग घटकाने इलेक्ट्रॉनिक टाकाऊ वस्तू, वापरलेल्या बॅटरी, वापरलेले तेल यासह विविध टाकाऊ पदार्थांचे वार्षिक विवरणपत्र तयार करून महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळास सादर करावयाचे आहे. उद्योग संचालनालयामार्फत अशा घटकांची नोंदणी या विशिष्ट अटी घालून करण्यात येईल. अशा एकाकी उद्योग घटकांनी स्थानिक सांडपाणी प्रक्रिया यंत्रणेसोबत जोडणी घेणे आवश्यक राहिल.
- विशेष आर्थिक क्षेत्रातील घटकांकरीता कंत्राटी कामगार अधिनियमात मंजूर केलेल्या शिथिलता, विधीमंडळाच्या संमतीस अधीन राहून, विशेष आर्थिक क्षेत्राबाहेरील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या बाबतीत देखील विचारात घेण्यात येतील.
- माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना, वीज पुरवठ्याच्या प्रयोजनाकरिता, अखंडित प्रक्रिया घटक म्हणून मानण्यात येईल.

- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळक्षेत्रासहीत इतर ठिकाणच्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांची उभारणी करण्यासाठीच्या विकास नियंत्रण नियमावली (DCR) व इतर मार्गदर्शक तत्वे महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रासहीत इतर क्षेत्रांसाठी माहिती तंत्रज्ञान धोरणाशी सुसंगत (Consonance) करण्यात येतील.

११. आर्थिक सवलतीच्या संदर्भातील तरतुदी :-

या धोरणांतर्गत एम- हब ची उभारणी आणि व्हेंचर कॅपिटल फंड करीता धोरण कालावधीत रु.५०० कोटी एवढ्या निधीची तरतूद करण्यात येईल. त्याकरिता स्वतंत्र लेखाशीर्ष उघडून वित्तिय तरतूद अनिवार्य खर्चांतर्गत करण्यास शासन याद्वारे मान्यता देत आहे. नवीन लेखाशीर्ष उघडणे, निधी उपलब्ध करून देणे इत्यादी बाबत वित्त विभागाशी सल्लामसलत करून उद्योग विभागामार्फत त्याबाबतची कार्यपध्दती व मार्गदर्शक तत्वे स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

तसेच वरील खर्चाच्या बाबी वगळता या धोरणांतर्गत देण्यात येणाऱ्या उर्वरीत आर्थिक सवलतीच्या अनुषंगाने धोरण कालावधीत रु. ३३२.७९ कोटी एवढ्या निधीची तरतूद खालील लेखाशीर्षा अंतर्गत वित्त विभागाशी सल्लामसलत करून, उपलब्ध करून देण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

मागणी क्र : के-७

मुख्य लेखाशीर्ष - २८५२-उद्योग

उप मुख्यलेखाशीर्ष-८० सर्वसाधारण

गौणशीर्ष -१०२ औद्योगिक उत्पादकता

गट शीर्ष-उपगट शीर्ष (००) (१४) माहिती तंत्रज्ञान घटकांना द्यावयाची प्रोत्साहने (अनिवार्य)

(२८५२ ०५३२)३३ अर्थसहाय्य

१२. धोरणाची वैधता आणि कालावधी :-

ज्या उद्यांनाना / घटकांना या धोरणांतर्गत लाभ / प्रोत्साहने मंजूर करण्यात आली असतील त्यांना ती ज्या कालावधीसाठी मंजूर करण्यात आली असतील त्या कालावधीसाठी हे धोरण संपुष्टात आले तरी देय राहतील.

सदर धोरणाची वैधता ५ वर्षांच्या कालावधीसाठी किंवा नवीन धोरण जाहीर होईपर्यंत असेल.

१३. धोरणा संदर्भातील अडचणी दूर करणे :-

या धोरणात नमूद कोणत्याही तरतुदीची अंमलबजावणी करण्यास काही अडचणी उद्भवल्यास, सदर अडचणी दूर करण्याकरीता उद्योग विभागामार्फत आवश्यक शंका निरसन व स्पष्टीकरण करण्यात येईल.

१४. मा.मंत्रीमंडळाने दिलेली मान्यता विचारात घेऊन, या शासन निर्णयातील संबंधित तरतुदींच्या संदर्भात मंत्रालयीन विविध विभागाकडून स्वतंत्रपणे शासन निर्णय/अधिसूचना निर्गमित करणे अपेक्षित आहे. त्यासंबंधित यादी या शासन निर्णयासोबतच्या “प्रपत्र-अ - मध्ये नमूद करण्यात आली असून, स्तंभ २ मध्ये या शासन निर्णयाच्या परिच्छेदामध्ये नमूद निर्णय विचारात घेऊन, स्तंभ ४ मध्ये नमूद केलेल्या विभागाकडून तत्संबंधी आदेश/मार्गदर्शक तत्वे /शासन निर्णय /विकास नियंत्रण नियमावली सुधारणा /अधिसूचना निर्गमित करण्याबाबत कार्यवाही करण्यात येईल.

१५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२३०६२७१४५९५४३२१० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(डॉ. हर्षदीप कांबळे)

प्रधान सचिव (उद्योग), महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मुख्यमंत्री सचिवालय, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.मंत्री (उद्योग) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा.मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. मा.अध्यक्ष, विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
६. मा.सभापती, विधानपरिषद यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
७. मा.उपाध्यक्ष, विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
८. मा.उपसभापती, विधान परिषद यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
९. मा.विरोधी पक्षनेता, महाराष्ट्र विधानसभा यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई
१०. मा.विरोधी पक्षनेता, महाराष्ट्र विधान परिषद यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधान मंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
११. अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१२. अपर मुख्य सचिव (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१३. अपर मुख्य सचिव (नवि-१), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१४. अपर मुख्य सचिव (अत्यावश्यक सेवाविषयी), सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१५. प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१६. प्रधान सचिव, माहिती व तंत्रज्ञान, मंत्रालय, मुंबई.
१७. प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१८. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१९. प्रधान सचिव (कामगार), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२०. प्रधान सचिव, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२१. प्रधान सचिव (ऊर्जा), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई
२२. प्रधान सचिव (नवि-२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२३. सचिव (मदत व पुर्नवसन) महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२४. विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योग संचालनालय, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई.
२५. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, अंधेरी (पूर्व), मुंबई.
२६. सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
२७. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी लिमिटेड, मुंबई.

२८. व्यवस्थापकीय संचालक, सिडको, मुंबई.
२९. विभागीय आयुक्त, कोकण/पुणे / नाशिक / नागपूर/ औरंगाबाद/ अमरावती.
३०. महानिरीक्षक, नोंदणी व नियंत्रक, मुद्रांक शुल्क, पुणे.
३१. निमंत्रक, उद्योग मित्र, मुंबई.
३२. उद्योग सह संचालक (माहिती तंत्रज्ञान), उद्योग संचालनालय, मुंबई.
३३. संचालक, सॉफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क्स ऑफ इंडिया, मुंबई/पुणे.
३४. उप महानिरीक्षक, मुद्रांक शुल्क, मुंबई.
३५. उद्योग विभागातील सर्व सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी.
३६. कक्ष अधिकारी (म-१), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३७. मा.मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई.
३८. प्रधान सचिव (उद्योग) यांचे स्वीय सहाय्यक, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३९. सह सचिव (उद्योग-२) यांचे स्वीय सहाय्यक, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
४०. निवड नस्ती (उद्योग-२).

महाराष्ट्र राज्याचे नवीन माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण -२०२३
(शासन निर्णय उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र.मातंधो-२०२१/प्र.क्र.१७०/उ-२, दिनांक
२७/०६/२०२३ सोबतचे प्रपत्र)

प्रपत्र - अ

अ.क्र	सोबतच्या शासन निर्णयातील परि. क्रमांक	कार्यवाही विषय	कार्यवाही अपेक्षित संबंधित विभागाचे नाव
१.	३.१.१	माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना मुद्रांक शुल्कात सूट देणे.	महसूल व वन विभाग (मुद्रांक)
	५.१.१	डेटा सेंटर करिता मुद्रांक शुल्क सूट देणे.	
	६.१.२	एव्हीजीसी घटकांना माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांप्रमाणे मुद्रांक शुल्क माफीचे लाभ देणे.	
	७.१.३	उदयोन्मुख तंत्रज्ञान घटकांना मुद्रांक शुल्क माफी देणे.	
२	३.१.१०	कोणत्याही क्षेत्रात माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांची उभारणी करणे.	नगर विकास विभाग (नवि-१)
	४.१	माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकरिता अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक व जागेचा वापर.	
	४.९	माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील बांधीव जागेचा वापर बिगर माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांकरिता करित असल्यामुळे दंडात्मक कार्यवाही करणे.	
	५.१.५	कोणत्याही क्षेत्रामध्ये डेटा सेंटरची उभारणी	
	५.१.७	माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या आत वाहनतळा साठीच्या निकषामध्ये प्रति वाहन ४०० चौ.मी. अशी सुधारणा करणे.	
	५.१.१६	चटई क्षेत्र निर्देशांक निकष.	
	५.१.१७	डेटा सेंटर उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी केल्यास करावयाची दंडात्मक कार्यवाही	
	५.१.१८	चटई क्षेत्र निर्देशांकामधून सूट असलेल्या बाबी.	
	५.१.१९	इमारतींवरील निर्बंधामध्ये शिथिलता.	
	१०.१	सर्व क्षेत्रात माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाची उभारणी करण्यासाठी विकास नियंत्रण नियमावली व इतर मार्गदर्शक तत्वे माहिती तंत्रज्ञान धोरणाशी सुसंगत करणे.	

३	३.१.१	निवासी दराच्या सममूल्य दराने मालमत्ता कर आकारणे.	नगर विकास विभाग (नवि-२)
४	२.१	मनुष्यबळाचा विकास करणे.	उच्चा व तंत्र शिक्षण विभाग
	७.२.१	प्रशिक्षण आणि प्लेसमेंट (Training & Placement)-	
	८.१.२	महाराष्ट्र राज्यातील सर्वात मोठे (एम-हब)	
	८.१.६ (अ)	महाविद्यालयीन स्तरावर द्वी-वार्षिक स्पर्धा संशोधन अनुदान तसेच देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय शिष्यवृत्ती प्रदान करणे.	
	८.१.२	एम-हब ची व्याप्ती.	
	९	कौशल्य विकास व भविष्यातील कार्यबळ	
५	२.३	उदयोन्मुख क्षेत्रातील कंपन्यांकडून अतिविशिष्ट कौशल्यामध्ये प्राविण्य प्राप्त कर्मचाऱ्यांना सर्टिफिकेशन सहाय्यद्वारे प्रोत्साहित करणे.	कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग
	६.१.७	बाजार विकास सहाय्य	
	८.१.२	एम-हबची व्याप्ती	
	८.१.४	एम-हब ची चौकट फिनटेक हब, वेअरहाऊस सुविधा, उद्योजकता, इनोव्हेशन पॉवर हाऊस	
	८.१.५	फिनटेक सपोर्ट	
	८.१.७ (ब)	कौशल्य विकास सहाय्य-ऑफलाइन किंवा ऑनलाईन स्वरूपात स्वायत्त संस्थांद्वारे सुपर स्पेशलायझ्ड जॉब रोल्ससाठी ऑनलाइन अभ्यासक्रम होणारे कार्यक्रम	
	९	कौशल्य विकास व भविष्यातील कार्यबळ	
६	३.१.२	महिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना ऊर्जा सुसूत्रीकरणाचे लाभ. (Power Rationalization Benefit)	ऊर्जा विभाग
	३.१.३	महिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना विद्युत शुल्क भरण्यापसून सूट देणे.	
	३.१.७	महिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना औद्योगिक दराने वीज पुरवठा करणे	
	३.१.८	महिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना खुला प्रवेशाद्वारे वीज मिळण्यासाठी मान्यता देणे	
	४.५	माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना नोंदणी दिल्यानंतर खाजगी माहिती तंत्रज्ञान घटकांनी वापरलेल्या सामायिक सेवांच्या संदर्भात वीजेची आकारणी औद्योगिक दराने करणे	

	४.६	विद्युत ऊर्जा/उपकेंद्र- माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांमधील एकूण क्षेत्र विचारात घेवून, विकासकाने विद्युत पुरवठा व्यवस्थाविद्युत उपकेंद्र उभारण्याची तरतूद करणे	ऊर्जा विभाग
	५.१.२	माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील किंवा उद्यानाबाहेरील नवीन अस्तीत्वातील डेटा सेंटर घटकांना विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देणे	
	५.१.३	डेटा सेंटर्सना वीज दर अनुदान देणे	
	५.१.४	डेटा सेंटर घटकांकरिता वीज निर्माती घटक	
	५.१.८	वीज वितरण परवान्यासाठी सूट देणे	
	५.१.९	अक्षय ऊर्जेचा वापर करण्याकरिता परवानगी देणे	
	५.१.१०	कॅप्टीव्ह पॉवर फार्म स्थापन करण्यास इच्छूक असलेल्या कंपन्यांना सुविधा पुरविणे	
	५.१.११	डेटा सेंटर्सना वीज पुरवठा करणे	
	५.१.१२	खुला प्रवेश	
	५.१.२२	मानीव वितरण परवाना	
	६.१.३	माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना विद्युत शुल्क माफीचे लाभ देणे	
	६.१.४	नवीन एव्हीजीसी घटकांना वीज दर अनुदान देणे	
	७.१.३	उदयोन्मुख तंत्रज्ञान घटकांना विद्युत शुल्क माफी देणे.	
	७.१.४	नवीन उदयोन्मुख घटकांना वीज दर अनुदान देणे	
७	७.१.२	राज्याच्या फिनटेक धोरणांतर्गत नमूद १० हजार चौ. फुट क्षेत्र असलेल्या फिनटेक वेअर हाऊस करीता वाजवी दराने सहाय्य प्रदान करण्यात येणे.	माहिती तंत्रज्ञान विभाग (सामान्य प्रशासन विभाग)
	८.१.४	महाराष्ट्राचे फिनटेक धोरण-२०१८ अंतर्गत फिनटेक अॅक्सलेरेटर आणि सोयी-सुविधांचे लाभ देण्यात देणे.	
	९	कौशल्य विकास व भविष्यातील कार्यबळ	
८	३.१.९	निवासी दराच्या सममूल्य दराने मालमत्ता कर आकारणे.	ग्राम विकास विभाग
९	३.१.११	माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांना अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा देणे.	सामान्य प्रशासन विभाग (साविस)
	५.१.६	अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा.	
१०	१०.१	माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा मध्ये व्यवसाय सुलभ करण्यासाठी तरतुदी.	कामगार विभाग
		माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना विविध कामगार कायद्याखाली फायदे मिळणे.	
११	१०.१	माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून संमतीपत्र घेण्यापासून सूट देणे.	पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग

१२	४.३	माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांकरिता क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी म्हणून स्वतंत्र निधीची उभारणी करणे.	वित्त विभाग
	१०	आर्थिक सवलतीच्या संदर्भातील तरतुदी - माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांतर्गत एम- हब ची उभारणी आणि व्हेचर कॅपिटल फंड करीता निधीची तरतुद करणे. नवीन लेखाशीर्ष उघडणे, सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरीता निधी उपलब्ध करून देणे.	
	११	आर्थिक सवलतीच्या संदर्भातील तरतुदी - माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांतर्गत एम- हब ची उभारणी आणि व्हेचर कॅपिटल फंड करीता निधीची तरतुद करणे. नवीन लेखाशीर्ष उघडणे, सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरीता निधी उपलब्ध करून देणे.	
१३	११	आर्थिक सवलतीच्या संदर्भातील तरतुदी - माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांतर्गत एम- हब ची उभारणी आणि व्हेचर कॅपिटल फंड करीता निधीची तरतुद करणे. नवीन लेखाशीर्ष उघडणे, सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरीता निधी उपलब्ध करून देणे.	नियोजन विभाग
१४	३.१.१३	माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवाकरिता निधीची उपलब्धता	उद्योग विभाग
	४.३	माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांकरिता क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी देणेबाबत.	
	४.११(अ)	माहिती तंत्रज्ञान उद्यांनांना नवीन इरादा पत्र देणे.	
	४.११(ड)	अन्य बाबी	
	११	आर्थिक सवलतीच्या संदर्भात तरतुद करणे.	
१५	३.१.४	प्रमाणपत्र सहाय्य.	विकास आयुक्त(उद्योग)
	३.१.५	बाजार विकास सहाय्य.	
	३.१.६	पेटंट संबंधित सहाय्य – सुक्ष्म लघु व मध्यम उपक्रम.	
	३.१.१२	माहिती पोर्टल.	
	३.१.१३	तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवाकरिता निधीची उपलब्धता.	
	३.१.१४	भाड्याकरीता सहाय्य	
	४.५	माहिती तंत्रज्ञान उद्यांनांना नोंदणी दिल्यांतर खाजगी माहिती तंत्रज्ञान घटकांनी वापरलेल्या सामायिक सेवांच्या संदर्भात वीजेची आकारणी औद्योगिक दराने करणे.	
	४.७	प्रशासकीय उपाययोजना.	

	४.८	ग्रीन आयटी पुरस्कार	
	४.९	माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर, माहिती तंत्रज्ञान वापर व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी वापर केल्यास दंडात्मक कार्यवाही करणे.	
	४.११(अ)	माहिती तंत्रज्ञान उद्यांनांना नवीन इरादा पत्र देणे.	
	४.११ (ड)	अन्य बाबी	
	५.१.१६	चटई क्षेत्र निर्देशांक निकष	
	५.१.१७	डेटा सेंटर उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी केल्यास करावयाची दंडात्मक कार्यवाही	
	५.१.२१	व्यवसाय उभारणी सुलभ होण्यासाठी कायद्यांच्या संबंधात पुढाकार	
	६.१	एव्हीजीसी उद्योगाला वित्तीय सहाय्य प्रमाणपत्र सहाय्य कौशल्य विकास सहाय्य बाजार विकास सहाय्य भरती सहाय्य	
	६.१.७	बाजार विकास सहाय्य	
	६.२	एव्हीजीसी उद्योगाला बिगर-वित्तीय सहाय्य	
	७.१	उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाला वित्तीय सहाय्य भांडवली अनुदान भाड्याकरिता सहाय्य प्रमाणपत्रासाठी सहाय्य भरती सहाय्य पेटंट संबंधित सहाय्य	
	७.२	उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाला बिगर वित्तीय सहाय्य प्रशिक्षण आणि प्लेसमेंट व्यवसाय सुलभता बौद्धिक संपदा	
	८	स्टार्ट अप आणि नवीन उपक्रम	
	९	कौशल्य विकास व भविष्यातील कार्यबळ	
	१०	धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी व्यवस्थापनाची चौकट	
१६	३.१.१२	माहिती पोर्टल	महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ
	४.२	एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरांची उभारणी करणे	
	४.७	प्रशासकीय उपाययोजना	

४.३	माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांकरिता क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी देणे
४.११(अ)	माहिती तंत्रज्ञान उद्यांनांना नवीन इरादा पत्र देणे
५.१.१२(ब)	खुला प्रवेश
५.१.१३	डायल बिफोर डीग
५.१.१५	अखंड पाणीपुरवठा
५.१.१६	चटई क्षेत्र निर्देशांक निकष
५.१.१७	डेटा सेंटर उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर,माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी केल्यास करावयाची दंडात्मक कार्यवाही
५.१.१८	चटई क्षेत्र निर्देशांकामधून सूट असलेल्या बाबी.
५.१.२०	पायाभूत सुविधा
५.१.२१	व्यवसाय उभारणी सुलभ होण्यासाठी कायद्यांच्या संबंधात पुढाकार
८	स्टार्टअप आणि नवीन उपक्रम /महाराष्ट्र हब.
८.१.४	एम-हब ची चौकट- फिनटेक हब, कामगिरी आढावा यंत्रणा
८.१.७(अ)	एम-हबमध्ये नोंदणीकृत घटकांना लाभ- बाजार विकास सहाय्य
९	कौशल्य विकास व भविष्यातील कार्यबळ
१०	धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी व्यवस्थापनाची चौकट

परिशिष्ट-२

महाराष्ट्र राज्याचे नवीन माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०२३
(शासन निर्णय उद्योग,ऊर्जा व कामगार विभाग क्र.मातंधो-२०२१/प्र.क्र.१७०/उ-२, दिनांक २७/०६/२०२३
सोबतचे धोरण)

१. प्रस्तावना :

१.१.माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाचा आढावा- जागतिक

सन २०२१ या वर्षामध्ये माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाची जागतिक स्तरावरील उलाढाल अंदाजे ५ ट्रिलियन अमेरिकन डॉलर्स एवढी आहे. मागील काही वर्षामध्ये विशेषतः कोविड-१९ पश्चात या उद्योग क्षेत्रात वेगाने वाढ झाली आहे. जागतिक स्तरावर माहिती तंत्रज्ञान यूएसए तसेच आसपास (३२%), केंद्रीत झाला असून त्यानंतर युरोपियन युनियन (२०%), आशियाई प्रदेश (१४%) आणि ऑस्ट्रेलिया व न्यूझीलंड प्रदेश (११%) यांचा क्रमांक लागतो.

१.२ माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाचा आढावा-भारत

नॅसकॉमच्या 'Techade 2020' च्या अहवालानुसार, सन २०१८-१९ या वर्षामध्ये भारताच्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील वाढीचा दर ६.१ टक्के असून सदर क्षेत्रातून एकूण १७७ बिलियन अमेरिकन डॉलर्स एवढा महसूल प्राप्त झाला आहे. कोविड-१९ महामारीच्या पार्श्वभूमीवर जागतिक स्तरावर तंत्रज्ञान विषयक क्षेत्रात खर्चात घट झाली असली तरी देशातील माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राच्या महसूलामध्ये २.३ टक्के एवढी वाढ होऊन एकूण महसूल अंदाजे १९४ बिलियन अमेरिकन डॉलर्स एवढा होण्याची शक्यता आहे. सदर अहवालात आणखी असे नमूद केले आहे की, देशाच्या एकूण ढोबळ राष्ट्रीय उत्पन्नमध्ये (GDP)या क्षेत्राचा वाटा ८ टक्के असून सेवा क्षेत्रातील एकूण निर्यातीमध्ये त्याचा निम्मा वाटा आहे. त्याचप्रमाणे थेट विदेशी गुंतवणुकीच्या एकूण गुंतवणूकीमधील ५०% गुंतवणूक ही या क्षेत्रात झाली आहे. त्याचप्रमाणे सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षामध्ये या क्षेत्रात ४.३ दशलक्षाहून अधिक रोजगार निर्मिती झाली आहे. केंद्रीय इलेक्ट्रॉनिक्स व माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयाच्या Invest India च्या अहवालानुसार, भारत सरकारद्वारे या क्षेत्रात सन २०२५ पर्यंत १ ट्रिलियन अमेरिकन डॉलर्सची डिजिटल अर्थव्यवस्था साध्य करण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे.

१.३ माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाचा आढावा- महाराष्ट्र

महाराष्ट्र हे तंत्रज्ञानाचे आणि नावीन्यतेचे प्रमुख केंद्र आहे. १९९० च्या दशकापासून, महाराष्ट्र राज्य हे माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा, इलेक्ट्रॉनिक्स आणि कॅपिटिव्ह बिझनेस आउटसोर्सिंग उद्योगांचे प्रमुख केंद्र म्हणून उदयास आले आहे. त्यामुळे देशांतर्गत आणि जागतिक स्तरावर स्पर्धा करण्यास राज्य सक्षम होत आहे. पायाभूत सुविधांमध्ये सातत्याने होत असलेला विकास, गुणवत्तावर्धन आणि धोरणात्मक वातावरणामुळे महाराष्ट्र राज्य हे माहिती तंत्रज्ञान उद्योग घटकांसाठी अग्रगण्य ठरले असून,या क्षेत्राचा विस्तार मुंबई, पुणे, ठाणे या पलीकडे रायगड, नागपूर, औरंगाबाद, नाशिक आणि कोल्हापूरसारख्या जिल्ह्यांमध्ये झाला आहे. आगामी वर्षामध्ये या क्षेत्राच्या वाढीकरीता खालील नमूद केलेल्या बाबी फायदेशीर ठरणार आहेत:-

१.४ महाराष्ट्र ॲडव्हान्टेज :

१.४.१ व्यापक आर्थिक सामर्थ्य (Macro Economic Strength)

- **स्थिर वाढ आणि उच्च दरडोई उत्पन्न:** सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षाकरीता स्थूल राज्य घरेलू उत्पन्न (GSDP)रूपये २६,६२,६१९ कोटी राहण्याचा अंदाज असून त्याद्वारे भारताच्या अर्थव्यवस्थेत १४.२% योगदान राहणार आहे. तसेच दरडोई राज्य उत्पन्न अंदाजे रूपये १,८८,७८४ राहणार आहे.

- **विदेशी थेट गुंतवणूकीमध्ये अग्रगण्य स्थान:** माहे एप्रिल, २००० ते माहे मार्च, २०२१ या कालावधीत राज्यात ९ लाख कोटी रुपयांपेक्षा अधिकची विदेशी थेट गुंतवणूक झाली असून सदर गुंतवणूक ही या कालावधीतील भारतातील एकूण परकीय गुंतवणूकीच्या २९% एवढी आहे.

१.४.२ पूरवठाभिमूख पूरक वातावरण (Supply Side Ecosystem):

- **राहणीमानाचा दर्जा:** महाराष्ट्र राज्यातील ११ महानगरांमध्ये शिक्षण, आरोग्य, सुरक्षा, गृहनिर्माण, पाणी आणि स्वच्छता, गतिशीलता, करमणूक या क्षेत्रांमध्ये मोठ्या प्रमाणात संस्थात्मक सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आल्या असल्याने तेथील राहणीमानाचा दर्जा उंचावला आहे. राज्य स्तरीय मानव विकास निर्देशांकातही राज्याचे गुणांकन अतिशय चांगले आहे.
- **रोजगारक्षम गुणवत्ता:** राज्यातील १००० पेक्षा जास्त तांत्रिक संस्था आणि ९५८ औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थामधून दरवर्षी सुमारे ४ लक्ष अभियांत्रिकी आणि व्यवस्थापन शास्त्रातील पदवीधारक उत्तीर्ण होत असून त्याद्वारे राज्यातून देशातील उच्च दर्जाची रोजगारक्षम गुणवत्ता निर्माण होत आहे.
- **भविष्यातील कार्यबल:** राज्याद्वारे प्रथमच महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठ कायदा-२०२१ जाहीर केला आहे. सदर कायदा कार्यान्वित झाल्यानंतर, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विद्यापीठाद्वारे मान्यताप्राप्त पदवी, प्रशिक्षण, समुपदेशन तसेच तंत्रज्ञान, उद्योजकता, कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI), उद्योग ४.० या व यासारख्या विविध क्षेत्रात इंटरनॅशनल देऊन भविष्यातील तरुणांच्या कौशल्य आणि रोजगारक्षमतेला मोठी चालना मिळणार आहे.
- **नावीन्यपूर्ण उपक्रम:** निती आयोगाच्या संशोधनात्मक गुणांकनामध्ये (Innovation Index) राज्याने अव्वल कामगिरी बजावली असून त्याद्वारे राज्याची नावीन्यपूर्ण क्षमता आणि तत्परता सिद्ध होते. राज्याद्वारे सन २०१९ या वर्षामध्ये देशभरातून सर्वाधिक पेटंट एजन्सी तसेच सर्वाधिक पेटंट भरल्याची नोंद करण्यात आली आहे.
- **प्रभावी दळणवळण:** मुंबई-पुणे नॉलेज कॉरिडॉर हा राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाचा प्रमुख पट्टा असून मुंबई व पुणे हे एकमेकांना एक्सप्रेसवेद्वारे जोडले गेले आहे. मुंबई-पुणे नॉलेज कॉरिडॉरच्या धर्तीवर, औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये घोषित केल्याप्रमाणे राज्यात त्याप्रमाणे इतर कॉरिडॉर विकसित करण्याचा राज्य शासनाचा मानस आहे.
- **सर्वोच्च विद्युत क्षमता:** राज्यात चांगल्या दर्जाची वीज जोडणी असून त्याद्वारे या क्षेत्राकरीता मुबलक प्रमाणात वीज उपलब्ध आहे.
- **दर्जेदार पायाभूत सुविधा:** महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (MIDC), शहर आणि औद्योगिक विकास महामंडळ (CIDCO) तसेच खाजगी क्षेत्राद्वारे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील उद्योग घटकांची गरज भागविण्याकरीता राज्यात सार्वजनिक आणि खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्याने विकसित केली आहेत.

१.४.३ मागणीभिमूख पूरक वातावरण (Demand Side Ecosystem):-

- **वाढती मागणी:** लोकसंख्येनुसार महाराष्ट्र हे भारतातील दुसरे मोठे राज्य आहे. राज्याच्या एकूण लोकसंख्येपैकी ७५% लोकसंख्या ही १५ वर्षांपेक्षा जास्त वयाची असून सदर लोकसंख्या ही माहिती तंत्रज्ञान उत्पादनांचे संभाव्य ग्राहक आहे.
- **उच्च जोडणी:** राज्यामध्ये ऑप्टिकल फायबर केबल नेटवर्कच्या माध्यमातून मोठ्या प्रमाणात जोडणी झाली असल्याने राज्यात भारतातील सर्वात जास्त इंटरनेट वापरकर्ते आहेत.
- **मोठ्या प्रमाणातील वापरकर्ते:** सन २०२१ पर्यंत राज्यात १३ कोटी वायरलेस ग्राहक, १० कोटी इंटरनेट ग्राहक आणि १०७% टेली-घनता (प्रति शंभर व्यक्तींसाठी दूरध्वनी कनेक्शनची संख्या) आहे.

- **उदयोन्मुख स्टार्टअप इकोसिस्टम:** देशातील DPIIT मान्यताप्राप्त स्टार्टअपची सर्वात मोठी संख्या महाराष्ट्रात आहे. ११ फेब्रुवारी २०२२ पर्यंत महाराष्ट्रात ११,८४५ DPIIT मान्यताप्राप्त स्टार्टअप्स आणि १७ युनिकॉर्न आहेत. देशातील संपूर्ण स्टार्टअप इकोसिस्टममध्ये महाराष्ट्राचे सरासरी २०% योगदान आहे.

१.५ राज्यामध्ये झालेला माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणाचा विकास :

राज्याचे पहिले माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण सन १९९८ मध्ये जाहीर करण्यात आले असून माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण तयार करणारे महाराष्ट्र हे पहिले राज्य म्हणून अग्रेसर आहे. सन २००३ व २००९ च्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांच्या योग्य नियोजन आणि प्रभावी अंमलबजावणीमुळे या क्षेत्रातील निर्यात तसेच गुंतवणूकीतील सातत्यपूर्ण होणारी वाढ यामुळे महाराष्ट्रातील माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राचा पाया मजबूत झाला आहे. तसेच सन २०१५ च्या माहिती तंत्रज्ञान धोरणात केलेल्या कालानुरूप बदलामुळे महाराष्ट्र राज्य हे जागतिक स्तरावर टिकून राहण्यासाठी केवळ भारतातीलच नव्हे तर आशियातील सर्वोत्तम तंत्रज्ञान गुंतवणूक स्थळांपैकी एक स्थळ बनले आहे.

राज्याचे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण हे जागतिक विकासाच्या प्रवृत्ती, अंगभूत सामर्थ्य, निश्चित उद्दिष्ट्ये आणि या क्षेत्रांच्या कामगिरीला चालना देणारी रणनीती यांच्या अनुरूप विकसित झाले आहे.

महाराष्ट्राचे माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०२३

वर्ष	लक्षांकीत क्षेत्र	प्रमुख कार्यतंत्रे
२०२३	<ul style="list-style-type: none"> • आयटी सॉफ्टवेअर प्रोडक्ट्स • डेटा सेंटर्स • आयटी एनेबल्ड सर्विसेस • एव्हीजीसी आणि एमर्जिंग टेक्नॉलॉजीस् • आयटी आणि आयटीइएस सपोर्टिंग सर्विसेस • इंटीग्रेटेड आयटी टारुनशिप्स • इन्फास्ट्रक्चर फॉर वॉक टू वर्क कन्सेप्ट 	<ul style="list-style-type: none"> • युनिफाईड सिंगल विंडो सिस्टिम फॉर ऑल आयटी आणि आयटीइएस सेगमेंट्स • डिसपर्सल ऑफ आयटी अँड आयटीइएस सेगमेंट्स टू ऑल पार्ट्स ऑफ द स्टेट • टर्बो चार्जिंग एमर्जिंग टेक, एव्हीजीसी, ग्रीन आयटी, इनोवेशन्स अँड स्टार्ट अप, डेटा सेंटर इटीसी. • टेक्नॉलॉजी अंबेसेडर टू प्रमोट ब्रँड महाराष्ट्र थ्रू इम्प्रूव्हड गर्व्हनन्स • रिन्यूड फोकस ऑन आयटी एक्सपोर्ट्स थ्रू स्टार्ट अप्स अँड एमएसएमइस

२. धोरणाची उद्दिष्टे (Policy Targets):-

शासनाने धोरण कालावधीमध्ये पुढील उद्दिष्टे निश्चित केली आहेत :-

- राज्यात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण क्षेत्रामध्ये रु. ९५,००० कोटी नवीन गुंतवणूक आकर्षित करणे.
- राज्यात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रात ३.५ दशलक्ष एवढ्या नवीन रोजगाराच्या संधी निर्माण करणे. उच्च रोजगारक्षम, प्रतिभावान व गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळ विकसित करण्याकरीता कौशल्य वृद्धीमध्ये प्रतिवर्ष १५ टक्के एवढी वाढ करणे.
- राज्यात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातून रु. १० लक्ष कोटी एवढ्या निर्यातीचे लक्ष्य साध्य करणे.

३. धोरणाचा दृष्टीकोन (Vision):-

महाराष्ट्र राज्याला जागतिक स्तरावरील एक सर्व समावेशक विकासाचे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा केंद्र म्हणून विकसित करणे, तसेच राज्याला भारताची तंत्रज्ञान विषयक राजधानी म्हणून स्थापित करून नावीन्यपूर्ण, समन्यायी, सर्वसमावेशक तसेच शाश्वत तंत्रज्ञान विकासाच्या दिशेने वाटचाल करणे.

४. अभियान (Mission) :जागतिक स्तरावरील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उपक्रमांकरिता धोरणात्मक निर्णय, स्पर्धात्मक विकास व व्यावसायिक पूरक वातावरण निर्मिती करून महाराष्ट्र राज्याचा गुंतवणूक व नावीन्यपूर्ण उपक्रम राबविणेसाठी सर्वाधिक पसंतीच्या ठिकाणामध्ये समावेश करणे.

- देशातील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील राज्याचे अग्रस्थान अधिक बळकट करणे.
- राज्याचा शाश्वत तसेच संतुलित प्रादेशिक विकास साधण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रात गुंतवणूकीचा ओघ वाढविणे.
- नवीन तंत्रज्ञान उत्पादने/सेवांसाठी विशेषतः महाराष्ट्रात विकसित स्वदेशी उत्पादनांसाठी बौद्धिक संपदा निर्मिती, नावीन्यपूर्ण आणि तंत्रज्ञान व्यापारीकरणाला प्रोत्साहन देणे.
- उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रामध्ये गुंतवणूकीचा ओघ लक्षणीयरीत्या वाढवून तसेच याकरीता पूरक वातावरण निर्मिती करून जागतिक कंपन्यांसाठी राज्याला आवडीचे गंतव्य स्थान बनविणे.
- राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील वाढीकरीता उच्च रोजगारक्षम, प्रतिभावान व गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळ विकसित करणे.

५. अंमलबजावणी स्तंभ (EXECUTION PILLARS):-

लक्ष्य साध्य करण्यासाठी केंद्रित अंमलबजावणी स्तंभ

 एकल तंत्रज्ञान	 स्टार्टअप व इनोव्हेशन	 वॉक-टू -वर्क	 भविष्यातील कौशल्ये	 टॅलेन्ट लॉन्चपॅड
माहिती तंत्रज्ञानामध्ये इज ऑफ डुईंग बिझनेसला प्रोत्साहन देण्यासाठी, राज्य शासन माहिती तंत्रज्ञान इंटरफेस (MAHITI) सुरु करणार असून त्याद्वारे कालबद्ध मंजुरी, घटक नोंदणी, प्रोत्साहन आणि इतर विस्तार सेवा आणि मैत्रीद्वारे सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येतील.	उदयोन्मुख तंत्रज्ञानातील नाविन्यतेला चालना देण्यासाठी आणि महाराष्ट्र राज्याला ज्ञान नेतृत्व अर्थव्यवस्था म्हणून स्थापित करण्याकरिता महाराष्ट्र हब (M-Hub) उपक्रम आहे. सूक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम, नवउदयमशील घटक, उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रातील उबवण केंद्र यांना आर्थिक सहाय्य देण्याकरिता रु. ५०० कोटी एवढा निधी उभारण्यात येईल.	राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान उद्याने व माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण विकसित करण्याकरीता पात्रता निकष आणि क्षेत्र वापर विषयक निकष शिथिल करणे व त्याद्वारे भविष्यामध्ये तेथे काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना कामाच्या ठिकाणी निवाऱ्याची सोय उपलब्ध करून देण्यात येईल.	भविष्यातील रोजगारक्षमता आणि कौशल्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी, सुपर स्पेशलाइज्ड नोकरीच्या भूमिकेत मान्यता प्राप्त कर्मचारी असलेल्या कंपन्यांना प्रोत्साहन दिले जाईल. जसे की एआयसंशोधन वैज्ञानिक, सोल्यूशन आर्किटेक्ट, डेटा वैज्ञानिक, ऑप्टिकल वैज्ञानिक, एम्बेडेड सोल्यूशन्स अभियंता इ.	राज्यभरातील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती क्षेत्रासाठी 'टॅलेन्ट लॉन्चपॅड' विकसित करण्यासाठी उद्योग विभाग, कौशल्य विकास विभाग आणि उच्च आणि तंत्रशिक्षण विभाग एकत्रितरित्या काम करतील. सध्याची महाविद्यालये, कौशल्य संस्था आणि कौशल्य अभ्यासक्रम उपलब्ध करून देणारी प्रशिक्षण केंद्रे यांना स्पर्धा आणि हॅकार्थॉनद्वारे मदत केली जाईल.

 प्रादेशिक विकास	 उद्योगाधारित कार्यप्रणाली/संरचना	 कामगिरीचे सनियंत्रण	 एव्हीजीसी आणि उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रास सहाय्य	 हायब्रिड वर्किंग
परि. १५.५ मध्ये परिभाषित केल्यानुसार झोन-१ वगळता इतर प्रादेशिक क्षेत्रामध्ये गुंतवणूक आणि रोजगाराच्या संधी निर्माण करण्यासाठी, सदर क्षेत्राच्या शाश्वत आणि संतुलित प्रादेशिक विकासाला प्रोत्साहन देण्यासाठी तसेच	महाराष्ट्र हब (M-Hub) अंतर्गत Chief Operating Officer यांची महाराष्ट्राचे तंत्रज्ञान राजदूत (Technology Ambassador) म्हणून नियुक्ती करण्यात येईल. त्यांचेद्वारे खाजगी क्षेत्राच्या दृष्टिकोनातून धोरण आणि	जागतिक बाजारपेठेच्या गतीशीलतेशी जुळवून घेण्यासाठी सदर धोरणाच्या कामगिरीचा शक्तीप्रदान समितीमार्फत वेळोवेळी आढावा घेण्यात येईल. तसेच सदर समितीमार्फत जागतिक मागणी तसेच	राज्याच्या एव्हीजीसी आणि उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रास (AI-ML, Big Data, Robotics etc.) विशिष्टपणे सहाय्य करण्यासाठी धोरणामध्ये आर्थिक व बिगर आर्थिक प्रोत्साहनांचा अंतर्भाव करून गुणवत्ता, जागा, निधी व भरती प्रकीया इत्यादी करीता	राज्य शासनाद्वारे कार्यालयीन कामगार व दूरस्थ कामगार यांच्या सहकार्याने कामकाज पार पाडण्यासाठी सक्रियपणे प्रोत्साहन दिले जाईल. शहरी केंद्रांमधील गर्दी कमी करणे, माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रासाठी २४X७ काम

मोठ्या माहिती तंत्रज्ञान घटकांसह सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उपक्रमांच्या वाढीस सहाय्य करण्यासाठी हस्तक्षेप करणे.	कार्यप्रदर्शन आदेशाचे (Performance Mandate) प्रतिनिधित्व आणि व्यवस्थापन करणे व राज्याच्या माहिती तंत्रज्ञान उद्योगामध्ये जागतिक सर्वोत्तम पद्धती राबविण्यात येईल.	महाराष्ट्राची भविष्यातील गरज ओळखून धोरणामध्ये आवश्यक त्या सुधारणा वेळोवेळी करण्यात येतील.	सहाय्य करण्यात येईल.	करण्याची परवानगी देणे आणि कार्यालयातील नॉन-क्रिटिकल कर्मचाऱ्यांसाठी घरबसल्या कामांना मदत करणे हा यामागील उद्देश आहे.
--	---	---	----------------------	--

६. धोरणाची ठळक वैशिष्ट्ये (Policy Highlights) :

६.१ सर्व माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांसाठी लागू असलेली सामाईक प्रोत्साहने (Common Incentives applicable to all IT&ITeS Units):

- सामाईक प्रोत्साहने राज्यातील सर्व माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना लागू असलेल्या आर्थिक आणि बिगर आर्थिक प्रोत्साहनांचे वर्णन करतात. ज्यामध्ये माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक म्हणजे माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर क्षेत्रातील उपक्रम, डेटा सेंटर आणि एव्हीजीसी घटकांचा समावेश असलेल्या माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा होय. (परिच्छेद १५.६ व १५.७ मध्ये केलेल्या व्याख्येनुसार)
- **माहिती तंत्रज्ञान एक अत्यावश्यक सेवा (IT as an Essential Service):** माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योग क्षेत्राचे ग्राहक जगभर विखुरलेले असून ते वेगवेगळ्या टाइम झोनमध्ये काम करतात. त्यामुळे ग्राहकांसाठी त्यांना २४x७x३६५ तत्वावर काम करणे आवश्यक आहे. माहिती तंत्रज्ञान घटकांना कामाचा व्याप वाढविण्यासाठी जागतिक ग्राहकांनी दिलेल्या कालमर्यादेचे काटेकोरपणे पालन करणे आवश्यक आहे. यासाठी नोंदणीकृत माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांना अविरत उद्योग घटकांचा दर्जा देवून कोणत्याही दिवशी काम बंद न ठेवता म्हणजेच २४x७x३६५ दिवस काम करण्याची परवानगी दिली जाईल. (राज्यात काही अपवादात्मक परिस्थिती उद्भवल्यास राज्य/केंद्र सरकारला माहिती तंत्रज्ञान उद्योगांची कामे निलंबित ठेवणे योग्य वाटत असेल तर अशी परिस्थिती वगळता) माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा देण्यात येईल. कामाचे स्वरूप आणि महत्त्व विचारात घेता डेटा सेंटरचे काम अडथळारहीत चालू राहण्यासाठी डेटा सेंटरसंना देखील अत्यावश्यक सेवा व देखभाल कायदा (ESMA) अंतर्गत अत्यावश्यक सेवा म्हणून गणले जातील.
- **माहिती तंत्रज्ञान विषयक पायाभूत सुविधांची निर्मिती (Creation of IT Infrastructure):** एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरे, खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्याने आणि माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक यांची उभारणी राज्याने घोषित केलेल्या निवासी क्षेत्र, ना-विकास क्षेत्र व हरीत क्षेत्र या सर्व क्षेत्रामध्ये करण्याची परवानगी असेल.
- **प्रमुख प्रोत्साहने (Key Incentives):** राज्यभरात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या विकासाला चालना देण्यासाठी या धोरणाद्वारे विविध प्रोत्साहने, भाडेखर्च, विद्युत शुल्क आणि मालमत्ता कर व वीज दर इत्यादी मध्ये सवलती दिल्या जातील. रोजगार निर्मिती होण्यासाठी उदयोन्मुख तंत्रज्ञान घटकांना विशिष्ट प्रोत्साहने दिली जातात.
- **माहिती पोर्टल (MAHITI Portal):** महाराष्ट्रात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यवसायाला चालना देण्यासाठी एक एकात्मिक खिडकी व्यासपीठ (Single Integrated Window Platform) विकसित केली जाईल.
- **माहिती तंत्रज्ञान कार्यबल (IT Work force):** माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील कार्यबलाचे गुणवत्तावर्धन व रोजगार क्षमता वाढविण्यासाठी धोरणाद्वारे कौशल्य विकास प्रोत्साहने प्रदान करण्यात येतील.
- **संशोधन आणि विकास (Research & Development):** माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील संशोधन व विकासाला चालना देण्यासाठी तंत्रज्ञान विषयक उत्पादनांच्या व्यापारीकरणासाठी (Commercialization) विविध प्रोत्साहने देण्यात येतील. उदा: मार्केट डेव्हलपमेंट, सर्टीफिकेशन आणि पेटंट इत्यादीकरीता आर्थिक सहाय्य. माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील संशोधन आणि विकास

(R&Dactivities) यामध्ये मोडणाऱ्या उपक्रमांची व्याख्या परिच्छेद १५.९ मध्ये परिभाषित केली आहे.

- आर्थिक आणि बिगर आर्थिक प्रोत्साहनांचा तपशिल परिच्छेद क्र. ७ मध्ये स्पष्ट करण्यात आला आहे.

६.२ माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्र विषयक पायाभूत सुविधा (IT&ITeS Infrastructure)

- **माहिती तंत्रज्ञान उद्याने (IT Parks):**माहिती तंत्रज्ञान उद्याने ही माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांसाठी पुरेशी आणि दर्जेदार पायाभूत सुविधा पुरवत असल्याने माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्राच्या विकासासाठी प्रभावी साधन असल्याचे सिद्ध झाले आहे. महाराष्ट्र शासनाद्वारे सार्वजनिक तसेच खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना प्रोत्साहित केले जाते.
- **निकाशांची पुनःव्याख्या (Redefining of Norms):**माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रांना पूरक असे वातावरण निर्मिती तसेच बळकटीकरण करण्याकरीता राज्याकडून माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील पूरक सेवांकरीता बांधीव क्षेत्र (BUA)वापराच्या व्याख्येमध्ये सुधारणा करण्यात आली आहे.
- **माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांकरीता चटई क्षेत्र निर्देशांक (Floor Space Index for IT Parks):**उद्योजकांना किफायतशीर दराने बांधीव क्षेत्र उपलब्ध होण्यासाठी मूळ चटईक्षेत्र निर्देशांकावर (Base FSI) अतिरिक्त चटईक्षेत्र निर्देशांक (Additional FSI) अनुज्ञेय करण्यात आला आहे.
- **एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरे (Integrated IT Township):** भविष्यातील रोजगार निर्मातीच्या गरजा भागविण्यासाठी आणि राज्याच्या सामाजिक पायाभूत सुविधांना बळकटी देण्यासाठी पूरक सेवांवर कमीत कमी निर्बंध असलेली एकात्मिक तंत्रज्ञान शहरे ही विशेष शहरे (Special Townships) म्हणून विकसित करण्यात येतील. एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरे विकसित करण्यासाठी आवश्यक किमान क्षेत्राची व्याख्या सुधारीत करण्यात आली आहे.
- **निर्णायक पायाभूत सुविधा निधी (Critical Infrastructure Fund):** रस्ते जोडणी, वीज जोडणी, ट्रेनेज लाईन इत्यादीची उभारणी करण्याकरीता राज्य शासनामार्फत सदर निधीची स्थापना करण्यात आली आहे. राज्य गुंतवणुकीला पूरक म्हणून, खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना पायाभूत सुविधा उभारण्याची परवानगी देण्यात आली आहे.
- माहिती तंत्रज्ञान पायाभूत सुविधांचा तपशिल परिच्छेद क्र. ८ मध्ये स्पष्ट करण्यात आला आहे.

६.३ डेटा सेंटर (Data Centre) :

- महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये डेटा सेंटर क्षेत्र हे प्राधान्य क्षेत्र (Thrust Sector) म्हणून ओळखले गेले असून एकात्मिक डेटा सेंटर पार्क आणि घटक यांना राज्य शासनाकडून थेट सहकार्य आणि प्रोत्साहन देण्यात येते.
- **डेटा सेंटर उद्याने (Data Centre Parks) :**भारताच्या एकूण डेटा सेंटर क्षमतेमध्ये मुंबई / नवी मुंबईचे अग्रस्थान कायम ठेवण्यासाठी आणि मुंबईला 'डेटा सेंटर कॅपिटल ऑफ इंडिया' बनविण्यासाठी, शासनामार्फत विशेषतः महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रातील भूखंड डेटा सेंटर पार्क विकसित करण्यासाठी निश्चित करण्यात येतील.
- **सानुकूलित हस्तक्षेप (Customized Interventions):**सन २०१५ मध्ये डेटा सेंटरना अत्यावश्यक सेवा आणि सतत उद्योगाचा दर्जा देण्यात आला आहे.सदर धोरणानुसार या क्षेत्राला मानक वाहनतळ निकाशांपासून (Standard Parking Norms)सूट, उद्योग आणि पायाभूत सुविधा विषयक दर्जा तसेच पात्र घटकांना खुल्या प्रवेशाखाली (Open Access)अपारंपारीक ऊर्जा मिळवण्याची आणि डेटा सेंटर उद्यानासाठी कॅप्टिव्ह पॉवर प्लांट विकसित करण्याची परवानगी देण्यात आली आहे.

- **महत्वपूर्ण प्रदेये (Key Offerings):** माहिती तंत्रज्ञान सेवांच्या सार्वजनिक खरेदीमध्ये प्राधान्य, डायल बिफोर डिग पॉलिसी, चटई क्षेत्र निर्देशांक निकषांमध्ये शिथिलता इत्यादी.
- डेटा सेंटरर्सना दिल्या जाणाऱ्या प्रोत्साहनांबाबतची अधिकची माहिती परिच्छेद क्र. ९ मध्ये स्पष्ट करण्यात आली आहे.

६.४ अॅनीमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग आणि कॉमिक्स (एव्हीजीसी) उद्योग :

- मुंबई ही भारताची मनोरंजन विश्वाची राजधानी असून मुंबईसह पुण्यामध्ये जागतिक दर्जाचे मोठे VFX स्टुडिओ आहेत. महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्र हे प्राधान्य क्षेत्र (Thrust Sector) म्हणून ओळखले गेले असून या धोरणाद्वारे पुढील पाच वर्षांमध्ये राज्याची देशातील एव्हीजीसी हब म्हणून ओळख निर्माण होण्याकरीता जागतिक कंपन्या, व्यावसायिक आणि विद्यार्थ्यांना महाराष्ट्र राज्याची निवड करण्यासाठी प्रोत्साहित करणे.
- **सानुकूलित हस्तक्षेप (Customized Interventions):** सामूहिक प्रोत्साहनांव्यतिरिक्त, AVGC उद्योगासाठी प्रस्तावित प्रमुख सवलतींमध्ये कस्टमाईज्ड भांडवली अनुदान, बाजारपेठ विकसनासाठी सहाय्य, कौशल्य विकसीत करण्यासाठी तसेच AVGC पार्क, प्रोडक्शन स्टुडिओ, डिजिटल आर्ट सेंटर, एक्झिबिशन गॅलरी इत्यादी सारख्या विशेष पायाभूत सुविधा आणि समर्पित माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांना प्रोत्साहन देण्याकरीता निधीची निर्माती केली जाईल.
- एव्हीजीसी घटकांना दिल्या जाणाऱ्या आर्थिक आणि बिगर आर्थिक प्रोत्साहनांचा अधिकचा तपशिल परिच्छेद क्र.१० मध्ये स्पष्ट करण्यात आला आहे.

६.५ उदयोन्मुख तंत्रज्ञान (Emerging Technologies) :

- जागतिक उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाची बाजारपेठ २ ट्रिलियन अमेरिकन डॉलर्स एवढी आहे. आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स, क्लाउड कॉम्प्युटिंग आणि इतर सारख्या उदयोन्मुख तंत्रज्ञानामध्ये महाराष्ट्र जागतिक पातळीवर अग्रेसर होण्यासाठी सज्ज आहे. राज्यातील उदयोन्मुख तंत्रज्ञान उद्योगाच्या वाढीसाठी आवश्यक उपाययोजना करणे हे या धोरणाचे उद्दीष्ट आहे.
- महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये थ्रस्ट सेक्टरसना प्रोत्साहित करावयाचे निश्चित केल्यानुसार उदयोन्मुख तंत्रज्ञान जसे की, आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स, ३ डी प्रिटींग, इंटरनेट ऑफ थिंग्ज आणि रोबोटिक्स, नॅनो टेक्नॉलॉजी इत्यादींचा समावेश असलेल्या उद्योग ४.० यांच्या वाढीसाठी या धोरणांतर्गत थेट सहकार्य करण्यात आले आहे.
- **समर्पित उत्कृष्टता केंद्र (Dedicated Centre of Excellence):** शासकीय अधिकारी आणि उद्योग आणि शैक्षणिक क्षेत्रातील सल्लागार यांच्या नेतृत्वाखाली समर्पित उत्कृष्टता केंद्राची (Dedicated Centre of Excellence) स्थापना केली जाईल. त्यांच्याद्वारे धोरण कालावधीमध्ये सदर क्षेत्राकरीता पोषक वातावरण निर्मिती केली जाईल.
- **सानुकूलित हस्तक्षेप (Customized Interventions):** सामूहिक प्रोत्साहनांव्यतिरिक्त, नवउद्यमशिलतेसमवेत इतर पात्र घटकांना कस्टमाईज्ड कॅपिटल असिस्टन्स, बाजारपेठ विकसनासाठी सहाय्य, कौशल्य विकसीत करण्यासाठी तसेच माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांना प्रोत्साहन देण्याकरीता निधीची स्थापना करण्यात येईल.

- उदयोन्मुख तंत्रज्ञान घटकांना दिल्या जाणाऱ्या आर्थिक आणि बिगर आर्थिक प्रोत्साहनांचा अधिकचा तपशिल परिच्छेद क्र. ११ मध्ये स्पष्ट करण्यात आला आहे.

६.६ ग्राऊंडिंग इनोव्हेशन इन महाराष्ट्र (Grounding Innovation in Maharashtra)

- **महाराष्ट्र हब (M-Hub):** महाराष्ट्र हब (M-Hub) हे एव्हीजीसी, उदयोन्मुख तंत्रज्ञान, आणि माहिती तंत्रज्ञानातील नवउद्यमशिलता आणि उद्योजकता यावरील अग्रगण्य राज्य उपक्रमांसाठी विशेष कार्य दल (Specialized Task Forces) यांनी समावेश असलेले हे एक एकात्मिक सेंटर ऑफ एक्सलेन्स असून ते राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाचा सर्वांगीण विकास व वाढीमध्ये महत्वाची भूमिका बजावेल. एम हब हे राज्याचे स्टार्टअप धोरण- २०१८ आणि फिनटेक धोरण- २०१८ यांचे सोबत समन्वयाने कार्य पार पाडेल. एम हब हे प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या नियंत्रणाखालील मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (Chief Operating Officer) यांच्याद्वारे व्यवस्थापित केले जाईल.
- महाराष्ट्र राज्याचे मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (COO) हे राष्ट्रीय आणि जागतिक व्यासपीठांवर राज्याच्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील उद्योगाचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी ब्रँड महाराष्ट्राचे तंत्रज्ञान राजदूत (Technology Ambassador) म्हणून काम करतील. सीओओ एम-हबचे संयोजक असतील आणि महाराष्ट्रातील संबंधित माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्राच्या प्रवर्तनासाठी जबाबदार असतील.
- एम-हबचे मुख्य वैशिष्ट्य म्हणजे सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी मॉडेल (PPP Model) असून, त्यामध्ये विचार नेतृत्व (Thought Leadership) आणि क्षमता निर्माण करण्यासाठी (Capacity Building) खाजगी विकासकांचा (Private Players) सक्रिय सहभाग सुनिश्चित करेल.
- आघाडीच्या कंपनी संशोधन आणि विकासात मोठ्या प्रमाणावर गुंतवणूक करत असल्या तरी नवउद्यमशिल घटक हे नावीन्यपूर्ण मूल्य-साखळीचा (Innovation Value Chain) एक आवश्यक घटक आहेत. नवउद्यमशिलता करीता आवश्यक पायाभूत सुविधा, निधीस्त्रोत, मार्गदर्शन आणि नेटवर्क इत्यादी बाबी प्रदान करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनामार्फत महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळामार्फत नियंत्रित एम-हब सुरू करण्यात येईल.
- एम-हबच्या कार्यपध्दतीबाबतचा अधिकचा तपशील परिच्छेद १२ मध्ये स्पष्ट करण्यात आला आहे.

६.७ कौशल्य विकास आणि भविष्यातील कार्यबळ (Skilling & Future Workforce)

राज्यात माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकामध्ये उच्च रोजगारक्षम आणि गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळाची निर्मिती सुनिश्चित करण्याकरिता या धोरणांतर्गत कौशल्य विकासावर भर देण्यात आला आहे. त्याकरिता उद्योग विभाग कौशल्य विकास, रोजगार, उद्योगजकता व नाविन्यता विभाग आणि उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग या विभागांच्या सहकार्याने खालील तक्त्यात दर्शविल्यानुसार समन्वय ठेवून काम करेल. धोरण कालावधीत प्रतिवर्ष १५ टक्के एवढे कौशल्य विकास वाढीचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.

कौशल्य विकास आणि रोजगारक्षमता

६.८ पॉलिसी गव्हर्नन्स (Policy Governance) :

- या विभागामध्ये सदर धोरणाच्या अंमलबजावणी व नियंत्रणाकरीता स्थापित प्रशासकीय रचना स्पष्ट करण्यात आली आहे. तसेच धोरणांतर्गत स्थापित केलेल्या शक्ती प्रदान समितीची भूमिका आणि जबाबदारी याचा देखील उहापोह करण्यात आला आहे.
- शक्तीप्रदान समिती ही राज्य स्तरीय धोरणाच्या अंमलबजावणीचे नियंत्रण करेल. तसेच धोरणाची प्रगती व त्यापुढील आव्हानांवर चर्चा करण्यासाठी द्विवार्षिक पुर्नवलोकन करेल. याचबरोबर विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योगसंचालनालय यांच्या मार्फत वार्षिक परफॉर्मन्स ट्रॅकर (Annual Performance Tracker) देखील प्रकाशित करण्यात येईल.
- या बाबतचा अधिकचा तपशिल परिच्छेद क्र. १४ मध्ये स्पष्ट करण्यात आला आहे.

७. सामाईक प्रोत्साहने (Common Incentives):

या विभागामध्ये माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना अनुज्ञेय करण्यात आलेल्या सामाईक प्रोत्साहनांवर लक्ष केंद्रित करण्यात आले आहे. या धोरणांतर्गत सेक्टर स्पेसिफिक इन्सेटिव्ह देखील दिले जात असून त्या बाबतची सविस्तर माहिती, माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा, डेटा सेंटर, एव्हीजीसी तसेच उद्योगमुख तंत्रज्ञान इत्यादीचे प्रवर्तन या विभागात स्पष्ट करण्यात आले आहे.

७.१ मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty Exemption)-

सर्व घटकांसाठी (All Entities): एखाद्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकाचे कार्यान्वयन फक्त एका ठिकाणाहून दुसऱ्या स्थानावर स्थलांतरीत केल्यास तसेच सदर घटकाने यापूर्वी मुद्रांक शुल्क माफीचे फायदे घेतले असल्यास सदर घटक मुद्रांक शुल्क माफीसाठी पात्र ठरणार नाहीत. धोरणातील परि. क्र. १५.८ मध्ये नमूद केल्यानुसार अस्तित्वातील घटकाने सदर धोरणाच्या दिनांकाला किंवा नंतर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा / एव्हीजीसी उपक्रमामध्ये एकूण स्थिर भांडवली गुंतवणूकीच्या कमीत कमी २५ टक्के एवढी अतिरिक्त स्थिर भांडवली गुंतवणूक केल्यास सदर गुंतवणूकीला विस्तार किंवा विविधीकरण प्रकल्प (Expansion / Diversification Project) मानले जाईल व सदर घटक हा मुद्रांक शुल्क माफीस पात्र राहील. तसेच ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्योगांना संबंधित नियोजन प्राधिकरणाकडून वैध प्रारंभ प्रमाणपत्र / रेरा मंजूरी मिळाली असल्यास अशा

माहिती तंत्रज्ञान उद्यानामध्ये स्थापित होणारे माहिती तंत्रज्ञान घटक हे मुद्रांक शुल्क सूट मिळण्यास पात्र असतील.

• **माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना मुद्रांक शुल्कात खालीलप्रमाणे सूट अनुज्ञेय राहिल:**

अ) झोन-१ वगळता राज्यातील इतर क्षेत्रातील नवीन तसेच अस्तित्वातील सार्वजनिक / खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरणासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात १०० टक्के सूट देण्यात येईल.

ब) राज्यातील झोन-१ क्षेत्रातील सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन तसेच अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरणासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात ७५ टक्के सूट देण्यात येईल.

क) राज्यातील झोन-१ क्षेत्रातील खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन तसेच अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरणासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात ५० टक्के सूट देण्यात येईल.

ड) विशेष आर्थिक क्षेत्रातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील तसेच माहिती तंत्रज्ञान विशेष आर्थिक क्षेत्रातील नवीन व अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विस्तारीकरण आणि एसटीपीआय मार्फत मान्यता देण्यात आलेले नोंदणीकृत माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक यांना तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनिक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, गहाण मालमत्तेवरील प्रभार, भाडेपट्टा, गहाणखत आणि गहाणखतावरील प्रतिभूति बंधपत्र तसेच पब्लिक असाईमेंट लिझ या व्यवहारांकरीता मुद्रांक शुल्कात १०० टक्के सूट देण्यात येईल.

इ) राज्यातील नोंदणीकृत माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांचे विलीनीकरण, विभक्त आणि फेररचना त्याचप्रमाणे पब्लिक असाईमेंट लिझ याकरीता मुद्रांक शुल्कातून ७५ टक्के सूट देण्यात येईल.

• **मुद्रांक शुल्क सवलत मिळण्याकरीता अटी व शर्ती :-**

१) ज्या घटकांने मुद्रांक शुल्कातून सवलत/माफी घेतली आहे अशा घटकाने घटक कार्यान्वित केले नसेल अथवा प्रकल्प कार्यान्वयामध्ये चूक केली असेल तर अशा घटकांनी "महाराष्ट्राच्या माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणामधील अटी व शर्तीचा भंग केला असल्याने त्यांना पहिल्या दिवसापासून मुद्रांक शुल्क माफी न देता ते मुद्रांक शुल्काची परतफेड आणि दंड भरण्यास जबाबदार असतील.

२) या धोरणांतर्गत येणाऱ्या उद्योगांना मुद्रांक शुल्कातून माफी देण्यापूर्वी शासनाच्या इतर कोणत्याही धोरण / योजनांतर्गत संबंधित उद्योग घटकाने मुद्रांक शुल्क माफी घेतली किंवा कसे याची पडताळणी करणे गरजेचे असल्याने घटकामार्फत उद्योग विभागाच्या सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून माफीबाबत ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर करणे अनिवार्य असेल.

७.२ ऊर्जा सुसूत्रीकरणाचे लाभ (Power Rationalization Benefit) :-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना पुनर्बांधणी (Retrofitting) करण्यासाठी आणि ऊर्जा कार्यक्षमता उपकरणांचा वापर करण्यासाठी रेट्रोफिटिंग खर्चाच्या २५% पर्यंत प्रतिपूर्ती किंवा १० लाख रुपये देण्यात येतील.

७.३ विद्युत शुल्क (Electricity Duty):-

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियमातील तरतूदीनुसार संबंधित घटकांना ते उत्पादनात गेल्याच्या दिनांकापासून त्यांना खालील अटीच्या अधीन राहून विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट अनुज्ञेय राहिल.

- अ) झोन-१ क्षेत्रातील उद्योग संचालनालयाकडे नोंदणीकृत झालेल्या खाजगी/सार्वजनिक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन घटकांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट दिली जाईल.
- ब) वरील भाग (अ) मध्ये नमूद केलेल्या निकषांची पूर्तता करणाऱ्या तसेच या धोरणान्वये झोन-१ व्यतिरिक्त राज्यातील इतर भागामध्ये स्थापित नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान घटकांना १५ वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट दिली जाईल.
- क) माहिती तंत्रज्ञान विशेष आर्थिक क्षेत्रामधील नवीन आणि अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक, विशेष आर्थिक क्षेत्रामधील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक आणि विशेष आर्थिक क्षेत्रातील एकाकी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान घटक आणि एसटीपीआय अथवा अन्य विविक्षित सक्षम प्राधिकरणाकडे नोंदणीकृत १०० टक्के निर्यातक्षम माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना सदर धोरणाच्या दिनांकापासून विद्युत शुल्क भरण्यापासून कायमस्वरूपी सूट देण्यात येईल.

टिप:

- १) उपरोक्त निर्दिष्ट घटक हे जेव्हापासून उत्पादन सुरू करेल किंवा सेवा प्रदान करेल त्या तारखेपासून त्यांना सूट अनुज्ञेय असेल.
- २) माहिती तंत्रज्ञान कंपन्यांनी त्यांच्या स्वतःच्या वापरासाठी विकसित केलेल्या एकाकी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना त्यांच्या स्थानानुसार त्यांना वर नमूद केलेल्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्काची सूट दिली जाईल.
- ३) उद्योग संचालनालय किंवा सॉफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क ऑफ इंडिया (एसटीपीआय) किंवा इतर सक्षम प्राधिकरणाचे नोंदणी प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतरच अधिसूचनेत नमूद केलेल्या प्रकल्पांना विद्युत शुल्क सवलत दिली जाईल.
- ४) शुल्क सूट मंजूर करण्यापूर्वी आधीच भरलेल्या शुल्काचा कोणताही परतावा मान्य होणार नाही.
- ५) खाजगी माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना दिली जाणारी विद्युत शुल्क माफीची सवलत शासन निर्णय क्र. आयटी २०१६/प्र.क्र.१९०/उ-२, दि.१७/०२/२०१७ मधील मार्गदर्शक सूचनांनुसार व त्यामध्ये वेळोवेळी होणाऱ्या सुधारणेनुसार पुढे सुरू राहिल.

७.४ प्रमाणपत्र सहाय्य (Certification Assistance):

सूक्ष्म आणि लघु माहिती तंत्रज्ञान घटकांना सीएमएम लेव्हल २ वरच्या, ISO २७००१ सुरक्षा आणि सीओपीसी आणि ई-एससीएम प्रमाणपत्र प्रमाणीकरणासाठी केलेल्या एकूण खर्चाच्या ५०% अथवा जास्तीत जास्त रु.५ लाख एवढ्या मर्यादेपर्यंत परत फेड करण्यात येईल.

७.५ बाजार विकास सहाय्य (Market Development Assistance):

नॅसकॉम आणि आयटीपीओ यांनी मंजूर केलेल्या अथवा आयोजित केलेल्या जास्तीत जास्त दोन प्रदर्शनामध्ये सहभागी होण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील सुक्ष्म, लघु व मध्यम घटकांना तसेच स्टार्टअप्सना सहभाग शुल्काच्या (जागा खर्च/भाडे) ५० टक्के अथवा प्रति घटक रुपये ३ लाख एवढ्या मर्यादेत सहाय्य देण्यात येईल.

७.६ पेटंट संबंधित सहाय्य (Patent related Assistance):

सुक्ष्म, लघु व मध्यम उपक्रम: पेटंट नोंदणीकरीता येणाऱ्या खर्चाच्या, प्रत्येक यशस्वी भारतीय पेटंटसाठी रु.५ लाख आणि प्रत्येक यशस्वी आंतरराष्ट्रीय पेटंटसाठी रु.१० लाख किंवा एकूण खर्चाच्या ५० टक्के यापैकी जे कमी असेल तेवढ्या खर्चाचा परतावा देण्यात येईल.

७.७ वीज दर (Power Tariff):-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाच्या (MERC) वीज दराच्या आदेशातील तरतूदीनुसार औद्योगिक दराने वीज पुरवठा करण्यात येईल.

७.८ खुला प्रवेश (Open Access) :-

अ) माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या कार्यान्वयन खर्चांमध्ये विजेवरील खर्चाचा मोठा वाटा असल्याने, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांना राज्य शासन खुल्या प्रवेशाद्वारे वीज मिळवण्याची परवानगी देईल.

ब) महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रांमध्ये सर्व माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे वीज वितरण करणारी एजन्सी असेल.

७.९ मालमत्ता कर (Property Tax):-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना संबंधित अधिकार क्षेत्रात लागू असलेल्या निवासी दराच्या सममूल्य दराने मालमत्ता कर आकारण्यात येईल. माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना हा लाभ देण्यासाठी राज्य शासनाकडून स्थानिक स्वराज्य संस्थांना आवश्यक त्या सूचना देण्यात येतील.

७.१० कोणत्याही क्षेत्रात माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांची उभारणी (Setting up IT& ITeS Units in any Zone):

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांची राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रात (रहिवासी, ना-विकास क्षेत्रासह, हरीत क्षेत्र इ.) उभारणी करता येईल.

७.११ अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा (Essential Service Status):

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांना अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा देऊन कोणत्याही दिवशी काम बंद न ठेवता म्हणजेच २४X७X३६५ दिवस काम करण्याची परवानगी दिली जाईल. (राज्यात काही अपवादात्मक परिस्थिती उद्भवल्यास राज्य/ केंद्र सरकारला माहिती तंत्रज्ञान उद्योगांचे काम स्थगित ठेवणे योग्य वाटत असेल तर अशी परिस्थिती वगळता).

७.१२ माहिती पोर्टल : (Single Integrated IT Portal) :

राज्यामध्ये माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांना एकाच छताखाली व विहित कालावधीमध्ये मंजूरी देण्याकरीता महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान इंटरफेस (MAHITI) हे एकात्मिक एक खिडकी पोर्टल असेल (Single window Platform)याबाबतचा अधिकचा तपशिल परिच्छेद १६.४ मध्ये

नमूद करण्यात आला आहे. सदर पोर्टल हे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा निर्यात व्यापार, सुविधा आणि माहिती केंद्र म्हणून देखील काम करेल.

७.१३ माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवाकरीता निधीची उपलब्धता (Financial Provisions for IT&ITeS):

महाराष्ट्र हबची उभारणी आणि व्हेचर कॅपिटल फंड करीता धोरण कालावधीतरुपये ५०० कोटी एवढ्या निधीची तरतुद करण्यात येईल. या फंडातून वित्तीय सहाय्यता करण्याबाबतचा निर्णय प्रकरणपरत्वे व गुणवत्तेनुसार प्रधान सचिव (उद्योग) यांच्या अध्यक्षतेखालील समिती घेईल.

७.१४ भाड्याकरिता सहाय्य (Rental Assistance):

राज्यातील नागरी भागात किफायतशीर दरात नवउद्योजकांना जागा उपलब्ध करून देणेसाठी माहिती तंत्रज्ञान धोरणांतर्गत स्थापित होणाऱ्या नवउद्योजकांच्या घटकांना भाडे सहाय्य (Rental Assistance) देण्यात येईल. हे सहाय्य निर्धारित करून त्याचे वितरणाची कार्यपध्दती निश्चित करणेसाठी मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील शक्तीप्रदान समितीच्या मान्यतेने (Empowered Committee) निर्णय घेण्यात येईल.

८. माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या विकासाला चालना देण्यासाठी पायाभूत सुविधा निर्माण करणे - माहिती तंत्रज्ञान नगरे आणि माहिती तंत्रज्ञान उद्याने (Promotion of IT & ITeS Infrastructure -IT Townships & IT Parks):

८.१ विकास प्रोत्साहने (Development Incentives):

राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा पायाभूत संबंधित सुविधांच्या वाढीस आणि विकासाला चालना देण्यासाठी, माहिती तंत्रज्ञान शहरे, आणि माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांकरिता प्रस्तुत धोरणामध्ये प्रोत्साहने अंतर्भूत करण्यात आली आहेत. या धोरणातील एव्हीजीसी पार्क हे खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासारखे असून, एव्हीजीसी घटक माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या बरोबरीचे आहेत.

८.१.१ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकरिता अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक व जागेचा वापर:

- बृहन्मुंबई क्षेत्र व महाराष्ट्रातील उर्वरित क्षेत्रासाठी अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक खालील तक्त्यात दर्शविल्यानुसार अनुज्ञेय करण्यात येईल :

अनु. क्र.	किमान रस्ता रुंदी	बृहन्मुंबई क्षेत्राकरिता कमाल अनुज्ञेय चटई क्षेत्र निर्देशांक	उर्वरित महाराष्ट्राकरिता कमाल अनुज्ञेय चटई क्षेत्र निर्देशांक
१	१२ मी.	३ पर्यंत	३ पर्यंत
२	१८ मी.	४ पर्यंत	३.५ पर्यंत
३	२७ मी.	५ पर्यंत	४ पर्यंत

- अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाची कमाल मर्यादा ही वर नमूद केल्यानुसार अथवा स्थानिक विकास नियंत्रण नियमावलीतील तरतुदीनुसार यापैकी जो अधिक असेल त्यानुसार अनुज्ञेय राहिल, यामध्ये नगर विकास विभागाने घोषित केलेले कृषी क्षेत्र, ना-विकास क्षेत्र, किंवा इतर कोणतेही विशेष क्षेत्र याचा अपवाद राहिल. या क्षेत्रात अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाची कमाल मर्यादा प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावलीनुसार लागू राहिल,
- त्यानुसार संबंधित विशेष नियोजन प्राधिकरण हे प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावली (DCRs), सर्वसमावेशक विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावली (DCPRs) व एकत्रिकृत विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावली (UDCPRs) मध्ये आवश्यक सुधारणा करतील.

८.१.२ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकरिता अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकरिता आकारावयाचे अधिमूल्य :

(अ) बृहन्मुंबई महानगर पालिका क्षेत्राकरिता :

बृहन्मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील सर्व सार्वजनिक आणि खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान / एव्हीजीसी पार्क प्रकल्पांना अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकाकरिता आकारावयाच्या प्रचलित अधिमूल्याचा जो प्रचलित दर विकास नियंत्रण नियमावली-२०३४ (DCPRs 2034) च्या

अनुषंगाने निश्चित करण्यात आला आहे, त्या दराच्या ५० टक्के दराने अधिमूल्य आकारणी करुन, अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक अनुज्ञेय राहिल.

(ब) उर्वरित महाराष्ट्रासाठी :

- (I) विदर्भ, मराठवाडा, धुळे नंदुरबार, रत्नागिरी आणि सिंधुदुर्ग मधील क्षेत्रामध्ये अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकांकरीता अधिमूल्य आकारले जाणार नाही.
- (II) वरील (अ) तसेच (ब)(I) क्षेत्र वगळता अन्य क्षेत्रामध्ये स्थापित होणाऱ्या सार्वजनिक आणि खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान/एव्हीजीसी पार्क करीता एकत्रिकृत विकास नियंत्रण व प्रोत्साहन नियमावलीमध्ये (UDCPRs) तसेच विशेष नियोजन प्राधिकरणाच्या विकास नियंत्रण नियमावलीमध्ये (DCRs) अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकांकरीता अधिमूल्याचा जो प्रचलित दर निश्चित करण्यात आला आहे, त्या दराच्या ५० टक्के दराने अधिमूल्य आकारणी करुन अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक अनुज्ञेय राहिल.

(क) मध्यवर्ती व्यापार केंद्र (Central Business District):-

प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावलीतील तरतूदीनुसार कोणत्याही नियोजन प्राधिकरणाने एखाद्या क्षेत्रास मध्यवर्ती व्यापार केंद्र घोषित केल्यास; त्यामधील सर्व नोंदणीकृत सार्वजनिक व खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्याने/एव्हीजीसी उद्याने; यांना मध्यवर्ती व्यापार केंद्रासाठीच्या प्रचलित विकास नियंत्रण नियमावलीमध्ये अधिमूल्याचा जो प्रचलित दर निश्चित केला आहे, त्या प्रचलित दराच्या ५० टक्के दराने अधिमूल्य आकारणी करुन अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक अनुज्ञेय राहिल.

- (ड) या व्यतिरिक्त इतर अनुज्ञेय असलेले चटई क्षेत्र निर्देशांक जसे की, फंन्जीबल, अॅन्सीलरी चटई क्षेत्र निर्देशांक हे संबंधित स्थानिक विकास नियंत्रण नियमावलीतील (DCR/ UDCPR/ CDCPR) तरतूदीनुसार अनुज्ञेय राहिल.
- (इ) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकरिता वाढीव चटई क्षेत्र निर्देशांकांसाठी भरावयाचे अधिमूल्य, विकास शुल्क, अॅन्सिलरी शुल्क व इतर शुल्क हे हप्त्याहप्त्याने भरण्याची मुभा विकासकास राहिल.

८.१.३ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना खालील मार्गदर्शक तत्वांनुसार मिश्र वापराची परवानगी अनुज्ञेय राहिल:

जमीन वापराची टक्केवारी
<p>१) झोन-१ एमएमआर व पीएमआर महानगरपालिका क्षेत्र</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ६०% क्षेत्र - माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांकरीता उबवणी केंद्राच्या २% क्षेत्रासह ● ४०% क्षेत्र - इतर सेवा (Allied services) / पूरक सेवा (Support Services) प्रदूषण निर्माण करणारे उपक्रम वगळता सदर क्षेत्रामध्ये सर्व व्यावसायिक तसेच निवासी उपक्रम अनुज्ञेय राहतील.
<p>२) झोन-१ वगळता इतर क्षेत्रांकरीता</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ५०% क्षेत्र - माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांकरीता उबवणी केंद्राच्या २% क्षेत्रासह ● ५०% क्षेत्र - इतर सेवा (Allied services)/पूरक सेवा (Support Services) प्रदूषण निर्माण करणारे उपक्रम वगळता सदर क्षेत्रामध्ये सर्व व्यावसायिक तसेच निवासी उपक्रम अनुज्ञेय राहतील.

- माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील एकाकी इमारत /इमारतींचा समूह ज्यांचे किमान बांधीव क्षेत्र २०००० चौ.फुट एवढे आहे त्यांना वरील तक्त्यातील (१) व (२) येथील सवलतीचा लाभ अनुज्ञेय राहिल.

८.१.४ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना नवीन इरादा पत्र देणे (De-novo)

माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या विकासकाने इरादापत्र मिळाल्यापासून विहित कालावधीत प्रकल्प पूर्ण करुन नोंदणी प्रमाणपत्र घेणे आवश्यक आहे. तथापि, विविध कारणांमुळे विहित कालावधीत बांधकाम पूर्ण करु शकले नाही आणि इरादापत्र व्यपगत ठरले आहे किंवा नियोजन प्राधिकरणाकडून भोगवटा प्रमाणपत्र प्राप्त केले आहे इत्यादी; अशा खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना नवीन इरादापत्र (De-novo

LoI) देण्यासंदर्भात उद्भवलेल्या अडचणी दूर करण्याकरिता सविस्तर मार्गदर्शक सूचना परि. क्र. १६.५ मध्ये नमूद करण्यात आल्या आहेत.

८.१.५ एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरांची (आयआयटीटी) उभारणी :

- **किमान जमिनीची आवश्यकता:** एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगर म्हणून स्थापित होण्यासाठी एका ठिकाणी सलगतेने उपलब्ध होणारे किमान १० (दहा) एकर क्षेत्र असावे. त्यापैकी ५०% क्षेत्र माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा वापरासाठी आणि उर्वरीत ५०% क्षेत्राचा वापर हा प्रचलित निकषानुसार इतर कोणत्याही प्रयोजनार्थ वापरता येईल.
- शहर औद्योगिक विकास महामंडळाचे (सिडको) क्षेत्र वगळता, महाराष्ट्रातील इतर क्षेत्रांकरीता महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांना विशेष नियोजन प्राधिकरण म्हणून घोषित केले जाईल. याबाबतचा बृहत आराखडा मंजूर करण्याचे अधिकार हे उद्योग ऊर्जा व कामगार विभागाकडील दिनांक ०५.०७.१९९६ च्या शासन निर्णयान्वये गठीत केलेल्या उच्चाधिकार समितीस राहतील.
- एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगराचे क्षेत्र १० (दहा) एकर ते २५ एकर असल्यास प्रकल्प पूर्ण होण्याचा कालावधी ७ ½ वर्षे (साडे सात वर्षे) तर क्षेत्र २५ (पंचवीस) एकर पेक्षा अधिक असल्यास हा कालावधी १० वर्षे (दहा वर्षे) एवढा राहिल. त्यापेक्षा विलंब झाल्यास या संदर्भात स्थापित समितीची मान्यता घेवून मुदतवाढ दिली जाईल .
- अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशाकांसाठी भरावयाचे अधिमूल्य हे सुलभ हप्त्यामध्ये (Staggered) भरण्याची सुविधा राहिल. सदर अधिमूल्य भरण्याची सुविधा ही दोन हप्त्यांमध्ये तथापि एका वर्षाच्या आत किंवा भोगवटा/ भाग भोगवटा प्रमाणपत्र मिळण्याच्या तारखेला जे आधी असेल, त्याप्रमाणे दिली जाईल.
- राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रामध्ये एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगर विकसित करण्याची परवानगी आहे. प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी या क्षेत्राच्या झोन रूपांतरणासह किंवा त्याशिवाय विकासकाला पर्याय दिला जाईल. तथापि, चटई क्षेत्र निर्देशाकांसाठीचे निकष विकास नियंत्रण नियमावलीनुसार क्षेत्राच्या प्रचलित वर्गीकरणानुसार कायम राहतील. सदर प्रकल्प हे ना-विकास क्षेत्र, हरित क्षेत्र, विशेष क्षेत्र इत्यादी क्षेत्रात विकसित करता येतील.
- एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरे ही माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५ व शासन निर्णय क्र. आयडीसी-२०१५/ प्र.क्र. ९३/ उद्योग-१४, दि.२७/१२/२०१६ तसेच औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये नमूद केल्यानुसार 'वॉक टू वर्क' संकल्पनेसह इतर सर्व बाबींना प्रोत्साहन देतील.

८.१.६ माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांकरीता क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी (Critical Infrastructure Fund):

राज्य शासन खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाकडून या धोरणातील तरतूदीनुसार अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशाकापोटी मिळणाऱ्या अधिमूल्याच्या रकमेचा माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगांकरीता क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी या एका स्वतंत्र निधीची निर्मिती करतील व या निधीचा विनियोग केवळ माहिती तंत्रज्ञान उद्योगासाठी आवश्यक असणाऱ्या पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यासाठीच करण्यात येईल.

निधीची निर्मिती: राज्य शासन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योगासाठी स्वतंत्र लेखाशीर्ष उद्येडून त्याद्वारे या स्वतंत्र निधीची निर्मिती करेल.

राज्यातील प्रत्येक नियोजन प्राधिकरणाद्वारे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूतसेवा प्रकल्पापोटी जमा केलेल्या एकूण अधिमूल्याच्या ५० टक्के निधी या विशेष

पायाभूत निधीमध्ये जमा केला जाईल. त्याच प्रमाणात राज्य शासन/महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यांचे योगदान पायाभूत सुविधा निधीमध्ये जमा केले जाईल.

क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी अंतर्गत प्रकल्पांची पात्रता व प्रस्ताव मंजूर करण्याची कार्यपद्धतीबाबतचा सविस्तर तपशील परि. १६.३ मध्ये नमूद केला आहे.

८.१.७ वीज दर (PowerTariff):-

उद्योग संचालनालय/ विकास आयुक्त (सेझ) यांनी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना नोंदणी दिल्यानंतर खाजगी माहिती तंत्रज्ञान घटकांनी वापरलेल्या सामायिक सेवांच्या संदर्भात (जसे की, लॉबी, मध्यवर्ती वातानुकूलित प्रणाली, उद्ववाहने (लिफ्ट) सरकते जिने (एसकेलेटर्स), सामायिक सांडपाणी प्रक्रिया संयंत्र, वॉश रुम्स इत्यादी साठी) वीजेची आकारणी औद्योगिक दराने करण्यात येईल. यामध्ये इतर पूरक सेवांचा समावेश असणार नाही. सामायिक सेवा संदर्भात कोणताही प्रश्न उद्भवल्यास त्या बाबतचा खुलासा करण्यास विकास आयुक्त (उद्योग)सक्षम प्राधिकारी राहतील. प्रत्येक माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना भाडेपट्ट्याने अथवा विकत घेतलेल्या जागेसाठी स्वतंत्र विद्युत मीटर पुरविणे आवश्यक राहिल.

८.१.८ विद्युत उर्जा/ उपकेंद्र (Electricity Power/Sub Station):-

माहिती तंत्रज्ञान उद्यानामधील एकूण बांधकाम क्षेत्र विचारात घेऊन किमान ६ वॉट प्रति चौ. फूट याप्रमाणे विकासकाने विद्युत पुरवठा व्यवस्था / विद्युत उपकेंद्र उभारण्याची तरतूद करणे आवश्यक राहिल. ही तरतूद अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांनाही लागू राहिल.

८.१.९ प्रशासकीय उपाययोजना (Administrative Measures):

केबल्स टाकण्यासाठी परवानगी आणि टॉवर व अँटेना उभारण्यासाठी परवानगीकरीता राईट ऑफ वे चा अर्ज, विहित नमुन्यात असल्यास व त्यासोबत आवश्यक कागदपत्रे जोडलेली असल्यास, असा अर्ज ३० कामकाजाच्या दिवसात (Working days) मंजूर केला जाईल.

८.१.१० ग्रीन आयटी पुरस्कार (Green IT Awards) :

विविध श्रेणीतील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्यानांना आणि घटकांना कार्यक्षम नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापनासाठी दरवर्षी २० ऑगस्ट रोजी (राज्य माहिती तंत्रज्ञान दिन) पुरस्कार प्रदान केले जातील (अधिक माहिती परिच्छेद क्र. १६.६ मध्ये)

८.२ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर, माहिती तंत्रज्ञाना वापरा व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी केल्यास करावयाची दंडात्मक कार्यवाही :-

उद्योग संचालनालय माहिती (MAHITI) पोर्टल विकसित करेल. सदर पोर्टलवर प्रत्येक माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या विकासक, पार्कमधील माहिती तंत्रज्ञान /माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा आणि पूरक सेवांच्या घटकांची नावे, वापरलेले बांधकाम क्षेत्रफळ आणि करण्यात येत असलेल्या / हाती घेतलेल्या उपक्रमाची माहिती (activities), नोकरीस ठेवलेले मनुष्यबळ इ.विषयीची अद्यावत माहिती वार्षिक तत्वावर उपलब्ध करून देणे बंधनकारक राहिल. विशेष नियोजन प्राधिकरणास विकासकाने दिलेल्या माहितीची सत्यता/पडताळणी करणेसाठी एखाद्या क्षेत्राचे स्थळपाहणी (Inspection) करण्याचे अधिकार राहतील.

ज्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाने माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणातील तरतूदीनुसार अतिरिक्त चटईक्षेत्र निर्देशांकाचा लाभ घेतला आहे आणि कालांतराने माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील बांधीव जागेचा वापर, बिगर माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा अथवा वाणिज्यिक कार्यासाठी किंवा माहिती तंत्रज्ञान धोरणांतर्गत अनुज्ञेय असलेल्या प्रयोजनाव्यतिरिक्त इतर प्रयोजनासाठी वापर करित असल्याबाबत तक्रार झाल्यास अशा प्रकरणात उद्योग संचालनालय व संबंधित नियोजन प्राधिकरणाच्या संयुक्त पथकाद्वारे प्रत्यक्ष स्थळ पाहणी

करुन खालीलप्रमाणे दंडात्मक कारवाई केली जाईल. दंडाची रक्कम संबंधित नियोजन प्राधिकरण आणि शासन यांचेकडे ३:१ या प्रमाणात भरण्यात येईल.

- अ) जे बांधीव क्षेत्र माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर प्रयोजनासाठी (Non IT/ITES Activities) वापरले जात असेल, त्या बांधीव क्षेत्रासाठी प्रचलित रेडीरेकनर दराच्या ०.३ टक्के (तीन दशांश टक्के) प्रति दिवस इतकी रक्कम दंड म्हणून आकारली जाईल.
- ब) सदरचा दंड हा भोगवटा प्रमाणपत्र(OC) निर्गमित झाल्याच्या तारखेपासून बिगर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा यासाठी वापर सुरु असल्याचे तारखेपर्यंतच्या कालावधीसाठी वसूल केला जाईल. ज्यांनी खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या इमारती आराखडयास मंजूरी दिली आहे अशा संबंधित खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाने ज्या मूळ प्रयोजनासाठी इरादापत्र अथवा नोंदणी पत्र घेतले होते त्याच प्रयोजनासाठीच जागेचा वापर पुनःस्थापित करेल.
- क) जर संबंधित खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान हे दंडाची रक्कम भरण्यास आणि/अथवा जागेचा वापर मूळ प्रयोजनासाठी पुनःस्थापित करण्यास अपयशी ठरल्यास, संबंधित नियोजन प्राधिकरण, उद्योग संचालनालयास कळवून खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्याना विरुद्ध महाराष्ट्र प्रादेशिक व नगररचना अधिनियम, १९६६ (MRTP Act) मधील तरतुदीनुसार उचित कार्यवाही करेल.
- ड) सदर तरतूद अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांनाही लागू राहिल.
- इ) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे प्रवर्तक / विकासक यांना माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा करिताचे बांधीव क्षेत्राची कोणत्याही परिस्थितीत अन्य प्रयोजनार्थ विक्री करता येणार नाही अथवा भाड्याने देता येणार नाही.
- फ) दंडाची आकारणी ही माहिती तंत्रज्ञान उद्यान परिसराचा अंतिम वापरकर्ता /माहिती तंत्रज्ञान घटकाचे मालक यांच्याकडून करण्यात येईल.
- ८.३ अ) खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे बांधकाम पूर्ण करण्याचा कालावधी हा त्याच्या क्षेत्रफळानुसार एकात्मिक माहिती तंत्रज्ञान नगरे बाबत परि.८.१.५ मध्ये नमूद केल्यानुसार राहिल.
- ब) माहिती तंत्रज्ञान धोरण-२०१५, शासन निर्णय क्र. आयडीसी-२०१५/प्र.क्र.९३/ उद्योग-१४, दिनांक २७/१२/२०१६ व औद्योगिक धोरण-२०१९ मधील सर्व संकल्पना या धोरणांतर्गत पुढे ही सुरु राहतील.

९. डेटा सेंटरचे प्रवर्तन (Promotion of DATA Centres):-

९.१ पार्श्वभूमी :

- डीसी बाईट च्या अहवालानुसार, भारताच्या माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाची सन २०२१ पर्यंतची एकूणविद्युत क्षमता (डेटा सेंटर क्षमता) १७९० मेगावॉट इतकी आहे. महाराष्ट्र राज्य हे ७०० मेगावॉटहून अधिक माहिती तंत्रज्ञान विद्युत क्षमता असलेले देशातील सर्वात मोठी डेटा सेंटर बाजारपेठ आहे.
- देशामध्ये मुंबई शहरात समुद्रमार्गे येणाऱ्या सर्वात जास्त संदेश वाहण्यांचे स्टेशनस स्थित असून, त्याद्वारेआशिया पॅसिफीक हा भाग जगातील पूर्व-पश्चिम भागाला जोडला गेलाआहे. जागतिक बाजार विस्ताराकरीता हा सर्वात मोठा दुवा आहे. देशातील एकूण डेटा सेंटर क्षमतेत एकटया मुंबईचा वाटा ४२% इतका आहे.
- राज्य शासन डेटा सेंटरसना प्रोत्साहन देण्यासाठी उत्सुक असून झोन -१ मधील शहरात विशेषतः मुंबई आणि नवी मुंबई क्षेत्राला डेटा सेंटर हब म्हणून विकसित करण्याचे राज्य शासनाचा मानस आहे. शाश्वत वीज पुरवठा, समुद्राखालील केबल लॉडिंगची सुविधा आणि प्रशिक्षित तांत्रिक मनुष्यबळाची उपलब्धता याबाबीमुळे झोन I हेआशिया-पॅसिफिक मधील डेटा सेंटर हब म्हणून विकसित होत आहे.

१.२ डेटा सेंटरसंना द्यावयाची प्रोत्साहने (Incentives to Support Data Centres):-

१.२.१ मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty Exemption): (परि.क्र. ७.१ मध्ये नमूद केल्यानुसार)

नवीन डेटा सेंटर विकसित करण्यासाठी अथवा विस्तारासाठी आवश्यक जमीन/इमारत खरेदी करण्यासाठी तारणगहाण, हडप, तारण, हक्कलेखनक्षेप, अभिहस्तांतरण पत्र, भाडेपट्टा, गहाणखत, गहाणखतावरील प्रतिपूर्ती बंधपत्र, लिक्व्ह अँड लायसन्स अॅग्रीमेंट, मर्जर, डी-मर्जर व रिकन्स्ट्रक्शन या व्यवहाराकरीता १००% मुद्रांक शुल्क सूट देण्यात येईल.

१.२.२ विद्युत शुल्क माफी (Electricity Duty Exemption):

महाराष्ट्राच्या नवीन माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांतर्गत राज्यात स्थापित होणाऱ्या व उद्योग संचालनालयाकडे नोंदणीकृत केलेल्या, नवीन आणि अस्तित्वातील डेटा सेंटर घटकांना विद्युत शुल्क भरण्यातून कायमस्वरूपी सूट देण्यात येईल.

१.२.३ वीज दर अनुदान (Power Tariff Subsidy):

- उद्योग संचालनालयाकडे नोंदणीकृत सर्व डेटा सेंटरसंना कार्यान्वित झाल्याच्या तारखेपासून औद्योगिक दराने वीज पुरवठा केला जाईल.
- झोन-१ वगळता इतर भागात स्थित नवीन डेटा सेंटर करीता ५ वर्षांपर्यंत प्रति युनिट रु. १/- इतके वीज दर अनुदान दिले जाईल.

१.२.४ डेटा सेंटर घटकांकरिता वीज निर्माती घटक (Power Generation Units for Data Centre Units):

राज्य शासन हे, विशेष आर्थिक क्षेत्राबाबत वीज निर्माती प्रसारण आणि वितरणा बाबतकेंद्र शासनाच्या वाणिज्य व उद्योग विभागाने क्र. P.६/३/२००६-SEZ.I, दिनांक २७/०२/२००९ अन्वये निर्गमित केलेल्या खालील मार्गदर्शक तत्वांनुसार, वीजनिर्माती घटकांद्वारे वीजनिर्माती, प्रसारण आणि वितरणाशी संबंधित सहाय्य करेल.

“ऊर्जा निर्माती करणाऱ्या घटकाने वीज वितरण (पॉवर डीस्ट्रीब्युशन लायसन्स) मिळण्याबाबत इच्छा व्यक्त केल्यास, सदर घटकाने राज्य शासनाकडे त्याबाबत अर्ज करावा.त्यावर राज्य शासन या शिफारसी वाणिज्य मंत्रालय, भारत सरकार विशेष आर्थिक क्षेत्र कायद्यामधील कलम ४९ नुसार केंद्रीय ऊर्जा मंत्रालयाकडे पाठवून त्यांच्या सल्ल्यानुसार आवश्यक अधिसूचना निर्गमित करेल.

त्यानुसार कोणतेही राज्य सरकार कोणत्याही विशेष आर्थिक क्षेत्रामध्ये वीज वितरण सुविधा (पॉवर डीस्ट्रीब्युशन फॅसिलिटी) उपलब्ध करून देण्याबाबत केंद्रीय वाणिज्य मंत्रालयाला शिफारस केल्यानंतर सदर मंत्रालय केंद्रीय उर्जा मंत्रालयाशी सल्ला मसलत करून वीज वितरण लायसन्स (पॉवर डीस्ट्रीब्युशन लायसन्स) अदा करेल. तदनंतर केंद्रीय वाणिज्य मंत्रालयाकडून विशेष आर्थिक क्षेत्र अधिनियमातील कलम ४९ नुसार आवश्यक अधिसूचना निर्गमित करण्यात येईल.

वीज अधिनियम- २००३ आणि वीज नियम -२००५ मधील सर्व तरतुदी तसेच त्यामध्ये केंद्रीय उर्जा मंत्रालयाने वेळोवेळी केलेल्या सुधारणा व वीजेसंदर्भात केलेल्या विविध ठरावातील तरतुदी विशेष आर्थिक क्षेत्रामधील एकाकी घटक किंवा बंदीस्त वीज घटक, प्रसारण सुविधा आणि वीज वितरण सुविधा इत्यादींना लागू राहतील.”

वरील तरतुदीनुसार डेटा सेंटर उद्यानामधील घटकांना वीज निर्माती, प्रसारण व वितरणासाठी राज्य शासन केंद्र शासनाकडे पाठपुरावा करेल.

१.२.५ कोणत्याही क्षेत्रामध्ये डेटा सेंटरची उभारणी :

डेटा सेंटरची उभारणी राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रात (रहिवासी, ना-विकास क्षेत्रासह, हरीत क्षेत्र इ.) करता येईल.

१.२.६ अत्यावश्यक सेवेचा दर्जा (Essential Services Status)

कामाचे स्वरूप आणि महत्त्व विचारात घेता डेटा सेंटरचे कार्यान्वयन अडथळरहित /विना अडथळा चालणे आवश्यक आहे. ही बाब विचारात घेवून डेटा सेंटर्स हे अत्यावश्यक सेवा आणि देखभाल कायदा (ESMA) अंतर्गत अत्यावश्यक सेवा म्हणून गणले जाईल.

१.२.७ वाहनतळ विकास (Parking norms) :

माहिती तंत्रज्ञान उद्यान / माहिती तंत्रज्ञान घटकांसाठी आवश्यक असलेल्या मानक वाहनतळ विकासांमधून सूट दिली जाईल. उद्यानाच्या आत वाहनतळासाठीच्या निकषामध्ये प्रति वाहन ४०० चौ.मी अशी सुधारणा करण्यात येईल.

१.२.८ वीज वितरण परवाने (Power Distribution Licenses):

विद्युत कायदा २००३ च्या कलम १३ अंतर्गत राज्य शासनाच्या शिफारशीनुसार, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे त्याच्या अधिपत्याखाली अधिसूचित क्षेत्रांमध्ये वीज वितरण परवान्यासाठी सूट मिळण्याबाबत विनंती करेल.

१.२.९ अक्षय उर्जेचा वापर (Renewable Energy Use) :

ओपन अॅक्सेस प्रणालीसंदर्भात अक्षय उर्जेचा वापर करण्याकरीता अस्तित्वात असलेल्या शासकीय निकषांनुसार वीज वितरण कंपन्यांकडे (DISCOM) खर्च (Cost Component) भरून त्यानंतर परवानगी देण्यात येईल.

१.२.१० कॅप्टीव्ह पॉवर फार्म (Captive Power Farm) :-

कॅप्टीव्ह पॉवर फार्म(पवन/सौर) स्थापन करण्यास इच्छुक असलेल्या कंपन्यांना शासनाकडून या संदर्भात ऊर्जा विभागाच्या प्रचलित धोरणानुसार सुविधा पुरविण्यात येतील.

१.२.११ वीज पुरवठा (Power Supply):-

डेटा सेंटरना राज्याच्या वैधानिक वीज कपातीपासून सूट दिली जाईल आणि त्यांना २४x७x३६५ अखंडीत वीज पुरवठा करण्यात येईल.

१.२.१२ खुला प्रवेश (Open Access) :-

अ) डेटा सेंटरच्या कार्यान्वयन खर्चामध्ये विजेवरील खर्चाचा मोठा वाटा असल्याने, डेटा सेंटर उद्यानांना राज्य शासन खुल्या प्रवेशाद्वारे वीज मिळवण्याची परवानगी देईल.

ब) महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रांमधील सर्व डेटा सेंटरना महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे वीज वितरण करणारी एजन्सी असेल.

१.२.१३ डायल बिफोर डीग (Dial before Dig):

डायल बिफोर डीग धोरणांतर्गत डेटा सेंटरना डाउनटाइमचे व्यवस्थापन करण्याकरीता मदत करण्यात येईल. त्याद्वारे डेटा सेंटर करीता टाकण्यात आलेल्या भूमिगत वाहीन्या आणि केबलचे नेटवर्क संरक्षण करण्यासाठी प्रणाली विकसित करण्यात येईल व या पायाभूत सुविधांच्या आसपास काम करणाऱ्यांची सुरक्षा सुनिश्चित करण्यात येईल.

१.२.१४ पायाभूत सुविधांचा दर्जा (Infrastructure Status):-

रेल्वे, रस्ते व वीज या क्षेत्रांना ज्याप्रमाणे पायाभूत सुविधांचा दर्जा देण्यात आला आहे, त्याच धर्तीवर डेटा सेंटरना संबंधित वित्तीय संस्थाकडून दीर्घ मुदतीचे कर्ज सुलभतेने मिळवता यावे याकरीता पायाभूत सुविधांचा दर्जा देण्यात येईल.

१.२.१५ अखंड पाणी पुरवठा (Continuous Water supply):-

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळासारख्या कोणत्याही औद्योगिक क्षेत्र विकास प्राधिकरणाच्या क्षेत्रातील डेटा सेंटरसाठी, डेटा सेंटर पार्कच्या आत आणि बाहेर असलेल्या डेटा सेंटर घटकांना २४x७ अखंडित पाणीपुरवठा करण्यात येईल. उपलब्ध पाण्याचा काटकसरीने

वापर करण्यासाठी डेटा सेंटर घटक वापर केलेल्या पाण्याचा शक्य तितक्या जास्त प्रमाणात पुनःवापर करतील.

१.२.१६ चटई क्षेत्र निर्देशांक निकष (FSI Norms):

डेटा सेंटर हा एक विशिष्ट स्वरूपाचा क्रियाकलाप (Unique Activity) असल्याने त्यास परि. ८.१.१ व ८.१.२ मध्ये नमूद केल्यानुसार अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक वापरण्याची परवानगी देण्यात येईल.

१.२.१७ डेटा सेंटर उद्यानातील बांधकाम जागेचा वापर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान

सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर बाबींसाठी केल्यास करावयाची दंडात्मक कार्यवाही:

जर एखाद्या खाजगी डेटा सेंटर उद्यानाने धोरणातील तरतुदीनुसार अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकांचा लाभ घेतला असेल आणि नंतर असे आढळून आले की उद्यानामधील बांधीव क्षेत्रातील जागेचा वापर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर परवानगी नसलेल्या बाबींसाठी वापरण्यात आला आहे, अशा प्रकरणामध्ये खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल.

- अ) जे बांधीव क्षेत्र माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यतिरिक्त इतर प्रयोजनासाठी (Non IT/ITES Activities) वापरले जात असेल, त्या बांधीव क्षेत्रासाठी प्रचलित रेडीरेकनर दराच्या ०.३ टक्के (तीनदशांशटक्के) प्रति दिवस इतकी रक्कम दंड म्हणून आकारली जाईल.
- ब) सदरचा दंड हा भोगवटा प्रमाणपत्र (OC) निर्गमित झाल्याच्या तारखेपासून बिगर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा यासाठी वापर सुरु असल्याचे तारखेपर्यंतच्या कालावधीसाठी वसूल केला जाईल. ज्यांनी डेटा सेंटर उद्यानाच्या इमारती आराखड्यास मंजूरी दिली आहे अशा संबंधित डेटा सेंटर उद्यानाने ज्या मुळ प्रयोजनासाठी इरादापत्र अथवा नोंदणी पत्र घेतले होते त्याच प्रयोजनासाठीच जागेचा वापर पुनःस्थापित करेल.
- क) जर संबंधित डेटा सेंटर उद्यान हे दंडाची रक्कम भरण्यास आणि/अथवा जागेचा वापर मूळ प्रयोजनासाठी पुनःस्थापित करण्यास अपयशी ठरल्यास , संबंधित नियोजन प्राधिकरण , उद्योग संचालनालयास कळवून डेटा सेंटर उद्याना विरुद्ध महाराष्ट्र प्रादेशिक व नगर रचना अधिनियम १९६६(MRTP Act) मधील तरतुदीनुसार उचित कार्यवाही करेल.
- ड) सदर तरतूद अस्तित्वातील डेटा सेंटर उद्यानांनाही लागू राहिल.
- इ) डेटा सेंटर उद्यानाचे प्रवर्तक / विकासक यांना डेटा सेंटर उद्यानाकरिताच्या बांधीव क्षेत्राची कोणत्याही परिस्थितीत अन्य प्रयोजनार्थ विक्री करता येणार नाही अथवा भाड्याने देता येणार नाही.
- फ) दंडाची आकारणी ही डेटा सेंटर परिसराचा अंतिम वापरकर्ता/मालक यांच्याकडून करण्यात येईल.

१.२.१८ चटई क्षेत्र निर्देशांकामधून सूट असलेल्या बाबी (Activities exempted from FSI)

तळघरातील वाहनतळ, साठवणूकीची जागा तसेच डिझेल जनरेटर (डीजी) सेट बसविण्यासाठी वापरण्यात आलेली जागा ही चटई क्षेत्र निर्देशांकाचा भाग मानला जाणार नाही.

१.२.१९ इमारतींवरील निर्बंधामध्ये शिथिलता (Relaxed Restrictions on Building):-

डेटा सेंटरची गरज व राष्ट्रीय बांधकाम संहितेतील वाहनतळ निकष, मजल्यांची उंची, डीजी सेट, चटई क्षेत्र निर्देशांक इत्यादी मापदंडानुसार विकास नियंत्रण नियमावलीमध्ये योग्य त्या सुधारणा प्रस्तावित करण्यात येतील.

१.२.२० पायाभूत सुविधा (Infrastructure Support):-

- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे डेटा सेंटर उद्यानांकरिता रस्ता, वीज, कनेक्टिव्हिटी, पाणी आणि इतर आवश्यक पायाभूत सुविधा पुरवतील.

- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ हे डेटा सेंटर उद्यानांना जमीन वाटप करण्याकरीता आवश्यक असलेल्या सर्व पूर्व मंजूरी/परवानग्या मिळवून देण्याचे काम करेल.
- राज्य शासनाकडून महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाद्वारे उभारण्यात येणाऱ्या डेटा सेंटर उद्यानाला ट्रान्समिशन लाईन आणि सबस्टेशन संबंधित पायाभूत सुविधा उभारण्यासाठी आवश्यक आर्थिक मदत करण्यात येईल.

१.२.२१ व्यवसाय उभारणी सुलभ होण्यासाठी कायद्यांच्या संबंधात पुढाकार:

- डेटा सेंटर उभारण्याकरीता राज्य आणि भारत सरकारच्या आवश्यक असलेल्या परवानग्या प्राप्त करण्यासाठी तसेच प्रक्रीयेच्या सुलभतेसाठी माहिती कक्ष (MAHITI) हे एक खिडकी यंत्रणा म्हणून काम करेल .
- व्यवसाय सुलभतेच्या अनुषंगाने (EoDB) विविध नियमांतर्गत अनुज्ञेय असलेले दराचे लाभ, सवलत तसेच या धोरणांतर्गत प्रोत्साहनांचा लाभ घेण्यासाठी डेटा सेंटरला उद्योगाचा दर्जा दिला जाईल.

१.२.२२ मानीव वितरण परवाना (Deemed Distribution License):

डेटा सेंटरचे विकासक/ऑपरेटर हे डेटा सेंटर उद्यानांतर्गत हरित ऊर्जा वितरणाचे तसेच वापराचे परवाने मिळण्यास पात्र असतील.

१०. अॅनिमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग आणि कॉमिक्स (ए.व्ही.जी.सी.) या क्षेत्राचे प्रवर्तन (Promotion of AVGC):

- एव्हीजीसी हे संपत्ती आणि रोजगार निर्मितीची अफाट क्षमता असणारे उगवते क्षेत्र आहे. विद्यमान कल पाहता भारताचा एव्हीजीसी क्षेत्राचा वाटा \$ १.५ अब्ज पर्यंत वाढू शकतो असा अंदाज असून, तो आजमितीस १%जागतिक बाजारपेठे पेक्षा कमी आहे. महाराष्ट्र ही भारताची मनोरंजनाची राजधानी आहे. मुंबई आणि पुणे येथेसर्वात मोठे हॉलीवूड आणि बॉलिवूड व्हीएफएक्स स्टुडिओपैकी काही स्टुडीओ स्थित आहेत. एव्हीजीसी क्षेत्र राज्यातील सर्जनशील क्षेत्रातील व्यावसायिकांसाठी रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देईल ज्यात संवाद, व्हिडिओग्राफी, थिएटर, प्रादेशिक भाषा, मीडिया, प्रकाशने आणि बरेच काही समाविष्ट असेल.
- या धोरणात या क्षेत्रातील लोकांसाठी मागणी-पुरवठ्यातील तूट भरून काढून, या क्षेत्रातील जागतिक कंपन्यांना आकर्षित करणे, आउटसोर्स केलेल्या आंतरराष्ट्रीय AVGC कामाचा मोठा वाटा मिळवणे आणि योग्य परिसंस्था विकसित करणे याकडे लक्ष केंद्रित केले आहे. या धोरणामध्ये एम हब अंतर्गत समर्पित टास्क फोर्स आणि सेंटर ऑफ एक्सलन्स ची स्थापना करून स्वदेशी डिजिटल सामग्रीला प्रोत्साहन देण्याचा मानस आहे.

पात्रता: ए.व्ही.जी.सी. हा मूलतः माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवेचा भाग असल्याने माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकासाठी अनुज्ञेय असलेले फायदे मिळण्यास पात्र आहे.

१०.१ एव्हीजीसी उद्योगाला वित्तीय सहाय्य :-

१०.१.१ भांडवली अनुदान (Capital Subsidy)

- जे एव्हीजीसी घटक किमान रुपये ५० कोटीची गुंतवणूक करतील आणि किमान ५० लोकांसाठी रोजगार निर्माण करतील अशा प्रत्येकी पहिल्या ३ घटकांना अॅंकर युनिटचा (Anchor units) दर्जा देण्यात येईल व त्यांना स्थिर भांडवली गुंतवणूकीच्या २५% किंवा रु. २५ कोटी इतक्या मर्यादेत भांडवली अनुदान (Capital Subsidy) ५ वर्षांच्या कालावधी पर्यंत देण्यात येईल.
- जे नवीन एव्हीजीसी घटक हार्डवेअर, उपकरणे इत्यादीमध्ये भांडवली गुंतवणूक करतील तसेच किमान १० (दहा) लोकांना रोजगार निर्माण करतील, अशा घटकांना स्थिर भांडवल गुंतवणूकीच्या २०% किंवा कमाल रुपये २५ लाख इतके भांडवली अनुदान ३ वर्षांच्या कालावधीकरीता देण्यात येईल.

१०.१.२ मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty) :-

परि. ७.१ मध्ये नमूद केल्यानुसार मुद्रांक शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

१०.१.३ विद्युत शुल्क माफी (Electricity Duty Exemption):

परि. ७.३ मध्ये नमूद केल्यानुसार विद्युत शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

१०.१.४ वीज दर अनुदान (Power Tariff Subsidy):

राज्यात कोणत्याही क्षेत्रात स्थापित होणाऱ्या नवीन AVGC घटकांना प्रति युनिट रु. १ एवढे वीज दर अनुदान ५ वर्षांसाठी देण्यात येईल.

१०.१.५ प्रमाणपत्र सहाय्य (Certification Assistance):-

सर्व AVGC निर्यातप्रवन घटकांना अनिवार्य मार्कींगसाठी जसे कॉन्फॉर्मिटी युरोपियन (CE), गेमिंग लॅब इंटरनॅशनल (GLI) सर्टिफिकेट इत्यादीसाठी केलेल्या खर्चाचा ५० टक्के मर्यादेपर्यंत व प्रत्येक घटकास जास्तीत जास्त २ लाख रुपये इतक्या मर्यादेच्या अधीन राहून परतावा मिळेल.

१०.१.६ कौशल्य विकास सहाय्य(Skill Development Assistance):-

ऑफलाइन किंवा ऑनलाईन स्वरूपात स्वायत्त संस्थांद्वारे प्रदान केलेल्या सुपर स्पेशलायझ्ड जॉब रोल्स (व्याख्या १५.१० नुसार) साठी ऑनलाईन अभ्यासक्रम आणि कार्यक्रमांसाठी होणाऱ्या खर्च/शुल्काच्या २५% पर्यंत प्रतिपूर्ती दिली जाईल. त्या संदर्भात माहिती पोर्टलवर यशस्वी पार पाडल्याचे प्रमाणपत्र (Certificate Of Successful Complition)अपलोड केल्यानंतर देशांतर्गत प्रमाणपत्रांसाठी कमाल रु. ५०,००० आणि आंतरराष्ट्रीय प्रमाणपत्रांसाठी रु. १ लाख, यापैकी जे कमी असेल ते लाभ कौशल्य विकास सहाय्य म्हणून प्रदान केले जातील.

१०.१.७ बाजार विकास सहाय्य (Market Development Assistance) :-

- एम-हब हे नॅसकॉम, गेमिंग डेव्हलपर्स आणि असोसिएशन्स, ऑनिमेशन सोसायटी, महाराष्ट्र स्टेट इनोव्हेशन सोसायटी व इतर यांच्या सहकार्याने वार्षिक कार्यक्रम आणि स्पर्धा आयोजित करेल.
- त्याकरीता दरवर्षी खालील कार्यक्रमासाठी आणि स्पर्धांसाठी रु. २० लाखांचे आर्थिक सहाय्य करण्यात येईल.
- फिक्की फ्रेम आणि सर्वोत्कृष्ट ऑनिमेटेड फ्रेम्स पुरस्कार-मुंबई.
- नॅसकॉम - गेम डेव्हलपर्स कॉन्फरन्स -पुणे.
- द ऑनिमेशन सोसायटी ऑफ इंडिया-एनिफेस्ट, मुंबई.
- ASIFA- जागतिक ऑनिमेशन दिवस - २८ ऑक्टोबर दरवर्षी - संपूर्ण भारत
- MCCIA- डिजिटल सामग्री परिषद, पुणे.
- NTLF - NASSCOM तंत्रज्ञान नेतृत्व मंच.
- M-Hub हे त्यांच्या विशेषाधिकार नुसार कार्यक्रमाची /स्पर्धांची श्रेणी बदलू शकते.
- कार्यक्रमाची आणि स्पर्धांची संख्या दरवर्षी १ कार्यक्रम आणि १ स्पर्धा पर्यंत मर्यादीत आहे.
- महाराष्ट्रामध्ये नोंदणीकृत मोबाईल गेम डेव्हलपरज्यांनी ५ दशलक्षाहून अधिक डाउनलोडसह (iOS + प्ले स्टोअर) आणि ४+ एवढे मोबाईल प्लॅटफॉर्म रेटिंग मिळविले असेल ते गेमिंग पुरस्कारप्राप्त करतील आणि विपणनावरील झालेल्या पात्र खर्चाच्या २०% प्रतिपूर्ती किंवा कमाल रु. १० लाख मर्यादेसह प्रत्येक कंपनीला मंजूर करण्यात येईल.

१०.१.८ भरती सहाय्य (Recruitment Assistance):-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा पुरविणाऱ्या बिझनेस इनक्यूबेशन लॅबोरेटरी/आर अँड डी सेंटरमध्ये ५० स्थानिक विद्यार्थ्यांना रोजगार देणाऱ्या सेंटरला रु. २.५ लाख एवढे भरती सहाय्य २ वर्षांपर्यंत दिले जाईल.

१०.१.९ पायाभूत सुविधा विकास (उद्याने/सह-कार्यरत जागा/सीओई इ.):-

M-Hub अंतर्गत AVGC साठी AVGC केंद्रांसह महाकेंद्राची स्थापना या अंतर्गत उत्पादन सुविधासह AVGC स्टुडिओ आणि परफॉर्मिंग आर्ट्ससाठी जागा, प्रदर्शन गॅलरी आणि कलाकारांसाठी कामाची जागा इत्यादी एकात्मिक सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जातील.

१०.२ एव्हीजीसी उद्योगाला बिगर-वित्तीय सहाय्य :

१०.२.१ जागतिक संयुक्त उपक्रम(Global Joint Ventures)

राज्य शासनामार्फत धोरण कालावधी दरम्यान भारतीय व परदेशी संस्था सोबत किमान १० सामंजस्य करारांवर स्वाक्षरी करून संयुक्त उपक्रमांना प्रोत्साहने अनुज्ञेय राहतील.

१०.२.२ आंतरराष्ट्रीय कार्यक्रमासाठी प्रोत्साहन(International Promotions):

महाराष्ट्रातील AVGC शी संबंधित आंतरराष्ट्रीय कार्यक्रमांसाठी सहाय्य प्रदान केले जाईल.

१०.२.३ बौद्धिक संपदा (Intellectual Property) :-

बौद्धिक संपदा कायदेशीर चौकटीद्वारे संरक्षित केली जाईल. भारत सरकारच्या राष्ट्रीय बौद्धिक अधिकार धोरण, आणि स्टार्टअप बौद्धिक संपदा संरक्षण योजना (SIPP)मधील मार्गदर्शक तत्वानुसार पेटेंट, डिझाईन्स, कॉपीराइट आणि ट्रेड मार्कसाठी तसेच आवश्यक सहाय्य (Facilitation) केले जाईल

११. उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाचे प्रवर्तन (Promotion of Emerging Technology):-

परिसंस्था: उदयोन्मुख तंत्रज्ञानामुळे महाराष्ट्रात इलेक्ट्रिक वाहन उत्पादकांना आकर्षित करण्यात यश आले असून त्यामुळे भविष्यात शहरातील वाहतूक सुरळीत करता येईल. तसेच रोगांचा शोध व त्यावरील उपचार करणाऱ्या आरोग्यसेवा आणि कृत्रिम बुद्धिमत्ता (एआय) ड्रोनद्वारे कृषी क्षेत्रासह नावीन्यपूर्ण उपक्रम राबविण्यात मदत होणार आहे. कोविड -१९ विषाणू महामारीच्या कालावधीत उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाचा वापर अधिकच वाढला असून घरून काम करणे, रिमोट लर्निंग इत्यादी संकल्पना विकसित झाल्या आहेत.

नॅसकॉमच्या सहकार्याने राज्य शासनामार्फत १०,००० स्टार्ट अप्स वेअर हाऊस प्रोगॅम राबविण्यात येत असून, त्याद्वारे इनक्यूबेटर, अॅकॅडेमीया, कॉरपोरेट , मेंटॉर आणि गुंतवणूकदार यांना एकत्र आणण्यावर लक्ष केंद्रीत करण्यात आले आहे. या कार्यक्रमाद्वारे गुगल, अॅमेझॉन वेब सर्व्हिसेस, टेक महिंद्रा आणि या सारख्या अग्रगण्य तंत्रज्ञान कंपन्यांना एंटरप्राइझ प्रवेशासह स्टार्टअप्सच्या ऑफर केल्या जातात. अवघ्या ३ वर्षात जवळपास ५० स्टार्टअप्सना याचा लाभ मिळाला असून, राज्यातील १३००+ पेक्षा जास्त लोकांना रोजगार मिळालेला आहे.

सदर धोरणांतर्गत जागतिक उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रापैकी २ ट्रिलियन डॉलर्स क्षेत्र काबिज करण्यावर लक्ष केंद्रित करण्यात येणार आहे तथापि त्याला मर्यादा राहणार नाही. जागतिक उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्राकरीता २ ट्रिलियन डॉलर्स चा टप्पा गाठण्याकरीताचे आवश्यक घटक खालीलप्रमाणे आहेत :

१. इंटरनेट ऑफ थिंग्ज (IoT) - ३५.२%
२. क्लाउड कॉम्प्युटिंग - १२.८ %
३. ॲनिमेशन / व्हीएफएक्स - १२.५%
४. डेटा सेंटर - ९.०%
५. बिग डेटा आणि ॲनालेटिक्स - ८.८%
६. ब्लॉकचेन, एआय, ३ डी प्रिंटिंग, रोबोटिक्स, इमर्सिव्ह टेक - ८.३ %
७. गेमिंग आणि कॉमिक्स - ७.५%
८. सायबर सुरक्षा - ५.९%

११.१. उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाला वित्तीय सहाय्य :

११.१.१ भांडवली अनुदान -

हार्डवेअर, उपकरणे (इमारत आणि जमीन खर्च वगळता) इत्यादी, भांडवली गुंतवणूकीवर २०% भांडवली अनुदान जास्तीत जास्त रुपये १ कोटी एवढ्या मर्यादेत ५ वर्षांच्या कालावधीकरीता दिले जाईल. सदर भांडवली अनुदान हे ज्यांची किमान गुंतवणूक रु. ५ कोटी आणि किमान २० लोकांना थेट रोजगार पुरवतील अशा प्रथम ५० नवीन उदयोन्मुख तंत्रज्ञान घटकांना अनुज्ञेय असेल. AVGC आणि डेटा सेंटर घटकांकरीता धोरणामध्ये स्वतंत्र धोरणात्मक बाबी समाविष्ट करण्यात आल्या असल्याने त्यांना या सदराखालील लाभ घेता येणार नाही.

११.१.२ मुद्रांक शुल्क माफी (Stamp Duty Exemption) :

परिच्छेद ७.१ मध्ये नमूद केल्यानुसार मुद्रांक शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

११.१.३ विद्युत शुल्क माफी (Electricity Duty Exemption):

परिच्छेद ७.३ मध्ये नमूद केल्यानुसार विद्युत शुल्क माफीचे लाभ अनुज्ञेय राहतील.

११.१.४ वीज दर अनुदान(Power Tariff subsidy):

राज्यातील कोणत्याही क्षेत्रात स्थापित होणाऱ्या नवीन उदयोन्मुख घटकांना प्रति युनिट रु. १ एवढे वीज दर अनुदान ५ वर्षांसाठी देण्यात येईल.

११.१.५ प्रमाणपत्रासाठी सहाय्य (Certification Assistance):

परिच्छेद ७.४ मध्ये नमूद केल्यानुसार सर्टिफिकेशन सहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

११.१.६ भरती सहाय्य (Recruitment Assistance) :

५० विद्यार्थ्यांना रोजगार देणाऱ्या प्रत्येक केंद्राला रु. २.५ लाख एवढे भरती सहाय्य २ वर्षांपर्यंत दिले जाईल.

११.१.७ पेटंट संबंधित सहाय्य (Patent Related Assistance)

परिच्छेद ७.६ मध्ये नमूद केल्यानुसार पेटंट संबंधित सहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

११.२ उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाला बिगर-वित्तीय सहाय्य:-

११.२.१ प्रशिक्षण आणि प्लेसमेंट (Training & Placement)-

अभियांत्रिकी महाविद्यालय रोजगार मिळवून देणारे कार्यक्रम सुरु करतील व अशा कार्यक्रमाचे प्रमाणीकरण करतील.

११.२.२ व्यवसाय सुलभता (Ease of doing buisness)-

स्टार्टअप्स संदर्भात जलद गतीने कार्यवाही होण्यासाठी विशेष व्यवसाय सुलभ पध्दती आखण्यात येईल. त्यामध्ये माहिती पोर्टलद्वारे सेल्फ-सर्टिफिकेशन तसेच हॉटलाईन नंबरवर (Manned Hotline Number)२४ तास मदत मिळविण्याची उपाय योजना करण्यात येतील.

११.२.३ बौद्धिक संपदा (IP)

बौद्धिक संपदा कायदेशीर चौकटीद्वारे संरक्षित केली जाईल. राष्ट्रीय बौद्धिक अधिकार धोरण, आणि स्टार्टअप बौद्धिक संपदा संरक्षण योजना (SIPP), मध्ये नमूद भारत सरकारच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार पेटेंट, डिझाईन्स, कॉपीराइट आणि ट्रेड मार्कसाठी सुविधा सेवा प्रदान केल्या जातील.

१२. स्टार्टअप आणि नवीन उपक्रम(Startups & Innovation):-

१२.१ महाराष्ट्र हब (एम - हब)

महाराष्ट्र शासनाद्वारे अग्रगण्य तांत्रिक संस्था, बिझनेस स्कूल आणि खाजगी संस्था यांच्या सहकार्याने स्टार्टअपला सहकार्य करण्यासाठी एक एकात्मिक सेंटर ऑफ एक्सलन्स (सीओई) स्थापित करण्यासाठी पुढाकार घेण्यात येईल.राज्यातील महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ नॅसकॉम -स्टार्टअप वेअरहाऊस कार्यक्रमाच्या धर्तीवर अशा एम -हब द्वारे नावीन्यपूर्ण क्लस्टर विकसित करण्यात येतील, ज्यामध्ये नवीन तंत्रज्ञानाचा उगम, भांडवल, कौशल्य आणि गुणवत्ता या आधारे नवीन उद्योगांचा विकास तसेच व्यवसाय करण्यासाठीच्या नवीन पध्दतींना प्रोत्साहन देण्यात येईल. महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२०१९ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे M-Hub हे उद्योजकतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी “ राज्य शिखर संस्था”(State Apex Institute) म्हणूनही काम करेल. कळंबोली,जिल्हा-रायगड येथे महाराष्ट्र राज्य लघु औद्योगिक विकास महामंडळाच्या (एमएसएसआयडीसी) जागेवर त्याची स्थापना केली जाणार आहे. ही एक अत्याधुनिक इमारत असेल ज्यामध्ये ३०० विद्यार्थ्यांकरिता प्रशिक्षण सुविधा असतील तसेच त्यामध्ये विद्यार्थी आणि शिक्षक/शैक्षणिक कर्मचाऱ्यांसाठी निवासाची व्यवस्था देखील असेल.

एम-हब चे दोन मुख्य सिद्धांत (Key tenets) खालीलप्रमाणे आहेत:

- एम-हब हे पारंपारिक आणि भविष्यातील तंत्रज्ञानासाठी सामाजिक आणि तांत्रिक पायाभूत सुविधा, प्रतिभा विकास, व्यवसायामध्ये सुलभता, शैक्षणिक संबंध, जागतिक सहकार्य इत्यादी करीता पूरक वातावरण निर्मिती विकसित करण्यासाठी प्रस्तावित सेंटर ऑफ एक्सेलन्स आहे.
- धोरणात नमूद केल्याप्रमाणे मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (Chief Operating officer) हे प्रधान सचिव (उद्योग) यांचे अधिपत्याखाली कार्यरत राहणार असून, त्यांच्याकडून धोरणाची अंमलबजावणी व संनियंत्रण, पूरक वातावरण निर्मिती विकसित करण्यासाठी, सक्षम इकोसिस्टमच्या विकासासाठी प्रमुख धोरणात्मक भागीदारी आणि आंतरविभागीय समन्वय व सहकार्याचे काम पार पाडले जाईल. मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी हे एम-हब अंतर्गत आयोजित केलेल्या सर्व टास्क फोर्सचे संचालन करतील.

१२.१.१ एम-हबचे उद्दीष्ट :

- स्टार्टअप्सना उत्तम तंत्रज्ञान, गुणवत्ता, व्यवसाय नेटवर्क आणि निधी मिळविण्याकरीता मदत करणे.
- कार्यक्षेत्र, तंत्रज्ञान प्रयोगशाळा, कॉर्पोरेट्स, सरकार, गुंतवणूकदार, मार्गदर्शक, शिक्षणतज्ज्ञ इत्यादींमध्ये समन्वय प्रस्थापित करून समग्र वातावरण निर्मिती तयार करणे.
- फर्निचर, कॉन्फरन्स रूम, कॅफेटेरिया इत्यादी सर्व सुविधांसह माहिती तंत्रज्ञान स्टार्ट-अप आणि इनक्युबेशन सेंटरकरीता जास्तीत जास्त पाच वर्षांसाठी वाजवी दराने जागा आणि ऑपरेशन्सची तरतूद करून मालमत्ता कर, पाणी कर, सुरक्षा यावरील खर्च, दुरुस्ती, आणि परिसराची देखभाल इत्यादीचा खर्चत्यांना अदा करण्यात येईल.
- मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी हे एम-हब कार्यान्वयन तसेच त्या अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांबाबत मार्गदर्शन करतील. ज्यामध्ये माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील ४ प्रमुख क्षेत्रांना बळकट करण्यासाठी ४ टास्क फोर्स स्थापित करण्यात येत असून त्याद्वारे महाराष्ट्रात एव्हीजीसी म्हा केंद्र, उदयोन्मुख तंत्रज्ञान केंद्र, स्टार्टअप्स यांच्या विकसनाकरीता सुयोग्य वातावरण निर्मिती करण्यात येईल.

१२.१.२ एम-हबची व्याप्ती :-

- १०,००० स्टार्टअप कार्यक्रमाचा एक भाग म्हणून, एम-हब महाराष्ट्रातील नावीन्यता आणि उद्योजकतेसाठी सेंटर ऑफ एक्सेलन्स (सीओई) म्हणून विस्तारित केले जाईल.
- आयआयटी बॉम्बे तसेच इतर नामांकित शैक्षणिक संस्थांचा अधिवास पाहता मुंबईला महाराष्ट्र राज्यातील सर्वात मोठे स्टार्टअप हब बनविण्याचे लक्ष्य असेल.
- जागतिक कार्यबल आणि ग्राहकांची उपस्थिती, प्रमुख संस्थात्मक निधी पुरवठादारांची उपस्थिती, को-वर्कींग स्पेसची वाजवी दराने उपलब्ध होण्याची क्षमता तसेच पायलट चाचणीची सोय इत्यादी अधिकच्या स्थान वैशिष्ट्यांचा फायदा आशियातील सर्वात मोठे केंद्र होणेसाठी होईल. M-Hub मार्फत महाराष्ट्र राज्य इनोव्हेटिव्ह स्टार्टअप धोरण- २०१८, महाराष्ट्र फिनटेक धोरण-२०१८ आणि महाराष्ट्र स्टेट इनोव्हेशन सोसायटी अंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या तरतूदींची एकत्रित अंमलबजावणी करण्यात येईल.
- राज्य शिखर संस्था ही महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्रासोबत समन्वय ठेवून प्रशिक्षणाचे कार्यक्रम आयोजित करील.

१२.१.३ एम-हब व राज्य शिखर संस्था यांच्या प्रशासकीय यंत्रणेचा आराखडा खालीलप्रमाणे आहे:

प्रशासकीय परिषद		
प्रधान सचिव (उद्योग)	प्रधान सचिव (उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग)	प्रधान सचिव (माहिती तंत्रज्ञान)
प्रधान सचिव (कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता आणि नाविन्यता विभाग)	विकास आयुक्त (उद्योग)	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, (महाराष्ट्र राज्य इनोव्हेशन सोसायटी)	उद्योग क्षेत्रातील नामांकित उद्योजक
इन्फ्रास्ट्रक्चर क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	AVGC क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	स्टार्टअप क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती
फिनटेक क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	उदयोन्मुख तंत्रज्ञान क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	व्यवस्थापन संस्था
तंत्रज्ञान संस्था	विशेष आमंत्रित	

- एम-हब च्या प्रशासकीय यंत्रणेच्या कार्यपध्दतीबाबतचा शासन निर्णय स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येईल.

१२.१.४ एम हब ची चौकट :-

- फिनटेक हब:** M-Hub मध्ये समर्पित फिनटेक विभाग कार्यरत असेल. त्यामध्ये संशोधन व विकास तसेच एकत्रितपणे काम करण्यास जागा/वाव असेल. फिनटेक कम्युनिटी इमारतीकरीता विशेष कार्यक्रम व मार्गदर्शक राहतील. महाराष्ट्राचे फिनटेक धोरण-२०१८ अंतर्गत फिनटेक अॅक्सलेरेटर आणि सोयी-सुविधांचे लाभ देण्यात येईल.
- वेअरहाऊस सुविधा:** नवीन योजना/कल्पना आणि उत्पादनांची तपासणी व बांधणी करण्यासाठी घटकांना जागा उपलब्ध करून देण्यात येईल. स्टार्टअप्सच्या संकल्पना आणि प्रोटोटाइपिंग उपक्रमांना वेअरहाऊस द्वारे सहाय्यता देण्यात येईल. १०,००० स्टार्टअप प्रोग्राम अंतर्गत स्थापित माजी स्टार्टअप्सना १०% जागा देण्यात येईल. जेणेकरून प्राथमिक टप्प्यातील स्टार्टअपला सहकार्य होण्यास मदत होईल.
- उद्योजकता:** उद्योजकतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी शैक्षणिक आणि संशोधन संस्थासोबत समन्वय वाढविण्यात येईल. विद्यार्थी व महिला उद्योजकांसाठी किमान १५ टक्के जागा या ५०% इतक्या नाममात्र दराने उपलब्ध करून देण्यात येतील.
- इनोव्हेशन पॉवरहाऊस:** एम-हब गव्हर्निंग कौन्सिल आणि सल्लागार परिषद हे एम-हब एक जागतिक दर्जाचे नाविन्यपूर्ण व्यासपीठ बनवण्याच्या दिशेने काम करतील. एम-हब मार्फत जागतिक नाविन्यपूर्ण स्टार्टअप सोबत भागीदारी करण्यात येईल. तसेच स्टार्टअप, इनोव्हेशन यांना बाजारपेठेत प्रवेशासाठी सुधारणा करण्यात येतील.
- उदयोन्मुख तंत्रज्ञान:** अभियांत्रिकी महाविद्यालये ही रोजगार मिळवून देणारे कार्यक्रम सुरु करतील व अशा कार्यक्रमाचे प्रमाणीकरण करतील. स्टार्टअप्स संदर्भात जलदगतीने कार्यवाही होण्यासाठी विशेष व्यवसाय सुलभ पध्दती आखण्यात येईल. त्यामध्ये माहिती पोर्टलद्वारे सेल्फ-सर्टिफिकेशन तसेच हॉटलाईन नंबरवर (Manned Hotline Number) २४ तास मदत मिळविण्याची उपाययोजना करण्याचे प्रस्तावित आहे.

१२.१.५ कामगिरी निरीक्षण यंत्रणा :

A. उद्देश (Goals)-

- ० प्रोफिटेबल स्टार्टअप्स
- ० रेव्हिन्यू जनरेटेड
- ० जॉब क्रिएटेड
- ० टॅक्स रेव्हिन्यू
- ० सपोर्टिंग झोन २ आणि झोन ३ सिटीज

B. यशाचे घटक (Success Factors) -

- o स्टार्टअप्सची संख्या
- o ऑक्युपेन्सी ऑफ इनक्युबेशन सेंटर
- o जॉब क्रिएटेड
- o निधी उभारणी
- o इंटरप्राईज आणि इनव्हेस्टर कनेक्टेड
- o मार्केट अॅक्सेस (नंबर ऑफ जेव्हीएस, एमोयुस, पार्टनरशिप)
- o इव्हेंट्स हॉस्टेट
- o रेव्हिन्यू जनरेटेड

C. आढावा यंत्रणा (Review Mechanism)

- o तिमाही कामगिरी आढावा आणि वार्षिक अहवाल प्रकाशित केला जाईल
- o गव्हर्निंग कौन्सिल हे दर सहा महिन्याने पुनर्विलोकन व आढावा घेईल.
- o सल्लागार परिषद आणि एम-हब टीम दर तीन महिन्यांनी आढावा घेईल.
- o शक्तीप्रदान समिती वर्षातून एकदा आढावा घेईल.

१२.१.६ फिनटेक सपोर्ट (Fintech Support):-

विविध बाजारपेठा, एंटरप्राइझ तसेच सरकारी यंत्रणा यांच्यासोबत फिनटेक सपोर्टचा भाग म्हणून समन्वय साधण्यात येईल. जागतिक फिनटेक स्टार्टअप्सना आकर्षित करणे आणि भारतीय बाजारपेठेत त्यांचे कामकाज सुरु करण्यास मदत करण्याकरीता 'लॉन्च पॅड' चा लाभ देणे हा या कार्यक्रमाचा हेतू आहे.

१२.१.७ सूचक साधने आणि हस्तक्षेप (Suggestive tools & Interventions):-

- **अल्पावधीचे कार्यक्रम:** विशिष्ट भौगोलिक क्षेत्रामध्ये पसरलेल्या उद्योग घटकांमधील उद्योजकांना नेटवर्किंगच्या संधी, बाजारपेठेत प्रवेश, मार्गदर्शन, स्केल-अप धोरण, गुंतवणूकदारांसह डेमो डे इत्यादी कार्यक्रमाद्वारे मार्गदर्शन करण्याच्या सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येतील.
- **नेटवर्क:** पीअर स्टार्टअप्स, गर्व्हनमेंट ऍज-ए-क्लायंट, गुंतवणूकदार, मार्गदर्शक/तज्ञ, कॉर्पोरेट नेटवर्क, सेवा प्रदात्यांशी समन्वय राखण्यात येईल.
- **कॉर्पोरेट इनोव्हेशन:** एम हब हे विशेषतः झोन II क्षेत्रातील कॉर्पोरेट सदस्यांच्या डिजिटल परिवर्तनास मदत करेल.
- **शासनाची भागीदारी:** एम हब हे राष्ट्रीय तसेच आंतरराष्ट्रीय सरकारी संस्थासोबत भागीदारी करून उत्पादनाशी निगडित सेवा व ई-गव्हर्नन्सला मदत तसेच शासनाच्या सहकार्याची आवश्यकता असलेल्या स्टार्टअपसह जोडली जातील.
- **शैक्षणिक भागीदारी:** संशोधन क्षेत्रातील नावीन्यपूर्णतेला चालना देण्यासाठी जगभरातील शिक्षण तज्ज्ञांसमवेत इन हाऊस कार्यक्रम, परिषदा आयोजित करण्यात येतील. नवीन अभ्यासक्रम तयार करून इंटर्नशिपच्या सुविधा देण्यात येतील.
- एम-हबचे समन्वय राज्य शासनाच्या माहिती तंत्रज्ञान विभागाद्वारे केले जाईल.

१२.१.८ एम-हबमध्ये नोंदणीकृत घटकांना खालील लाभ दिले जातील :

अ) बाजार विकास सहाय्य:

- **जागतिक कार्यक्रमांमध्ये सहभाग:** उत्पादन/संशोधन विकास या विषयाच्या अनुषंगाने देशांतर्गत आणि जागतिक कार्यक्रमात सहभागी होण्यासाठी पात्र संस्थांना २५ लाखांपर्यंत सहाय्य करण्यात येईल.
- **द्वि-वार्षिक नावीन्यपूर्ण स्पर्धा:** सर्वोत्कृष्ट (२) दोन नावीन्यपूर्ण उपक्रमांना रु. ५ लाख तसेच सरकारी अनुदानित इनक्युबेटर यांना रु. २ लाख एवढे विकास सहाय्य देण्यात येईल. स्पर्धेत सहभागी होणाऱ्यांना उद्योग क्षेत्रातील सल्लागारांमार्फत मार्गदर्शन करण्यात येईल.

- **महाविद्यालयीन स्तरावर द्वि-वार्षिक स्पर्धा:** पहिल्या तीन विजेत्यांना रु. १ लाख संशोधन अनुदान तसेच देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय शिष्यवृत्ती प्रदान करण्यात येईल. स्पर्धेत सहभागी होणाऱ्यांना उद्योग क्षेत्रातील सल्लागारांमार्फत मार्गदर्शन करण्यात येईल.

ब) कौशल्य विकास सहाय्य :-

- ऑफलाइन किंवा ऑनलाईन स्वरूपात स्वायत्त संस्थांद्वारे प्रदान केलेल्या सुपर स्पेशलायझ्ड जॉब रोल्स (व्याख्या १५.१० नुसार) साठी ऑनलाईन अभ्यासक्रम आणि कार्यक्रमांसाठी होणाऱ्या खर्च/शुल्काच्या २५% पर्यंत प्रतिपूर्ती दिली जाईल. त्या संदर्भात माहिती पोर्टलवर अभ्यासक्रम 'यशस्वी पार पाडल्याचे प्रमाणपत्र' (Certificate Of Successful Completion of Courses) अपलोड केल्यानंतर देशांतर्गत प्रमाणपत्रांसाठी कमाल रु.५० हजार आणि आंतरराष्ट्रीय प्रमाणपत्रांसाठी रु. १ लाख यापैकी जे कमी असेल ते लाभ कौशल्य विकास सहाय्य म्हणून प्रदान केले जातील.
- संबंधित घटकांनी इतर विभागाच्या योजनांद्वारे/धोरणाद्वारे सवलतीचे लाभ घेतले नसल्याचे किंवा अस्तित्वातील योजनांची पुनरावृत्ती होणार नाही याबाबत उद्योग संचालनालय व अधिपत्याखालील कार्यालयाने पडताळणी करूनच संबंधित घटकांना या धोरणांतर्गत सवलतीचे लाभ देण्यात यावेत.

१३. कौशल्य विकास आणि भविष्यातील कार्यबळ (Skilling & Future Workforce) :-

राज्यात माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकामध्ये उच्च रोजगारक्षम आणि गुणवत्ता पूर्ण मनुष्यबळाची निर्मिती सुनिश्चित करण्याकरिता या धोरणांतर्गत कौशल्य विकासाच्या अभ्यासक्रमावर (Super Specilised Job Roll) लक्ष केंद्रीत करण्यात आले असून, अशा अभ्यास क्रमाबाबतचे सविस्तर विवरण परिच्छेद १५.१० मध्ये नमूद करण्यात आले आहे. त्याकरीता उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग तसेच कौशल्य विकास, रोजगार उद्योजकता व नाविन्यता विभाग यांचे सहकार्याने महाराष्ट्रातील नामवंत शैक्षणिक संस्था/अभियांत्रिकी महाविद्यालय व उबवणी केंद्रामध्ये अभ्यासक्रमावर भर देण्यात येणार आहे. सदर संस्थांचा तपशिल परिच्छेद १५.२० येथे नमूद करण्यात आला आहे. अशा शैक्षणिक संस्थामार्फत कौशल्य प्राप्त प्रतिभावान व गुणवत्ता पूर्ण मनुष्यबळाला माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उपक्रम, महाराष्ट्र हब, स्टार्टअप, फिनटेक तसेच मुख्यमंत्री रोजगारनिर्मिती कार्यक्रमाच्या माध्यमातून रोजगार/ स्वयंरोजगाराच्या संधी निर्माण करून देण्यात येणार आहेत. उच्च रोजगारक्षम, प्रतिभावान व गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळ निर्माण होण्याकरिता प्रतिवर्ष १५ टक्के एवढे कौशल्य विकास वृद्धीचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.

१४. धोरणाची अंमलबजावणी (Policy Governance) :-

धोरण अंमलबजावणीसाठी व्यवस्थापनाची चौकट :

शक्तीप्रदान समिती : या धोरणाच्या अंमलबजावणी व संनियंत्रण करण्यासाठी आणि आवश्यक कार्यपद्धती व मार्गदर्शक तत्वे विकसित करण्यासाठी राज्यस्तरावर शक्ती प्रदान समितीची स्थापना करण्यात येईल. शक्ती प्रदान समितीची द्विवार्षिक बैठक आयोजित करण्यात येईल. शक्ती प्रदान समिती कोणतेही विभाग/ संस्थेचे प्रतिनिधी/ संघटनेचे प्रतिनिधी अथवा व्यक्तींना आवश्यकतेनुसार बैठकीसाठी निमंत्रित करेल.

१४.१ शक्ती प्रदान समितीची संरचना पुढीलप्रमाणे असेल :

१	मा.मुख्य सचिव	अध्यक्ष
२	अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग	सदस्य
३	अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग	सदस्य
४	अपर मुख्य सचिव, नगर विकास विभाग (नवि-१)	सदस्य
५	प्रधान सचिव (उद्योग), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग	सदस्य
६	प्रधान सचिव, कौशल्य, रोजगार, उद्योजकता व नाविन्यता विभाग	सदस्य
७	प्रधान सचिव, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग	सदस्य
८	प्रधान सचिव, माहिती तंत्रज्ञान विभाग	सदस्य
९	प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग (नवि-२)	सदस्य
१०	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, म.ओ.वि.मं, मुंबई.	सदस्य
११	मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (सीओओ), एम-हब	सदस्य
१२	संचालक, साफ्टवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क ऑफ इंडिया (एसटीपीआय)	सदस्य
१३	नॅसकॉमची नामनिर्देशीत व्यक्ती	सदस्य
१४	फिक्कीची नामनिर्देशीत व्यक्ती	सदस्य
१५	एमसीएचआय – क्रेडाई ची नामनिर्देशित व्यक्ती	सदस्य
१६	विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योग संचालनालय, मुंबई.	सदस्य सचिव

१४.२ शक्ती प्रदान समितीची कार्यकक्षा :

शक्ती प्रदान समिती ही धोरणातील तरतूदीची प्रगती व अंमलबजावणीवर लक्ष ठेवेल. सदर समितीकडून राज्य स्तरावरील धोरणाची अंमलबजावणी व संनियंत्रण आणि आवश्यक ती कार्यपध्दती व निकष तयार करण्याची कार्यवाही करण्यात येईल. तसेच खालील बाबींसंदर्भातील आव्हाने दूर करण्याकरीता प्रयत्न करेल.

- माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक, माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवाकरीता पायाभूत सुविधा, डेटा सेंटर, एव्हीजीसी आणि उदयोन्मुख तंत्रज्ञान घटकांसाठी तरतूदी आणि प्रोत्साहने.
- झोन II शहरांमधील संतुलित प्रादेशिक विकासाचे प्रवर्तन करणे.
- राज्यातील माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील कामगारांची कौशल्यवृद्धी व रोजगारक्षमता वाढविण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- एम- हब च्या माध्यमातून नाविन्यपूर्णता व उद्योजकतेला चालना देणे.
- सेंटर ऑफ एक्सलन्स व टास्क फोर्ससचे संनियंत्रण करणे तसेच त्यांना सहाय्य करणे.
- एम-हब अंतर्गत स्थापित टास्क फोर्सद्वारे प्रस्तावित करण्यात आलेल्या रूपरेषा/कार्यपद्धतीस मंजूरी देणे.
- प्रत्येक उपक्रमाकरीता निश्चित कालावधी व लक्षांक निश्चित करणे.
- या धोरणाशी संबंधित बाबींसंदर्भात आंतर-विभागीय समन्वय साधणे.
- धोरणातील महत्त्वाच्या बाबी संदर्भातील माहितीच्या आधारावर धोरणाच्या अंमलबजावणीचे परिणामकारक विश्लेषण आणि मूल्यमापन करणे.
- सर्व स्तरावरील असलेले अंमलबजावणी संदर्भातील प्रश्न सोडविणे.
- व्यवसाय सुलभता वाढविणे.
- माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा तसेच माहिती तंत्रज्ञान उद्यानात अनुज्ञेय इतर सेवांचा आढावा घेणे व त्यात योग्य त्या सुधारणा करणे.

- या धोरणात नमूद केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांच्या आधारे अतिरिक्त चटई क्षेत्राकरिता अधिमूल्य आणि अन्य अटी व शर्ती निश्चित करणे आणि यासंबंधात स्थानिक स्वराज्य संस्था आणि महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ सारख्या सार्वजनिक संस्था व विशेष नियोजन प्राधिकरण अंमल करीत असलेल्या पध्दतीशी मेळ घालणे.
- धोरणाची अंमलबजावणी व परिणामकारकता याबाबत शक्तीप्रदान समिती प्रत्येक सहा महिन्याला आढावा घेईल. आवश्यकता भासल्यास त्याप्रमाणे योग्य त्या सुधारणा, बदल अथवा दुरुस्ती करण्यात येईल.
- सर्वात चांगल्या प्रथांचा (Best Practises) आढावा घेणे.
- खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान, माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उद्योग यांना त्यांनी उपभोगलेल्या प्रोत्साहनाच्या निर्बंधातून मुक्त होवून बर्हिगमन करावयाचे असल्यास अधिमूल्य निश्चित करून अटी व शर्ती निश्चित करणे.
- धोरणाचा वार्षिक अहवाल सादर करण्याची जबाबदारी ही विकास आयुक्त (उद्योग) यांची राहिल.

१४.३ माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा मध्ये व्यवसाय सुलभ करण्यासाठी तरतुदी:

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना खालील तरतुदीतून लाभ मिळत राहिल:

- कामाचे तास, कामाच्या पाळ्या आणि महिला कर्मचाऱ्यांच्या नेमणुकांच्या संदर्भातील दुकाने आणि आस्थापना अधिनियमातील तरतुदीत शिथिलता देण्यात येतील.
- भौतिक स्वरूपात हजेरी आणि वेतनविषयक (Physical Records) नोंद वह्या ठेवण्यापासून सूट देण्यात येईल.
- कामगार विभागातर्फे अंमलबजावणी करण्यात येत असलेल्या १३ अधिनियमांखालील वार्षिक विवरणपत्रे स्व-प्रमाणीत करण्याचा आणि एकत्रित दाखल करण्याचा पर्याय.
- माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांनी विविध कामगार कायदांखाली ठेवावयाचे कर्मचारी संबंधातील अभीलेखे इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात ठेवण्याची आणि कामगार विभागाच्या संगणकीकरणाच्या प्रगतीला अनुसरून विवरणपत्रे इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात स्वीकारण्याची तरतूद देण्यात येईल.
- जे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक त्यांच्या उत्पादन प्रक्रियेतून सांडपाणी निर्माण करीत नाहीत व अशा घटकांमध्ये १०० पेक्षा कमी कर्मचारी आहेत त्यांना महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाकडून संमतीपत्र (consent) घेण्यापासून सूट असेल. अशा उद्योग घटकाने इलेक्ट्रॉनिक टाकाऊ वस्तू, वापरलेल्या बॅटरी, वापरलेले तेल यासह विविध टाकाऊ पदार्थांचे वार्षिक विवरणपत्र तयार करून महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळास सादर करावयाचे आहे. उद्योग संचालनालयामार्फत अशा घटकांची नोंदणी या विशिष्ट अटी घालून देण्यात येईल. अशा एकाकी उद्योग घटकांनी स्थानिक सांडपाणी प्रक्रिया यंत्रणेसोबत जोडणी घेणे आवश्यक राहिल.
- विशेष आर्थिक क्षेत्रातील घटकांकरिता कंत्राटी कामगार अधिनियमात मंजूर केलेल्या शिथिलता, विधीमंडळाच्या संमतीस अधीन राहून, विशेष आर्थिक क्षेत्राबाहेरील माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांच्या बाबतीत देखील विचारात घेण्यात येतील.
- माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना, वीज पुरवठ्याच्या प्रयोजनाकरिता, अखंडित प्रक्रिया घटक म्हणून मानण्यात येईल.
- महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रासहीत इतर ठिकाणच्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांची उभारणी करण्यासाठीच्या विकास नियंत्रण नियमावली (DCR) व इतर मार्गदर्शक तत्वे महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ क्षेत्रासहीत इतर क्षेत्रांसाठी माहिती तंत्रज्ञान धोरणाशी सुसंगत (कनसोनन्स) देण्यात येतील.

१५. व्याख्या (Definitions) :

या धोरणाच्या संदर्भात, माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रामध्ये माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर, एव्हीजीसी डेटा सेंटर आणि उद्योगमुख तंत्रज्ञानासह माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांचा समावेश आहे.

१५.१ माहिती तंत्रज्ञान उद्यान : ज्या एकाकी इमारतीचे / परिसराचे क्षेत्रफळ, अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकासह / विकास हस्तांतरणीय हक्कासह किंवा त्याशिवाय २०,००० चौ.फूट पेक्षा जास्त असेल त्यास माहिती तंत्रज्ञान उद्यान म्हणून समजण्यात येईल.

१५.२ माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर (IT Software): माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर म्हणजे स्रोत संकेतांक किंवा वस्तु संकेतांकासह सूचना, माहिती, ध्वनी किंवा प्रतिमा यांचे कोणतेही अभिवेदन, ज्यात वरील बाबींची नोंद यंत्राने वाचण्या-योग्य स्वरूपात करणे आणि ज्यात उपयोग कर्त्यास कोणतेही परस्पर संस्करण संगणकाच्या माध्यमातून करता येणे.

१५.३ माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा (IT Enable Service Unit): माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा म्हणजे केंद्रीय प्रत्यक्ष कर मंडळाने (Central Board of Direct Taxes) वेळोवेळी आयकर नियमाच्या कलम १० TA अन्वये निर्देशित केलेल्या आणि शासनाने निश्चित केलेल्या सेवा असतील आणि त्यामध्ये खालील सेवांचा समावेश असेल.

अ) बँक-ऑफिस ऑपरेशन्स: बँका, विमा कंपनी, म्युच्युअल फंड, नॉन-बँकिंग फायनान्स कंपनी अशा वित्तीय संस्थेचे प्रशासकीय आणि सहाय्यक कर्मचारी जे सेटलमेंट्स, कंप्लायन्स, अकाउंटिंग, आयटी आणि इतर तंत्रज्ञानासारख्या कंपनी चालवण्याशी संबंधित कार्यासाठी जबाबदार आहेत. त्यामध्ये खालील बाबी समाविष्ट आहेत:

- व्यवसाय प्रक्रिया आउटसोर्स सेवा प्रामुख्याने सहाय्य किंवा माहितीच्या वापरासह प्रदान केली जाते.
- डेटाएंट्री, ट्रान्सक्रिप्शन, सलोखा, एकत्रीकरण, समन्वय, प्रमाण, कागदपत्रांचे पुनरावलोकन प्रक्रिया
- अहवाल आणि समेट करण्यासाठीचा लेखा
- वित्तीय संस्थामधील फ्रंट ऑफिस ॲक्टिव्हिटी ज्यामध्ये कॉर्पोरेट फायनान्स, मालमत्ता आणि फंड, मॅनेजमेंट ब्रोकिंग, नॉन-बँकिंग फायनान्शियल कंपनी, कर आणि लेखा परीक्षण व्यवसाय आणि व्यवस्थापन सल्लागार, कर आकारणी सेवा, ट्रेझरी ऑपरेशन्स, रिस्क मॅनेजमेंट आणि क्रेडिट सेवा, "फायनान्शियल बँक ऑफिस ऑपरेशन्स यासारख्या वित्तीय सेवांची महत्वाची कार्यालये, संगणक आपत्ती / पुनर्प्राप्ती आणि माहिती तंत्रज्ञान ऑपरेशन्स, आर्थिक आणि प्रशासकीय सहाय्य आणि परि.१५.१९ मध्ये परिभाषित केलेल्या इतर कोणत्याही माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा उपक्रमासह मर्यादित नाही यांचा समावेश बँक ऑफिस ऑपरेशन्स मध्ये होणार नाही.

बी) कॉर्पोरेट आणि इन्व्हेस्टमेंट बँक (CIB) आणि खाजगी बँक, आपत्ती / पुनर्प्राप्ती, विकास आणि समर्थन आणि सहाय्यक कार्यालयासाठी आर्थिक बँकरूम ऑपरेशन्स ज्यात उत्पादन आणि इतर सेवा, स्टार्टअप/ कंपनी आहेत ज्यांचा ग्राहकांचा थेट संबंध नाही. परंतु इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांमध्ये ई-कॉमर्स कंपनी/संस्थांचे वितरण गोडाऊन/वेअरहाऊस यांचा समावेश नाही. परंतु याद्वारे अत्यावश्यक सहाय्य प्रदान केले जाते.

सी) कॉल सेंटर्स किंवा कॉन्टेक्ट सेंटर सर्व्हिसेस

डी) डेटा प्रोसेसिंग आणि डेटा मार्किंग

इ) इन्शुरन्स क्लेम प्रोसेसिंग

एफ) लिगल डेटाबेस

जी) क्रिएशन अँड मॅनेजमेंट ऑफ मेडिकल ट्रान्सक्रिप्शन एक्सक्युटिव्ह अँड व्हाईस

एच) पेरोल

आय) रिमोट मेटेनन्स

जे) रेव्हेन्यु अकाउंटिंग (माहिती तंत्रज्ञानामध्ये सर्व आयकर कार्यालये, जीएसटी कार्यालये, बँक ऑफिस ऑपरेशन्स किंवा इतर कोणत्याही सरकारी आणि निम-सरकारी कार्यालयांच्या बँक ऑफिस ऑपरेशन्सचा समावेश असावा)

के) सपोर्ट सेंटर्स

एल) वेबसाईट सर्व्हिसेस

एम) ट्रान्सलेशन सर्व्हिसेस

एन) डेटा सर्च इंटीग्रेशन आणि अॅनालिसिस

ओ) कंटेंट जनरेशन/ क्रिएशन युजिंग, ऑडिओ, व्हिडिओ प्रणाली आणि संगणकाचा व्यापक वापर करून निर्मिती सामग्री ज्याला शिक्षणासाठी परवानगी दिली जाऊ शकते.

पी) क्लीनीकल डेटा बेस मॅनेजमेंट सर्व्हिसेस (क्लिनिकल ट्रायल्स वगळून), यामध्ये रिसर्च आणि डेव्हलपमेंट सर्व्हिसेस ज्या कॉन्ट्रॅक्ट रिसर्च आणि डेव्हलपमेंट सर्व्हिसेसच्या स्वरूपात असतील किंवा नसतील त्यांचा समावेश नसेल.

क्यू) व्हिसा प्रोसेसिंग सुविधा आणि ट्रॅव्हल आणि टूरिझम सुविधा, दूरदर्शन मनोरंजन चॅनेल आणि क्रीडा आणि प्रवास चॅनेल.

आर) इंजिनिअरींग अँड डिझाईनींग

एस) भौगोलिक माहिती प्रणाली सेवा.

टी) मानव संसाधन सेवा.

यु) सुपर स्पेशॅलिटी माहिती तंत्रज्ञान कौशल्य विकास केंद्रे/ आयटी संबंधित हाय-टेक प्रशिक्षण केंद्रे.

व्ही) को-वर्किंग स्पेस / प्लग अँड प्ले इन्फ्रास्ट्रक्चर

टीप: आयकर नियमामध्ये कोणताही बदल झाल्यास सेवांच्या यादीत आवश्यक ते बदल करण्याचा निर्णय राज्य शासन घेईल. ज्या प्रकरणांमध्ये माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक, माहिती तंत्रज्ञान उद्याने, माहिती तंत्रज्ञान सेझ, माहिती तंत्रज्ञान एव्हीजीसी पार्क यांना, उद्योग संचालनालय किंवा त्यांचे क्षेत्रीय कार्यालयांनी इरादापत्र अथवा नोंदणीपत्र निर्गमित केले असल्यास, सदर प्रकरणामध्ये मंजूर करण्यात आलेली प्रोत्साहने धोरण कालावधीत कायम राहतील. वरील व्याख्येप्रमाणे माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा अॅक्टीव्हिटी करित असलेले घटक सुध्दा अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांमध्ये स्थापित करता येतील.

१५.४ माहिती तंत्रज्ञान घटकांचे वर्गीकरण (Classification of IT Units): माहिती तंत्रज्ञान(आयटी) घटकाचे त्यांच्याअंतर्गत राबविण्यात उपक्रमाच्या आधारावर दोन गटांमध्ये वर्गीकरण केले आहे. त्यामध्ये (अ) माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर घटक (बी) माहिती तंत्रज्ञान सेवा (माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा) घटक.

(अ) **माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर घटक (IT Software Unit):** माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर मध्ये उत्पादनांची विस्तृत श्रेणी समाविष्ट आहे आणि त्याचे स्वरूप आणि या क्षेत्रातील सतत विकास लक्षात घेता, सर्व समावेशक यादी तयार करणे शक्य नाही. त्यामुळे असे ठरवण्यात आले आहे की, सॉफ्टवेअर घटक, लघु किंवा मोठ्या प्रमाणात क्षेत्रातील, जे सक्षम एजन्सीद्वारे प्रमाणित आहेत, ते माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर घटक म्हणून नोंदणीसाठी विचारात घेतले जातील. माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक म्हणून वर्गवारी होण्याकरीता माहिती तंत्रज्ञान सॉफ्टवेअर घटकाची वार्षिक उलाढाल त्याच्या एकूण वार्षिक उलाढालीच्या ७५% पेक्षा मूल्याच्या दृष्टीने जास्त असणे आवश्यक आहे.

(ब) **माहिती तंत्रज्ञान सक्षम सेवा घटक (IT Enable Service Unit):** माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांसह माहिती तंत्रज्ञान सेवा, विस्तृत आणि विस्तारित स्पेक्ट्रम समाविष्ट करते. या क्षेत्रासाठी निश्चित यादी तयार करता येत नाही. म्हणूनच, माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्याख्येखाली एक स्पष्टीकरणात्मक यादी परिभाषित केली गेली आहे. माहिती तंत्रज्ञान सेवा घटक म्हणून कार्यवाही होण्याकरीता माहिती तंत्रज्ञान सेवा घटकांची वार्षिक उलाढाल त्याच्या एकूण वार्षिक उलाढालीच्या ७५% पेक्षा मूल्याच्या दृष्टीने जास्त असणे आवश्यक आहे.

१५.५ क्षेत्राचे वर्गीकरण(Classification of zone) :-

- **झोन I:** यामध्ये मुंबई महानगर प्रदेश व पुणे महानगर प्रदेश यामधील महानगरपालिका क्षेत्रांचा समावेश असेल.
- **झोन II:** यामध्ये झोन-१ तसेच विना-उद्योग जिल्हे, आकांक्षी जिल्हे आणि नक्षलग्रस्त क्षेत्राव्यतिरिक्त इतर क्षेत्रांचा समावेश असेल.

१५.६ अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक (Existing IT/ITeS Units): एखाद्या संस्थेद्वारे एका विशिष्ट क्षेत्रात स्थापित केलेले माहिती तंत्रज्ञान (Software)/माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा (ITeS)/AVGC घटक, ज्यांचे उत्पादन/कार्यान्वयन सदर धोरणाच्या दिनांकाला वा त्यापूर्वी सुरु झाले आहे अथवा पूर्वीच्या कोणत्याही माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणांतर्गत प्रोत्साहनाचा लाभ घेतला आहे (मुद्रांक शुल्क वगळून), असे घटक होय.

१५.७ नवीन माहिती आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा / एव्हीजीसी घटक: एखाद्या संस्थेद्वारे एका विशिष्ट क्षेत्रात स्थापित केलेले माहिती तंत्रज्ञान /माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा/AVGC घटक जे माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरणाला लागू झाल्याच्या दिनांकापासून अथवा सदर धोरण कालावधीत त्याचे उत्पादन /कार्यान्वयन सुरु झाले आहे. तसेच केवळ मालकी हक्कामध्ये बदल करणे, घटकाच्या संरचनेत बदल करणे, अथवा अस्तित्वात/ बंद/ बंद आजारी घटकाची पुनर्रचना किंवा पुनरुज्जीवन करणे.

१५.८ विस्तार/ विविधीकरण प्रकल्प (Expansion/Diversification Project): अस्तित्वातील घटकाने सदर धोरणाच्या दिनांकाला किंवा नंतर, माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा /एव्हीजीसी उपक्रमामध्ये एकूण स्थिर भांडवली गुंतवणूकीच्या कमीत कमी २५ टक्के एवढी अतिरिक्त स्थिर भांडवली गुंतवणूक केल्यास सदर गुंतवणूकीला विस्तार किंवा विविधीकरण प्रकल्प(Expansion / Diversification Project) मानले जाईल.

१५.९ संशोधन आणि विकास: केंद्रीय इलेक्ट्रॉनिक्स आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयाच्या संशोधन आणि विकास विभागामार्फत परिभाषित केलेले खालील उपक्रम (परंतु मर्यादा नसलेले) हाय परफॉर्मन्स कॉम्प्युटींग (एचपीसी)

- ग्रीन आयटी ऑर आयटी सस्टेनॅबिलिटी
- मोबाईल कॉम्प्युटींग, नेट वर्किंग अँड ॲप्लीकेशन्स
- आयटी बेस इनोव्हेशन इन सस्टेनॅबिलिटी ऑफ वॉटर रिसोर्सेस
- नावीन्य पूर्ण क्षेत्रातील माहिती तंत्रज्ञान ज्यामध्ये डिजीटल प्रिझर्वेशन, ग्रीन कॉम्प्युटींग, बायो इनफॉर्मेटिक्स, पर्सोशन इंजिनिअरींग, फ्री अँड ओपन सोर्स सॉफ्टवेअर (FOSS)
- सि-डॅक, पुणे यांचे मार्फत परिभाषित केलेले संशोधन आणि विकास क्षेत्रातील उपक्रम

माहिती तंत्रज्ञान मधील संशोधन आणि विकास क्षेत्रातील उपक्रमांबाबत सुधारणा करण्याचे अधिकार विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योग संचालनालय यांचेकडे राहतील.

१५.१० सुपर स्पेशलाइज्ड जॉब रोल्लस: नावीन्यपूर्ण तंत्रज्ञानामधील प्रत्येक विभागातील खालील जॉब रोल्लचा समावेश असेल.

- **रोबोटीक प्रोसेस ऑटोमेशन** : सर्किस इंजिनर, बिझनेस अॅनालिस्ट, रोबोटीक प्रोसेस ऑटोमेशन डेव्हलपर, सोल्युशन आर्कीटेक, डेव्हलपमेंट कॉरडीनेटर अँड टेस्टिंग इंजिनर
- **आर्टीफिशिअल इंटेलिजन्स** :- ऑल रिसर्च सायंटीस्ट, ऑल रिसर्च सायंटीस्ट इमेज अँड व्हीडीओज, सॉफ्टवेअर इंटीग्रेशन इंजिनर, ऑल रिसर्च सायंटीस्ट लॅंग्वेज प्रोसेसिंग, डाटा सायंटिस्ट, डाटा आर्कीटेक, सॉफ्टवेअर इंजिनर-टेस्टिंग, सॉफ्टवेअर इंजिनर (अॅप्लिकेशन) प्लॅटफॉर्म व इतर
- **इंटरनेट ऑफ थिंग** :- इमबेडेड सिस्टीम प्रोग्रॅमर, टायर III & IV क्लाउड सपोर्ट इंजिनर, इन्फोरमेशन सेक्युरीटी अॅनालिस्ट, सोल्युशन आर्कीटेक, बिझनेस अॅनालिस्ट, हार्डवेअर डिझाईनर इंजिनर डिझाईनर, कॉम्प्युटर व्हिजन इंजिनर, युआय/युएक्स डिझायनर, नेटवर्क वायरलेस स्पेशलिस्ट, सॉफ्टवेअर इंजिनर, डाटा सायनटिस्ट, टेस्टिंग इंजिनर-आयओटी, अॅप डेव्हलपर्स, डाटा आर्कीटेक.
- **बिग डाटा अॅनालिटीक्स** : बिग डाटा अॅनालिटीक्स, डाटा इंटीग्रेटर, बिझनेस अॅनालिस्ट, डाटा सायंटिस्ट, सोल्युशन आर्कीटेक.
- **क्लाऊड कॉम्प्युटींग** : मायग्रेशन इंजिनर, क्लाउड आर्कीटेक, क्लाउड सॉफ्टवेअर इंजिनर
- **ब्लॉक चेन** : डेव्हलपर, इंजिनर, टेस्टिंग इंजिनर, प्रोजेक्ट मॅनेजर, वेब डिझाईनर
- **व्हर्च्युअल रिअॅलिटी** : अॅप डेव्हलपर, ऑप्टिकल सायंटिस्ट, प्रॉडक्ट हार्डवेअर इंजिनर, सर्किस टेक्नोलॉजिस्ट, व्हीएफएक्स आर्टिस्ट, टेस्टिंग इंजिनर - व्हर्च्युअल रिअॅलिटी, युआय डिझाईनर, कॉम्प्युटर व्हिजन इंजिनर, इन्फोरमेशन सेक्युरीटी अॅनालिस्ट, सोल्युशन आर्कीटेक, सेंसर आर्कीटेक, साउंड डिझाईनर, व्हर्च्युअल रिअॅलिटी, सॉफ्टवेअर इंजिनर, व्ही आर डीव्हाईसेस, ३ डी मॉडेलिंग इंजिनर, ३ डी ग्राफीक आर्टिस्ट
- **मोबाईल टेक** :- सोशल एंगेजमेंट मॅनेजर , युआय डिझाईनर, युएक्स डिझाईनर, अॅप्लिकेशन डेव्हलपर, टेस्टिंग इंजिनर
- **सायबर सेक्युरीटी** :- सेक्युरीटी अॅनालिस्ट, अॅनालिस्ट अॅप्लिकेशन सेक्युरीटी, अॅनालिस्ट आयन्डेडीटी अँड अॅक्सेस मॅनेजमेंट, अॅनालिस्ट एन्ड पॉइंट सेक्युरीटी, अॅनालिस्ट सेक्युरीटी ऑपरेशन सेंटर, पेनिट्रेशन टेस्टर, कन्सलटंट नेटवर्क सेक्युरीटी, फॉरेंसिक स्पेशलिस्ट, सेक्युरीटी इन्फ्रास्ट्रक्चर स्पेशलिस्ट, आर्कीटेक आयन्डेडीटी अँड अॅक्सेस मॅनेजमेंट
- **३ डी प्रिटींग**: सॉफ्टवेअर इंजिनर स्लायसिंग, ३ डी मॉडेलिंग इंजिनर/३ डी ग्राफीक आर्टिस्ट, सोल्युशन आर्कीटेक, सिस्टम टेस्ट इंजिनर, ३डी प्रिटींग टेक्नशिन, मटेरिअल अॅनालिस्ट इंजिनर
- **मशिन लर्निंग** : मशीन लर्निंग हे कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे एक उपक्षेत्र आहे. बुद्धिमान मानवी वर्तनाचे अनुकरण करण्याची मशीनची क्षमता म्हणून ज्याची व्याख्या केली जाते. मानवी समस्या सोडविण्यासाठी व जटिल कार्ये करण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता प्रणालीचा वापर केला जातो. संगणक प्रोग्राम लिहिण्याऐवजी अनुभवाद्वारे स्वतः प्रोग्रॅम करायला शिकतो. जे कधीकधी चुकीचे आणि गुंतागुंतीच्या प्रकरणांमध्ये अशक्य असते अशा प्रकरणी मशीन लर्निंग वापरण्यास परवानगी देते.
- **फिनटेक**:- फिनटेक ही तांत्रिकदृष्ट्या सक्षम केलेली आर्थिक नवकल्पना आहे, ज्यामुळे नवीन व्यवसाय मॉडेल्स, ऍप्लिकेशन्स, प्रक्रिया किंवा उत्पादनांचा आर्थिक बाजार आणि संस्थांवर आणि वित्तीय सेवांच्या तरतुदींवर संबंधित भौतिक प्रभावासह परिणाम होऊ शकतो.

- **एन. एस. क्यू. एफ अलाईन कोर्सेस (National Skilling Qualification Framework):** एन.एस.क्यू.एफ अलाईन कोर्सेस म्हणजे वित्त मंत्रालय, भारत सरकार यांनी त्यांचे दिनांक २७/१२/२०१३ च्या अधिसूचनेद्वारे व तदनंतर वेळोवेळी सुधारीत केल्यानुसार अधिसूचित केलेल्या कार्यक्रमांतर्गत निश्चित केलेले अभ्यासक्रम होय. त्यामध्ये नॅशनल स्कील डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (NSDC) यांचेमार्फत स्थापित सेक्टर स्कील कौन्सिल्स (SSCs) यांनी उद्योग क्षेत्रातील नामवंत उद्योजकांसोबत चर्चा करून तयार केलेल्या अभ्यासक्रमाचा समावेश असेल.
- विकास आयुक्त (उद्योग), उद्योग संचालनालय हे सुपर स्कील/फ्युचर स्कील वर्कफोर्स मध्ये समाविष्ट होणाऱ्या घटकांच्या यादीमध्ये वेळोवेळी आवश्यकतेनुसार बदल करू शकतील.

१५.११ स्टार्ट अप : केंद्र शासनाच्या Department for promotion of Industries & Internal Trade (DPIIT) या विभागाने जाहीर केलेल्या स्टार्टअप उद्योगासाठी विहित निकषांतर्गत पात्र असलेले घटकांना स्टार्ट अप म्हणून मानले जाईल.

- i) नोंदणीच्या तारखेपासून १० वर्षांच्या कालावधीपर्यंत, जर ती खाजगी मर्यादित कंपनी (कंपनी कायदा, २०१३ मध्ये परिभाषित केल्यानुसार) किंवा भागीदारी फर्म म्हणून नोंदणीकृत (भागीदारी कायदा, २००८ च्या कलम ५९ अंतर्गत नोंदणीकृत असेल.) किंवा मर्यादीत उत्तरदायित्व असलेले (मर्यादीत उत्तरदायित्व अधिनियम २००८ असलेले घटक)
- ii) कोणत्याही आर्थिक वर्षाच्या निगमन/नोंदणीसाठी संस्थेची उलाढाल शंभर कोटी रुपयांपेक्षा जास्त नाही.
- iii) एंटीटी उत्पादन किंवा प्रक्रिया किंवा सेवांच्या नवकल्पना, विकास किंवा सुधारणेसाठी काम करत आहे, किंवा जर ते रोजगार निर्मिती किंवा संपत्ती निर्मितीची उच्च क्षमता असलेले स्केलेबल व्यवसाय मॉडेल असेल.परंतु विद्यमान व्यवसायाचे विभाजन करून किंवा पुनर्बांधणी करून कोणताही घटक फॉर्म "स्टार्टअप" मानला जाणार नाही.

१५.१२ डेटा सेंटर: डेटा सेंटर हे घरगुती संगणकीय प्रणाली आणि नेटवर्किंग उपकरणासाठी एक समर्पित सुरक्षित जागा आहे ज्यामध्ये कनेक्टिव्हिटी, स्टोरेज सिस्टम इत्यादी गोळा करणे, साठवणे, वितरण करणे किंवा मोठ्या प्रमाणात प्रवेशाची परवानगी देणे इत्यादी आवश्यक मुलभूत सुविधांचा समावेश असेल.

१५.१३ डेटा सेंटर पार्क: डेटा सेंटर पार्क ही आवश्यक पायाभूत सुविधा/नियामकांसह समर्पित डेटा प्रोसेसिंग झोन/इमारत आहे.ज्यामध्ये गणना, स्टोरेज, नेटवर्किंग आणि डेटा संबंधित सेवांच्या विस्तृत श्रेणीच्या तरतुदींच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी एकल किंवा भिन्न घटकांच्या डेटा सेंटर उपकरणांच्या माध्यमातून सुविधा पुरविण्यात आल्या असतील.

१५.१४ डेटा सेंटर डेव्हलपर: ही एक अशी संस्था आहे जी डेटा सेंटरचे कामकाज सुरळीत चालण्याकरीता आवश्यक जमीन किंवा बांधकाम सुविधा, तसेच त्याच्या देखरेखीकरीता पायाभूत सुविधा जसे की, वीज कनेक्टिव्हिटी, बिल्ड अप एरिया, पार्किंग, पॉवर बॅकअप, पाणी आणि इतर सहाय्य सेवा उपलब्ध करून देईल.विकासकामार्फत डेटा सेंटर पार्क मध्ये वेळोवेळी परिभाषित केलेल्या मर्यादित डेटा सेंटर सर्व्हर/ गुंतवणूक करणे आवश्यक आहे.

१५.१५ डेटा सेंटर ऑपरेटर: ही एक अशी संस्था आहे जी डेटा सेंटरचे व्यवस्थापन आणि संचालन करण्यासाठी जबाबदार असेल.

१५.१६ टायर III व टायर IV डेटा सेंटर: इलेक्ट्रॉनिक्स आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालय डेटा सेंटर पॉलिसी २०२० द्वारे परिभाषित केल्याप्रमाणे, डेटा सेंटर इमारत / केंद्रीकृत ठिकाण ही एकसमर्पित सुरक्षित जागा आहे, ज्यामध्ये कनेक्टिव्हिटी, स्टोरेज सिस्टम इत्यादी गोळा करणे, साठवणे, वितरण करणे किंवा मोठ्या प्रमाणात प्रवेशाची परवानगी देणे इत्यादी आवश्यक मुलभूत सुविधांचा समावेश असेल.

डेटा सेंटर हे एक असा परिसर आहे की जो अप टाईम इन्स्टिट्यूट, ईपीआय आणि इतर तत्सम स्वतंत्र एजन्सीज सारख्या स्वतंत्र एजन्सीजद्वारे प्रमाणित केल्यानुसार अपटाइम देतो.

टायर III डेटा सेंटर: टायर III डेटा सेंटर हे एकाच वेळी देखभाल करण्यायोग्य आहे. त्यामध्ये महत्वाचा फरक म्हणजे रिडंडंट घटकांसह प्रतिकूल वातावरणामध्ये सेवा देण्याकरीता योग्य मार्ग दर्शवेल. टायर I आणि टायर II च्या विपरीत, जेव्हा उपकरणांची देखभाल किंवा बदल करण्याची आवश्यकता असते तेव्हा या सुविधांना बंद करण्याची आवश्यकता नाही. टायर III चे घटक टायर II च्या घटकांमध्ये जोडले जातात जेणेकरून कोणताही भाग IT ऑपरेशनवर परिणामन करता बंद करता येईल.

आवश्यकता:

- ९९.९८२ % अप टाइम (टायर III अप टाइम)
- दरवर्षी १.६ तासांपेक्षा जास्त डाउन टाइम नाही.
- N+१ दोष सहनशील किमान ७२ तास वीज खंडित संरक्षण प्रदान करते.
- **टायर IV डेटा सेंटर:** टायर IV डेटा सेंटर मध्ये अनेक स्वतंत्र आणि भौतिकदृष्ट्या वेगळ्या प्रणाली आहेत ज्या अनावश्यक क्षमतेचे घटक आणि वितरण मार्ग म्हणून काम करतात. या दोन्ही प्रणालींना तडजोड करण्यापासून रोखण्यासाठी वेगळे करणे आवश्यक आहे. नियोजित आणि विना-नियोजित घटनांमधील व्यत्यय यामुळे पर्यावरणावर परिणाम होणार नाही. तथापि, जर अनावश्यक घटक किंवा वितरणाचे मार्ग देखरेखी साठी बंद केले गेले तर, अपयश आल्यास पर्यावरणाला व्यत्यय येण्याचा धोका जास्त असू शकतो.

टायर IV सुविधा टायर III टोपोलॉजी मधील दोष कमी करते. जेव्हा उपकरणाचा भाग खराब होतो किंवा वितरणाच्या मार्गांमध्ये व्यत्यय येतो तेव्हा माहिती तंत्रज्ञान ऑपरेशन्सवर परिणाम होत नाहीत. सर्व आयटी उपकरणेही फॉल्ट टॉलरन्स पॉवर डिझाइन युक्त असणे आवश्यक आहे. टायर IV डेटा सेंटरला देखील वातावरण स्थिर ठेवण्यासाठी सतत थंड होण्याची आवश्यकता असते.

आवश्यकता:

- दरवर्षी ९९.९९५% अपटाइम (टायर IV अपटाइम)
- २N+१ पूर्णपणे निरर्थक पायाभूत सुविधा
- ९६-तास वीज खंडित संरक्षण
- वार्षिक डाउन टाइमचे २६.३ मिनिटे.

१५.१७ उदयोन्मुख तंत्रज्ञान (Emerging Technology): हे विकसित होणारे तंत्रज्ञान असून ज्यांचे विकास आणि व्यावहारिक अनुप्रयोग मोठ्या प्रमाणावर अवास्तव आहेत परंतु त्यात नवीन उपाय समाविष्ट आहेत जे सॉफ्टवेअर आणि सेवेच्या घटकांना वेगळे करतात. या तंत्रज्ञानामध्ये व्हर्चुअल रिअॅलिटी, ऑगमेंटेड रिअॅलिटी, आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स (जनरेटिव्ह आर्टिफिशियल इंटेलिजन्ससह), वेब ३, मशिन लर्निंग, इंटरनेट ऑफ थिंग्ज, ब्लॉक चेन, रोबोटिक प्रोसेस ऑटोमेशन (आरपीए), स्पेटल काम्प्युटींग, बिग डाटा अॅनालिस्टिक्स, क्लाऊड कॉम्प्युटिंग, मोबाईल टेक, साइबर सिक्युरिटी, ३डी प्रिंटिंग, इत्यादी बाबींचा समावेश होतो तथापि, त्यास मर्यादा नाहीत. आवश्यकतेनुसार उद्योग विभागाकडून या यादीत वेळोवेळी बदल केले जातील.

१५.१८ अॅनिमेशन, व्हिज्युअल इफेक्ट्स, गेमिंग आणि कॉम्प्लेक्स (AVGC):

- **अॅनिमेशन :** अॅनिमेशन हे रेखाचित्रे, संगणक ग्राफीक्स किंवा दोन अथवा त्रिमितीय (Two or three dimensional Objects) वस्तुंची छायाचित्रे (जसे की कठपुतळी, चिकण मातीची प्रतिकृती किंवा कागदाचे कटआउट्स) इत्यादी वस्तुंच्या मालिकेचा वापर करून चित्रपट

बनविण्याचा प्रभावी मार्ग आहे. ही चित्रे/वस्तु एकमेकांपेक्षा किंचित वेगळे असून ती एकापाठोपाठ एक जलद गतीने फिरविल्यानंतर हालचालीचा आभास निर्माण होतो. ॲनिमेशन मध्ये द्विमितीय/त्रिमितीय ॲनिमेशन, क्लेमेशन, पेपर ॲनिमेशन, स्टॉप मोशन, शॅडो ॲनिमेशन, हार्ड सरफेस ॲनिमेशन इत्यादींचा समावेश असेल. ॲनिमेशन हे ॲनालाॅग अथवा डिजिटल मिडीयावर मुद्रीत केले जाऊ शकते.

- **ॲनिमेशन शिक्षण:** या विभागात राज्यभरातील प्रशिक्षण संस्थांचा समावेश आहे. याद्वारे ॲनिमेशनशी संबंधित शिक्षण सेवा प्रदान करण्याचे काम तसेच वाढत्या उद्योगाचे गुणवत्ता वर्धन होण्यासाठी उत्प्रेरक म्हणून कार्य पाडले जाते.
- **ॲनिमेशन ॲंटरटेनमेंट:** या विभागात ॲनिमेटेड चित्रपट, टीव्ही ब्रॉडकास्ट शो, ॲनिमेशन जाहिरात आणि ॲनिमेटेड सामग्रीचे डायरेक्ट-टू-डीव्हीडी स्वरूप समाविष्ट आहे VFX हा या क्षेत्राचा भाग नाही.
- **क्रोमा किइंग:** क्रोमा किइंग हे दोन प्रतिमा किंवाफ्रे म एकत्र मिसळण्याचे एक तंत्र आहे, ज्यामध्ये एका प्रतिमेतून रंग (किंवा लहान रंग श्रेणी) काढला जातो (किंवा पारदर्शक बनवला जातो), जो त्या मागील दुसरी प्रतिमा प्रकट करतो. या तंत्राला कल रकिइंग, कलर-सेपरेशन आच्छादन, ग्रीन स्क्रीन आणि ब्लू स्क्रीन असेही म्हटले जाते.
- **कंपोजिटिंग:** कंपोजिटिंग म्हणजे व्हिज्युअल घटकांचे स्वतंत्र स्रोतांमधून एकाच प्रतिमेत एकत्र करणे, बहुतेक वेळा ते सर्व घटक एकाच दृश्याचे भाग असल्याचा भ्रम निर्माण करतात.
- **सानुकूल सामग्री विकास (Custom Content Development):** या विभागात ई-शिक्षण आणि विशेष सामग्री विकासासाठी ॲनिमेशन सामग्रीचा विकास समाविष्ट आहे. विशेष सामग्रीमध्ये वैद्यकीय हेतूसाठी ॲनिमेशन प्रशिक्षण तसेच लष्करी भूभाग आणि ड्रायव्हिंग सिम्युलेशन प्रशिक्षण समाविष्ट असू शकते. मल्टी मीडिया सेगमेंट वेब वर मल्टी मीडिया सामग्री समाविष्ट करते, जसे की फ्लॅश आणि इतर सामग्री.
- **डायरेक्ट टू डीव्हीडी:** डायरेक्ट-टू-व्हीडीओ प्रदर्शित होणारा चित्रपट (ज्याला मेड-फॉर-व्हीडीओ, स्ट्रेट-टू-व्हीडीओ आणि स्ट्रेट-टू-डीव्हीडी असेही म्हटले जाते) हा एक व्हिडीओ आहे. चित्रपट गृहांमध्ये किंवा टेलिव्हिजन वर प्रसारित होण्यापूर्वी किंवा त्याशिवाय तो होम व्हिडीओ फॉर मॅटवर (ऐतिहासिक दृष्ट्या VHS) लोकांसाठी प्रदर्शित केला जातो.
- **व्हिज्युअल इफेक्ट:-** ही अशी प्रक्रिया आहे ज्याद्वारे प्रतिमा तयार केली जाते आणि / किंवा थेट ॲक्शन शॉटच्या संदर्भात बाहेर फेरफार केला जातो. व्हिज्युअल इफेक्ट्स मध्ये लाइव्ह-ॲक्शन फुटेज आणि व्युत्पन्न इमेजरीचे एकत्रीकरण समाविष्ट आहे जे वास्तववादी दिसते परंतु ते धोकादायक, महाग, अव्यवहार्य किंवा चित्रपटात पकडणे अशक्य आहे. व्हिज्युअल इफेक्ट्स मध्ये स्वस्त आणि वापरकर्ता अनुकूल ॲनिमेशन आणि कंपोजिटिंग सॉफ्टवेअर वापरून संगणकाने तयार केलेली प्रतिमा समाविष्ट आहे. व्हिज्युअल इफेक्ट्स मध्ये रोटोस्कोपी, डिजिटल क्लीनअप, व्हीएफएक्स पेंट, मॉर्फिंग, डीएमपी- (डिजिटल मॅट पेंटिंग), क्रोमाकी, कंपोजिटिंग, ट्रॅकिंग, प्री-व्हिज्युअलायझेशन, प्री-वायर रिमूव्हल, ब्यूटीपास, फेस आणि बॉडी रिप्लेसमेंट, मॉडेलिंग, शेडर, टेक्सचरिंग, लाइटिंग, ॲनिमेशन, रिगिंग, मॅचमोव्ह, एफएक्स (मेघ, द्रव, पाऊस, पाणी, धूळ, धूर, वारा, आग, ज्योत, स्फोट, बर्फ, बर्फइ.) कण अनुकरण, अनुकरण - (फर, केस, कापड, क्राऊड, डिस्ट्रक्शन इत्यादी) बॅकग्राऊंड अँड सेटक्रिएशन अँड एक्सटेशन, डिजीटल एनव्हायरमेंट क्रिएशन, मिनिएचर फॉर व्हीएफएक्स, इमेज प्रोसेसिंग, डिजीटल इमेजिंग, कलर करेक्शन इत्यादी.

- **गेम:** हा एक इलेक्ट्रॉनिक खेळ आहे ज्यामध्ये वापरकर्त्यांच्या इंटरफेससह मानवी परस्पर संवादाचा समावेश होतो ज्यामध्ये २ डी, ३ डी, व्हिडिओ, हॅडहेल्डडिवाइसेस, मोबाईल, व्हर्चुअल, कन्सोल इत्यादींचा समावेश असेल. इंटरअॅक्टिव्ह गेम्स हे मनोरंजन, शिक्षण तसेच करमणुकरहीत खेळ (जे प्रामुख्याने माहिती देण्यासाठी किंवा काही प्रकारचे शिकण्याचा अनुभव देण्यासाठी डिझाइन केलेले आहेत) व अनुकरण. व्हिडिओ गेम खेळण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या इलेक्ट्रॉनिक प्रणालींना प्लॅटफॉर्म म्हणून ओळखले जाते; पर्सनल कॉम्प्युटर, प्लेस्टेशन, एक्सबॉक्स आणि निनटेंडोवाय यासारखे व्हिडीओ गेम कन्सोल, हॅडहेल्ड कन्सोल जसे की निनटेंडोगेम बॉय अॅडव्हान्स, प्लेस्टेशन पोर्टेबल (पीएसपी) आणि मोबाईल फोन, टॅब्लेट. इंटरनेट हे वेब-आधारित गेमच्या विविध प्रकारांसाठी एक व्यासपीठ आहे. जुगार सॉफ्टवेअर हे अनुप्रयोग परस्पर संवादी खेळांचा भाग नाही.
- **कॉमिक:-** हे व्हिज्युअल माध्यम आहे जे प्रतिमांद्वारे कल्पना व्यक्त करण्यासाठी वापरले जाते, बहुतेकदा मजकूर, आवाज, ध्वनी किंवा दृश्य माहितीसह एकत्र केले जाते. कॉमिक्समध्ये हॅडड्रॉइंग, डिजिटल, २ डी, ३ डी, मोशन ग्राफिक्स, मोशन कॉमिक्स समाविष्ट असतील.
- **स्टिरिओ कनव्हर्जन :-** स्टिरिओ रूपांतरणही ॲनिमेशन नंतरच्या निर्मितीमध्ये एक विशेष प्रक्रिया आहे जिथे सामान्य २डी किंवा थेट ॲक्शन चित्रपटांना इमर्सिव अनुभवासाठी स्टिरिओस्कोपिक स्वरूपात रूपांतरित केले जाते. स्टिरिओ रूपांतरणात रोटोस्कोपी, लेयरपेंटिंग, डेपथग्रेडिंग, ट्रॅकिंग, एलिमेंट कंपोजिटिंग, फिनाग्लिंग, एजिंग, पार्टिकल्स इत्यादी.
- **गेम आर्ट:** व्हिडिओ गेम आर्टमध्ये पॅच केलेले किंवा सुधारित व्हिडीओ गेम्सचा वापर किंवा विद्यमान गेम्स किंवा गेम स्ट्रक्चर्सच्या पुनर्निर्मितीचा समावेश आहे.
- **कीफ्रेम ॲनिमेशन:** ॲनिमेशन आणि फिल्म मेंकिंग मधील मुख्य फ्रेम म्हणजे एक रेखांकन आहे जे कोणत्याही सुरळीत संक्रमणाचे प्रारंभ आणि शेवटचे बिंदू परिभाषित करते. त्यांना "फ्रेम" असे म्हटले जाते कारण वेळेत त्यांची स्थिती चित्रपटाच्या पट्टीवरील फ्रेममध्ये मोजली जाते.
- **एमएमओआरपीजी:** मासिव्हली मल्टीप्लेअर ऑन लाइन रोल- प्लेइंगगेम्स हे रोल-प्लेइंग गेम्स आहेत, जिथे हजारो गेमर वर्ल्डवाइड वेबच्या माध्यमातून व्हर्चुअल आणि सतत वापरकर्त्यांमध्ये ॲक्शन थीम-आधारित गेम खेळतात, वेब ब्राउझर किंवा इंटरनेट टेलिव्हिजन क्लायंट, मायक्रोसारख्या इतर वेब-सक्षम सॉफ्टवेअरद्वारे, ब्लॉगिंग क्लायंट आणि आरएसएस रीडर्स.
- **एनजीएन कन्सोल:** पुढील पिढीचे गेमिंग कन्सोल. एनजीएन कन्सोल हे प्रगत कन्सोल मशीन आहेत जे सहसा कन्सोल सायकलच्या शेवटी सादर केले जातात.
- **पाइपलाइन:** कॉम्प्युटिंगमध्ये, पाइपलाइन म्हणजे ही मालिकामध्ये जोडलेल्या डेटा प्रोसेसिंग घटकांचा संच होय. जेणेकरून एका घटकाचे आउटपुट पुढील एकाचे इनपुट असेल.

१५.१९ आयटी पार्कमध्ये आयटीईएस उपक्रमांच्या खालील प्रकारांना परवानगी आहे. :

- ऑडिओ/व्हिडिओप्रोडक्ट डिझाइन
- ऑटोमेशन इक्वीपमेंट अँड सिस्टीम डिझाइन
- CAD/CAM/CAE सपोर्ट
- कम्युनिकेशन इक्वीपमेंट डिझाइन
- कम्युटर रिलेटेड सर्व्हीसेस
- कम्युटर सिस्टीम इंटीग्रेशन
- कम्युटर सिस्टीम डिझाइन
- डेव्हलपमेंट /प्रोडक्शन ऑफ सॉफ्टवेअर, मॅन्टेन्स ऑफ सॉफ्टवेअर अँड युजर ट्रेनिंग
- डायग्नोस्टिक प्रॉडक्ट डिझाइन उदा. मेडीकल, बायोटेक
- इलेक्ट्रिक मोटर्स डिझाइन

- इलेक्ट्रीकल अप्लायन्स सँड डिवाइसेस डिझाइन
- इलेक्ट्रॉनिक कंट्रोल सिस्टीम डिझाइन
- इलेक्ट्रॉनिक इन्स्ट्रुमेंटस् अँड डिवाइस डिझाइन उदा. IC
- ऑइल रिग डिझाइन
- ऑप्टो-इलेक्ट्रॉनिक्स डिवाइसेस डिझाइन
- प्रोजेक्ट प्लॅनिंग अँड मॅनेजमेंट
- पब्लिशिंग
- शिप डिझाइन
- सिस्टीक कस्टमाइजिंग सेंटर
- इंजिनिअरींग डिझाइन
- फॅक्टरी ऑटोमेशन/सीआयएम डिझाइन
- फॅशन, फर्निचर, ज्वेलरी अँड एक्झीबिशन डिझाइन
- जिओलॉजिकल अॅनालिसीस ऑन वेल सॅम्पल अँड रॉक्स
- हायब्रिड सर्किट मॉड्यूल डिवाइसेस डिझाइन
- इंडस्ट्रीअल अँड आयटीस्कील ट्रेनिंग
- इनफॉर्मेशन सिस्टीम डिझाइन
- मटेरीअल्स अॅप्लीकेशन सेंटर
- मेकॅट्रॉनिक्स कंपोनन्टस डिझाइन
- ऑफिस ऑटोमेशन इक्वीपमेंट डिझाइन
- ऑफ शोअरस्ट्रक्चर डिझाइन
- प्लास्टिक प्रोडक्ट डिझाइन
- प्रोडक्ट डेमोनस्ट्रेशन
- क्वालिटी अॅशुरन्स,टेस्टिंग सर्व्हिसेस अँड टेक्नीकल इन्सपेक्शन
- आर अँड डी लॅबोरेटरीज
- टेक्नीकल सर्व्हिसेस सेंटर
- टूलिंग डिझाइन

१५.२० मुख्य शैक्षणिक संस्था व उबवणी केंद्रे (Key Academia & Incubators):

- कॉर्नेल महा ६० बिझनेस एक्सेलेटर, मुंबई
- आयआयटी, बॉम्बे, मुंबई
- सिमबायोसीस इंटरनॅशनल युनिव्हर्सिटी, पुणे
- CSIR-राष्ट्रीय पर्यावरण अभियांत्रिकी संशोधन संस्था, नागपूर
- पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठ उद्यम इनक्युबेशन सेंटर, सोलापूर
- कवयत्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
- सेंटर फॉर अॅग्रो-बायो-इनोव्हेशन अँड इनक्युबेशन (CABII), नांदेड
- शिवाजी विद्यापीठ, सेंटर फॉर इनोव्हेशन, इनक्युबेशन अँड लिकेजेस, कोल्हापूर
- सावित्रीबाई फुले विद्यापीठ, एसपीपीयू रिसर्च पार्क फाउंडेशन, पुणे
- संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, संशोधन आणि उष्मायन फाउंडेशन केंद्र, अमरावती
- एमयू आयडियाज फाउंडेशन, मुंबई
- डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रज्ञान विद्यापीठ, माणगाव, रायगड
- पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, रिसर्च अँड इनक्युबेशन फाउंडेशन, अकोला
- नेत्रारिट फाउंडेशन, सांगली

- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद
 - रिसर्च इनोव्हेशन इनक्युबेशन डिझाईन लॅबोरेटरी फाउंडेशन, मुंबई
 - नाशिक इंजिनिअरिंग क्लस्टर, नाशिक
 - मराठवाडा एक्सीलरेटर फॉर ग्रोथ अँड इनक्युबेशन कौन्सिल, मराठवाडा
 - श्रीमती नाथीबाई ठाकरसी महिला विद्यापीठ, इनक्युबेशन सेंटर, मुंबई
 - INCUBEIN Foundation, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर
- वर नमूद शैक्षणिक संस्था/विद्यापीठांच्या यादीमध्ये, कौशल्य विकास, रोजगार, उद्योजकता आणि नाविन्यता विभाग यांनी उबावणी केंद्राबाबत वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या निर्देशानुसार सुधारणा करण्यात येईल.

१६. मार्गदर्शक तत्त्वे आणि प्रक्रिया (Guidelines & Procedures):

१६.१ इनक्युबेशन सेंटर व स्टार्टअप इंटरव्हेशन :

सुरुवातीच्या टप्प्यातील स्टार्टअप्स आणि त्यांना निधीचा पहिला हप्ता मिळेपर्यंत स्टेज- I मधील इनक्युबेशन सुविधांसाठी पात्र असतील. स्टार्ट अप्सना निधीचा पहिला हप्ता प्राप्त झाल्यानंतर ते स्टेज - II इनक्युबेशन सुविधांसाठी पात्र होतील.

प्रथम टप्प्यातील इनक्युबेशनमध्ये खालीलप्रमाणे सुविधा असतील-

- वर्कस्पेस फॅसिलिटीज अँड लॅबोरेटरी इन्फ्रास्ट्रक्चर
- कायदेशीर व न्यायदायीक सल्ला
- मेन्टॉरशिप सेशन अँड कनेक्शन
- बाजारपेठ व्यवस्था
- अॅसेस टू सीड फंडस, अँगल फंडस इ.
- नेटवर्कींगसाठी संधी

दुसऱ्या टप्प्यातील इनक्युबेशनमध्ये खालीलप्रमाणे सुविधा असतील-

- सपोर्ट इन मार्केट ग्रोथ स्ट्रॅटेजीस
- नेटवर्क फॉर इंटरनॅशनल अँड ग्लोबल एक्सपान्शन
- अॅसेस टू व्हेचर फंडींग
- मार्केट लिंकेजेस
- अॅक्सलरेशन सपोर्ट

१६.२ स्टार्टअप इनक्युबेटर्स स्टेज I आणि स्टेज II बाबत अहवाल सादर करण्याचा तपशिल:

- खाजगी आयटी पार्कचे नाव
- खाजगी आयटी पार्कचे स्थान/पोस्टल पत्ता
- खाजगी आयटी पार्कच्या नोंदणीचा तपशील
- उद्यानाचे एकूण बांधीव क्षेत्र चौरस मीटर मध्ये
- इनक्युबेशन सुविधांसाठी (एकूण BUA च्या २%) तयारचौ.मी मधील बांधीव क्षेत्र.
- इनक्युबेशन/ स्टार्टअप घटकांसाठी निश्चित करण्यात आलेले एकूण बांधीव क्षेत्र.
- जागा व्यापणाऱ्या इनक्युबेशन /स्टार्टअप युनिट्सची संख्या नावे, उपक्रम, व्यापलेले क्षेत्र, इनक्युबेशन /स्टार्टअप युनिट्सच्या व्यवसायाची तारीख २% बांधीव क्षेत्र जे २५०० चौरस फुटांपेक्षा जास्त किंवा समान आहे त्याचे वाटप शासन निर्णय क्र. आयआयटी-२०१६/प्र.क्र.७६/उ-२, दिनांक १८/०५/२०१६ मधील मार्गदर्शक तत्वानुसार किंवा त्यामध्ये वेळोवेळी सुधारणा केल्यानुसार केले जाईल. स्टार्ट अप यांना इनक्युबेशन सुविधेकरीता माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील २% बांधीव क्षेत्र उपलब्ध करून देण्याबाबतची कार्यवाही उद्योग संचालनालया मार्फत करण्यात यावी.

१६.३ क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी :

- **क्रिटीकल पायाभूत सुविधा निधी अंतर्गत पात्र प्रकल्प/कामे-**या निधीअंतर्गत खालील पायाभूत सुविधा प्रकल्प/कामे हाती घेतली जाऊ शकतात.
 - i)खाजगी आयटी पार्क किंवा आयटी आणि आयटीईएस युनिट्सच्या क्लस्टरला जोडणारे राज्यातील रस्ते किंवा नगरपरिषद/महानगर पालिका, जिल्हापरिषद, पीडब्ल्यूडी किंवा इतर कोणत्याही स्थानिक संस्थेचे रस्ते.
 - ii)खाजगी आयटी पार्क किंवा आयटी आणि आयटीईएस युनिट्सच्या क्लस्टरसाठी इलेक्ट्रिक ट्रान्सफॉर्मर, सब-स्टेशन किंवा एक्सप्रेस वीज फीडर प्रदान करणे यासारख्या उर्जा संबंधित क्रिटीकल पायाभूत सुविधा प्रकल्प.
 - iii)खाजगी आयटी पार्क किंवा आयटी आणि आयटीईएस युनिट्सच्या क्लस्टरला जोडणारी ड्रेनेज लाइन नगरपरिषद / महामंडळ, जिल्हापरिषद किंवा इतर कोणत्याही स्थानिक संस्थेच्या मुख्य ड्रेनेज लाईनला जोडणे.
 - iv)या धोरणा अंतर्गत गठीत शक्ती प्रदान समितीच्या पूर्व मंजूरीसह वरील (i), (ii) आणि (iii) वगळता इतर कोणतेही क्रिटीकल पायाभूत सुविधांविषयक काम.

• प्रस्ताव मंजूरीची कार्यपद्धती:

निधी व्यवस्थापन राज्य शासनाद्वारे केले जाईल: कामाची गरज व आवश्यकतेनुसार विकास आयुक्त (उद्योग) यांना पुढे नमूद संस्था/घटकांकडून प्रस्ताव प्राप्त होतील,

अ) राज्य नियोजन प्राधिकरण.

ब) माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा क्षेत्रातील विकासक.

क) पायाभूत सुविधांच्या निर्मितीशी संबंधित विविध विभागांचे क्षेत्रीय /मंत्रालय स्तरीय कार्यालये.

ड) उद्योग संघटना, चेंबर्स ऑफ कॉमर्स इत्यादी.

उद्योग विभाग निधीच्या उपलब्धतेच्या अनुषंगाने कामांच्या मागणीचे मूल्यांकन करेल. या धोरणांतर्गत स्थापन केलेल्या शक्ती प्रदान समितीसमोर विचारार्थ प्रस्ताव ठेवण्यात येतील. मंजूर केलेल्या प्रस्तावांची अंमलबजावणी संबंधित संस्थांकडून कामांच्या अंमलबजावणीसाठी निर्धारित निकषांनुसार केली जाईल. संबंधित संस्था मंजूर कामे आणि कामांच्या प्रगतीचा त्रैमासिक अहवाल सादर करतील.

मंजूर केलेल्या कामांची नोंद, पूर्ण झालेली कामे, मंजूर झालेले अनुदान, वापरलेले अनुदान आणि ज्या एजन्सीने कामे केली आहेत याबाबतच्या माहितीचे जतन उद्योग संचालनालयाकडून केले जाईल.

१६.४ माहिती पोर्टल (Maharashtra Information Technology Interface) :-

राज्यामध्ये माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवांकरिता एकाच छताखाली एक मर्यादित आणि एक खिडकी व्यासपीठ (Single Integrated IT Platform)असेल. उद्योग संचालनालयाद्वारे एक मध्यवर्ती वेब पोर्टल विकसित केले जाईल. ज्यामध्ये खालील बाबी समाविष्ट असतील:

१. नोंदणी आणि अर्ज करण्याची प्रक्रीया:

- लेटर ऑफ इंटेट/ डी-नोव्हा लेटर ऑफ इंटेट/ आयटी आणि आयटीईएस पार्कच्या नोंदणीसाठी ऑनलाइन अर्ज,लेटर ऑफ इंटेटसाठी ऑनलाइन अर्ज/ आयटी आणि आयटीईएस युनिट्स, डेटा सेंटरची नोंदणी
- लेटर ऑफ इंटेट / डी-नोव्हा लेटर ऑफ इंटेटच्या विस्तारासाठी अर्ज
- अत्यावश्यक सेवा प्रणालीला मंजूरी
- प्रोत्साहनासाठी अर्ज विकासकाद्वारे माहिती तंत्रज्ञान उद्यानामध्ये इनक्युबेशन करिता २% क्षेत्राबाबतचा अहवाल सादर करणे
- सहामाही अहवालाचे ऑनलाइन सबमिशन

२. माहिती :

माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण -२०२३ बाबत सविस्तर माहिती तसेच त्यानुषंगाने वेळोवेळी निर्गमित केलेले शासन आदेश:-

- माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा निर्यात व्यापार सुविधा आणि माहिती केंद्र यासह विविध केंद्र आणि राज्य योजनांची माहिती, निर्यातीचे मार्ग, इत्यादी.
- खालील बाबींवर आधारीत इंटरअॅक्टिव्ह प्रमोशन कॅल्क्युलेटर:
- माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान घटकाचे प्रकार: आयटी आणि आयटीईएस युनिट, एव्हीजीसी युनिट, उदयोन्मुख तंत्रज्ञान, डेटासेंटर.
- नवीन/विस्तार/विद्यमान गुंतवणूक
- प्रदेश: झोन I, झोन II
- गुंतवणूक मर्यादा
- स्थानिक प्रतिभेतून राज्यात निर्माण होणारा रोजगार

३. **B२B कार्यप्रणाली (B२B Functionality):** हे वेब पोर्टल एक मार्केट लिंकेज सिस्टम म्हणून कार्य पार पाडेल, जे महाराष्ट्रातील विविध माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा व्यवसायांना देशांतर्गत आणि जागतिक मागणीशी जोडण्यासाठी त्यांच्या सेवांची यादी करण्याची परवानगी देते. B२B कार्यप्रणाली आपल्या सर्व उपलब्ध युनिट्स आणि सेवांची माहिती एकाच ठिकाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी सहाय्य करेल. त्यामुळे उद्योग विश्वाला आणि शासनाला बाजारातील गतिशीलता व घडामोडी समजू शकतात.

४. पॉलिसी परफॉर्मन्स ट्रॅकर (इंटरनल)

वार्षिक पॉलिसी ट्रॅकर: आयटी आणि आयटीएस/ एव्हीजीसी /डेटा सेंटरची गुंतवणूक, घटक , वापरलेले बांधीव क्षेत्र, निर्यात आणि रोजगार या क्षेत्राबाबत धोरणात नमूद केलेल्या उपक्रमांची वार्षिक कामगिरी स्वयंचलित प्रमाणे तयार करेल. सदर पोर्टलचे व्यवस्थापन आणि संचालन मुख्य कार्यान्वयन अधिकारी (सीओओ) यांचेमार्फत करण्यात येईल व त्याबाबतचा अहवाल शक्ती प्रदान समितीसमोर सादर करण्यात येईल.

१६.५ माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासाठी इरादापत्र (LoI) व नवीन इरादापत्र (De-Novo-LoI) देण्यासंदर्भात कार्यपध्दती :-

(अ) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे बांधकाम पूर्ण झाले आहे परंतु त्याची नोंदणी झालेली नसणे:

ज्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांनी इरादापत्र घेवून विहित कालावधीपेक्षा अधिक काळ झालेला आहे (५+१+१) आणि (३+१+१) व त्यांनी सदर कालावधीत बांधकाम पूर्ण केले आहे, परंतु इरादापत्र व्यपगत ठरलेले आहे. तसेच विकासकाने संबंधित नियोजन प्राधिकरणाकडून भोगवटा प्रमाणपत्र (OC)/इमारत पूर्णत्व प्रमाणपत्र (BCC) प्राप्त केले आहे, अशा खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासाठी नवीन इरादापत्र (De-novo) अधिमूल्यातील फरक न आकारता ३ वर्षाकरिता दिले जाईल. ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांनी आजपर्यंत माहिती तंत्रज्ञान उद्यानासाठी नवीन इरादापत्र (De-novo) प्राप्त केले नाही, अशा सर्व माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना ही तरतूद यापूर्वीच्या माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०१५ या धोरणाच्या अंमलबजावणीच्या तारखेपासून लागू होईल. या वाढीव कालावधी दरम्यान माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील किमान ५०% इतक्या बांधीव क्षेत्रावर माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटक स्थापित होणे आवश्यक आहे. जर माहिती तंत्रज्ञान उद्यान हे ५०% बांधीव क्षेत्रावर माहिती तंत्रज्ञान घटक स्थापित करण्यास अयशस्वी ठरले तर अशा प्रकरणांवर उद्योग विभागाकडून निर्णय प्रकरण निहाय गुणवत्तेवर घेतला जाईल.

(ब) बांधकाम पूर्ण न झालेल्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्याना संदर्भात:

माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या विकासकाने माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाचे बांधकाम पूर्ण करून नोंदणी प्रमाणपत्र घेणे आवश्यक आहे. खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यान पूर्ण होण्याचा कालावधी १ लाख चौ.फूट पेक्षा कमी बांधीव क्षेत्र असलेल्या उद्यानासाठी ५ वर्षे (३+१+१) एवढा तर १ लाख चौ.फूटापेक्षा जास्त बांधीव क्षेत्र असलेल्या उद्यानासाठी ७ वर्षे (५+१+१) एवढा राहिल. परंतु कोणत्याही कारणामुळे पूर्ण न झालेल्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना वाढीव रेडी रेकनर दराच्या ३०% अधिमूल्यातील फरक भरून नवीन इरादापत्र (De-novo) घेवून प्रकल्प पूर्ण करता येईल व नोंदणी प्रमाणपत्र घेता येईल. गुणवत्तेनुसार नवीन इरादापत्र देण्यात येईल व त्याची विधी ग्राह्यता ३ वर्षांची राहिल.तसेच सदर वाढीव मुदतीच्या कालावधीमध्ये माहिती तंत्रज्ञानाची उभारणी पूर्ण न झाल्यास, पुढील मुदतवाढीच्या संदर्भात गुणवत्तेनुसार प्रत्येक प्रकरणात उद्योग विभागामार्फत निर्णय घेण्यात येईल.”

(क) माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या (De-novo) इरादापत्र मिळविण्यासाठी कार्यपध्दती

- १) **शुल्क:** माहिती तंत्रज्ञान उद्यानाच्या इरादापत्रासाठी / De-novo नवीन इरादापत्रासाठी / इरादापत्राच्या मुदतवाढीसाठी / शुध्दीपत्रासाठी अर्जासोबत रु. ५०००/- एवढे शुल्क पुढील लेखाशिर्षाखाली प्रवर्तकांनी भरणे केल्याचे रिझर्व्ह बँकेच्या चलनाची प्रत जोडण्यात यावी.

“0851 Village & Small Industries
102, Small Scale Industries
Cottage & Small Industries
0851-022-6”

प्रवर्तकास वरील चलनाची प्रत माहिती पोर्टलवर अपलोड करता येईल.

- २) **अधिमूल्यामधील फरकाची रक्कम :** उपरोक्त परिच्छेद १६.५ (अ) मध्ये नमूद केलेली प्रकरणे वगळता उद्योग संचालनालयाचे De-novo नवीन इरादापत्र दिलेल्या सर्व खाजगी उद्यानांच्या विकासकाने मूळ इरादापत्र घेताना रेडीरेकनर दराने आकारलेले विहित अधिमूल्य तसेच नवीन इरादापत्र मिळाल्यावर नवीन रेडीरेकनर दराने होणारे विहित अधिमूल्य यातील फरक भरणे आवश्यक राहिल.

३) इरादापत्र घेण्यासाठी कार्यपध्दती :

- i) ज्या खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना इरादापत्र घेऊन वरील (अ) व (ब) मध्ये नमूद केलेला कालावधी पूर्ण होऊनही जो प्रकल्प पूर्ण झालेला नाही/नोंदणी झालेली नाही अशा खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांच्या प्रवर्तकांनी विहित नमुन्यात विहित कागदपत्रासह विकास आयुक्त (उद्योग) यांचेकडे इरादापत्र मिळण्यासाठी शुल्कासह अर्ज सादर करावयाचा आहे. सदर अर्जाची छाननी करून विकास आयुक्त (उद्योग) हे इरादापत्र मिळणेसाठी तत्त्वतः मान्यतेचे पत्र विकासकास देतील व त्याची प्रत संबंधित नियोजन प्राधिकरणास ही दिली जाईल.
- ii) वर नमूद (क) (३)(i) सुत्रानुसार अधिमूल्य वसूल करून, संबंधित विकास प्राधिकरणामार्फत त्याबाबत विकास आयुक्त (उद्योग) यांना लेखी स्वरूपात कळवायचे आहे.
- iii) संबंधित विकास प्राधिकरणाकडून अधिमूल्य वसूल केल्याचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर विकास आयुक्त (उद्योग) यांनी संबंधित खाजगी माहिती तंत्रज्ञान उद्यानास इरादापत्र द्यावयाचे आहे.

(ड) अन्य बाबी :-

माहिती तंत्रज्ञान आणि माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण-२०२३ या अंतर्गत लाभ घेण्यासाठी अस्तित्वातील माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना सदर धोरणातील तरतुदींचे पालन करणे अपेक्षित आहे. ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानांना नोंदणी प्रमाणपत्र मिळाले नाही आणि या धोरणांतर्गत संबंधित विकासक उद्यानांचा विकास करू इच्छित नाहीत किंवा उद्यान बंद करू इच्छितात, त्यांना त्या त्या धोरणांतर्गत

सदर प्रयोजनार्थ घेतलेले प्रोत्साहनाचे लाभ परत करावे लागतील. तसेच ज्या माहिती तंत्रज्ञान उद्यानातील घटक हे कार्यान्वित झाले आहेत अशा माहिती तंत्रज्ञान सेवा घटकांचे हितसंबंध जपले जातील याची काळजी घ्यावी लागेल. सर्व प्रकरणांमध्ये पूर्वलक्षी प्रभावाने या धोरणातील तरतुदी आपोआप (Automatically) लागू होणार नाहीत. याबाबत मार्गदर्शक तत्वे स्वतंत्रपणे जारी केले जातील.

१६.६ ग्रीन आयटी पुरस्कार :

दरवर्षी २० ऑगस्ट हा दिवस राज्याचा माहिती तंत्रज्ञान दिन म्हणून यापुढेही साजरा करण्यात येईल. जेव्हा अत्युत्कृष्ट योगदान देणाऱ्या व कामगिरी करणाऱ्या माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा घटकांना पुरस्कार प्रदान करण्यात येतील.

उद्दिष्टे :

१. राज्यातील आयटी उद्योगांच्या उद्योजकतेला प्रोत्साहन देणे.
२. आयटी उपक्रमांमधील उत्कृष्ट कामगिरीची नोंद घेणे आणि त्यांचे कौतुक करणे.
३. दैनंदिन जीवनामध्ये माहिती तंत्रज्ञानाच्या वापराचा जलद प्रसार करण्यास प्रोत्साहन देणे.
४. रोजगाराच्या संधी निर्माण करण्याचे साधन म्हणून आयटीच्या वापराला प्रोत्साहन देणे.
५. प्रभावी नैसर्गिक स्रोत व्यवस्थापन (ग्रीन आयटी)

निकष :

१. घटकांची व्यावसायिक प्रगती
२. ग्राहकांचे समाधान आणि मूल्यवर्धन
३. गुणवत्ता मानकांचा वापर (ISO, CMM, इ.)
४. उद्योन्मुख बाजारपेठेत निर्यात
५. बिगर शहरी आयटी उद्योजक.
६. उत्पादन/सेवांमध्ये स्थानिक भाषेचा वापर
७. प्रगत तंत्रज्ञानाची तैनाती
८. उद्योजकांचा प्रगतीअहवाल
९. रोजगारनिर्मिती

• सदर पुरस्कार खालील श्रेणी आणि घटकांना दिले जातील:

आयटी सॉफ्टवेअर (२), आयटी सक्षमसेवा (२), आयटी (R&D) इनोव्हेशन (२), आयटी (R&D) मल्टी मीडिया आणि मनोरंजन (२), आयटी सेवाप्रदाता (ISP) विशेष पुरस्कार (२), आयटी सेवा प्रदाते (दूरसंचार/ISP) (२), आयटी पायाभूत सुविधा (२), आयटी HRD (२), आयटी (युनिक) सॉफ्टवेअर सिक्युरिटी सोल्यूशन (२), ग्रीन आयटी पुरस्कार (२), आयटी Enterprise (क्षेत्रासाठी विशेष पुरस्कार) (५), आयटी उद्योन्मुख तंत्रज्ञान पुरस्कार (२), आयटी एव्हीजीसी पुरस्कार (२), डेटा सेंटर्स (२).

- **अर्ज सादर करण्याची अंतिम मुदत:** महाराष्ट्रात कार्यरत आणि नोंदणीकृत कंपन्या/संस्थांना त्यांचे प्रवेशअर्ज ऑनलाईन सादर करण्यासाठी आमंत्रित केले जाईल. याबाबतचे प्रवेश अर्ज माहिती तंत्रज्ञान शाखा, उद्योग संचालनालय, तिसरा मजला, नवीन प्रशासकीय इमारत, मंत्रालयाच्यासमोर, मुंबई-४०००३२, येथे दुपारी ०२:०० ते सायंकाळी ०५:०० दरम्यान उपलब्ध असतील. प्रत्येक वर्षी प्रवेश मिळवण्याची शेवटची तारीख १ ऑगस्ट असेल.

१७ धोरणाची वैधता आणि कालावधी :-

ज्या उद्यांना/घटकांना याधोरणांतर्गत लाभ/प्रोत्साहने मंजूर करण्यात आली असतील त्यांना ती ज्या कालावधीसाठी मंजूर करण्यात आली असतील त्या कालावधीसाठी हे धोरण संपुष्टात आले तरी देय राहतील.

सदर धोरणाची वैधता ५ वर्षांच्या कालावधीसाठी किंवा नवीन धोरण जाहीर होईपर्यंत असेल.

१८ धोरणा संदर्भातील अडचणी दूर करणे :-

या धोरणात नमूद कोणत्याही तरतुदीची अंमलबजावणी करण्यास काही अडचणी उद्भवल्यास, सदर अडचणी दूर करण्याकरीता उद्योग विभागामार्फत आवश्यक शंका निरसन व स्पष्टीकरण करण्यात येईल.

**New Information Technology and Information Technology Enabled Services Policy of Maharashtra State-2023
(Enclosures of IE&LD Government Resolution No.ITP-2021/CR-170/Ind-2, Dated 27.06.2023)**

1. INTRODUCTION

1.1. Industry Overview – Global

The Global IT Industry is estimated at USD 5 trillion in 2021. The industry has seen rapid growth in the recent few years further accelerated by COVID-19. Most of the global IT industry is focused in and around USA (32%); followed by the European Union (20%), the Asian region (14%), and Australia and New Zealand region (11%).

1.2. Industry Overview - India

As per the 'Techade 2020' by NASSCOM, India's IT & ITeS industry revenues stood at USD 177 billion in 2018-19 with a growth rate of 6.1%. Despite a dip in global technology spending amid the coronavirus pandemic, the country's IT sector is set to post a 2.3% rise in revenues taking the current figure to USD 194 billion. The same report states that, the IT industry now delivers 8% of Indian GDP, contributes to over half of services exports, 50% of the Foreign Direct Investment (FDI) and employs more than 4.3 million people in 2020-21. Government of India targets to build India as a USD 1 trillion digital economy by 2025, reports MeitY, Invest India.

1.3. Industry Overview – Maharashtra

Maharashtra is a major hub of technology & innovation. Since 1990s, the state has emerged as a key hub for IT & ITeS, electronics, and captive business outsourcing industries, thus developing competitive edge in domestic and global arenas. Through constant enhancement of infrastructure, talent, and policy ecosystem the state has become a leading destination for IT companies, with businesses proliferating beyond Mumbai, Pune, Thane to districts like Raigad, Nagpur, Aurangabad, Nasik, and Kolhapur. The ecosystem advantages described below will continue to act as a springboard for growth in the coming years.

1.4. Maharashtra Advantage

1.4.1. Macroeconomic Strength

- **Stable Growth & High Per Capita Income:** Maharashtra's GSDP is forecasted to be INR 26,62,619 crore for 2020-21 contributing 14.2% to India's economy and Per Capita State Income is expected to touch INR 1,88,784.
- **Leading FDI Destination:** Cumulative FDI inflow to Maharashtra between April 2000 and March 2021 was more than INR 9 lakh crore. Maharashtra received 29% of total FDI inflows to India during this period.

1.4.2. Supply-Side Ecosystem

- **Quality of life:** Maharashtra's 11 metropolitan cities offer high standard of living with robust institutional support for education, health, safety, housing, water & sanitation, mobility, recreation. The state also scores well on state-level Human Development Index
- **Employable talent:** The state offers highest level of employable new talent in the country with nearly 4 lakh engineering and management graduates every year from over 1000 technical institutes and 958 Industrial Training Institute
- **Future Workforce:** The state released first of its kind Maharashtra State Skills University Act 2021. Once operationalized, the Maharashtra State Skill University will provide major boost to skilling & employability of youth for future jobs by providing accredited degrees, training, counseling, internships in various fields including technology, entrepreneurship, AI, Industry 4.0 and more.
- **Innovation Ready:** The state is a top performer on the Innovation Index of NITI Aayog proving its innovation capabilities and readiness. Maharashtra

also recorded highest number of patent agents and patents filed across India in 2019.

- **Connectivity:** The Mumbai-Pune Knowledge Corridor a major belt of IT industry in Maharashtra, is an expressway linking Mumbai and Pune. Based on the success of Mumbai-Pune Knowledge Corridor, the state is planning to develop other corridors as declared in Industrial Policy 2019.
- **Highest Power Capacity:** Maharashtra has robust power network and availability of power to cater the needs of IT & ITES sector in the State.
- **Robust Infrastructure:** Maharashtra Industrial Development Corporation (MIDC), City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited (CIDCO) along with private sector have developed Public and Private IT parks in the state to cater to the needs of IT & ITES units.

1.4.3. Demand-Side Ecosystem

- **Rising demand:** Maharashtra is the second largest state in India by population. Nearly 75% of the state population is above 15 years of age and are potential consumers of IT Products.
- **High Connectivity:** The state has been connected through an Optical Fiber Cable Network owing to which Maharashtra is home to the largest base of internet subscribers in India.
- **Vast User-Base:** As of 2021 the state has 13 crores wireless subscribers, 10crore internet subscribers and 107% tele-density (number of telephone connections per hundred individuals).
- **Rising Startup Ecosystem :** Maharashtra is home to the largest number of DPIIT- recognised start up in the country. As of 11th February 2022, Maharashtra has 11,845 DPIIT recognised startups and 17 Unicorns. On and average Maharashtra contributed about 20% to the entire startup ecosystem of the country.

1.5. IT & ITeS Policy Evolution

Maharashtra remains a pioneer in policy planning being one of the first states in India to devise an IT & ITeS Policy released in 1998. Early planning and effective execution of IT & ITeS Policy 2003 & 2009 have led to a strong IT base, and consistent growth figures for IT exports & investments. Due to effective changes in IT Policy-2015, the IT ecosystem in Maharashtra has evolved rapidly to keep up with global pace making it one of the best technology investment destinations, not only in India but in Asia.

The state's IT Policy has evolved in consonance with the global growth trends, inherent strengths and goals of Maharashtra and proven strategies that boost the sectors performance.

Maharashtra's IT & ITES policy-2023

Year	Focus Areas	Key Strategic Drivers
2023	<ul style="list-style-type: none"> • IT Software Products • Data Centers • IT Enabled Services • AVGC & Emerging Technologies • IT & ITeS Supporting services • Integrated IT Townships • Infrastructure for Walk to Work concept 	<ul style="list-style-type: none"> • Unified single Window System for all IT & ITeS Segments • Dispersal of IT & ITeS segments to all parts of the State • Turbo charging Emerging tech, AVGC, Green IT, Innovation & Start up, Data Centre etc. • Technology Ambassador to promote Brand Maharashtra through improved governance • Renewed focus on IT exports through start-ups & MSMEs

2. POLICY TARGETS

The Government has set the following targets for the Policy Period

- To attract new investment of INR 95,000 Crore towards IT & ITES sector in the State
- To Create new 3.5 million jobs opportunities through IT & ITES sector in the State. For that, increase the skill development by 15% per annum for developing highly employable, talented and quality manpower.
- To achieve export of INR 10,00,000 Crore through IT & ITES sector in the State.

3. VISION

To make Maharashtra a global IT & ITES destination and the Technology capital of India, moving towards innovative, equitable, inclusive and sustainable Technology Development.

4. MISSION

To ensure Maharashtra as the most preferred destination for investment and innovation among global IT&ITES enterprises through Strategic Policy Interventions, Development of Competitive Advantage and Enabling Business Environment.

- To strengthen the leadership position in IT&ITES Sector in India.
- To further accelerate IT & ITES investment flows to the State for sustainable and balanced Regional Development.
- To promote Intellectual Property creation, innovation, and technology commercialization for new Technology products/Services especially for indigenous products developed in Maharashtra.
- Becoming Destination of Choice for Global companies by significantly increase in investments inflows in emerging technologies with a focus on developing associated support ecosystems.
- To develop a robust IT & ITES and Emerging Technology talent pool, which is highly employable, skilled and spurs the growth of the sector in Maharashtra.

5. EXECUTION PILLARS

Focused Execution Pillars to achieve targets

 Single Technology Interface	 Startup and Innovation	 Walk to work	 Skills of the future	 Talent Launchpads
To promote EoDB in IT, the state will launch Maharashtra Information Technology Interface (MAHITI) for time bound clearances, unit registration, Incentives and other extension services and facilitation through MAITRI.	Maharashtra Hub (M-Hub), an initiative to promote innovation in Emerging Technologies & establish MH as a knowledge led economy. A Fund of INR 500Cr. will set up to support MSMEs, startups, incubation centers, M-Hub and emerging tech	Relaxation of eligibility criteria, space utilization norms and support services have been widened to accommodate workforce trends of the future and allow for integrated working, living and social spaces for employees in IT Parks and IITs.	To promote employability and skills of the future, companies with employees recognized in Super Specialized job roles will be incentivized such as AI research scientists, solution architects, Data scientists, Optical scientists, embedded solutions engineers etc.	The Industry, Skill and Higher and Technical education departments will come together to develop 'Talent Launch pads' for IT/ ITeS sector across the state. Existing colleges, skill institutes and training centers that provide skilling courses will be supported through competitions & hackathons
 Regional Development	 Industry Led Governance	 Performance Led Monitoring	 AVGC and Emerging Technologies	 Hybrid Working
To generate investment and employment opportunities in other than Zone I as defined in para 15.5 dedicated interventions are devised to support the growth of MSMEs in tandem with large IT units to promote	A Chief Operating Officer (COO) under M-Hub will be appointed as the Technology Ambassador of Maharashtra to drive the policy and	To ensure the policy adapts to the global market dynamics, the policy performance to be reviewed by the Empowered committee annual	To provide support specifically to the state's AVGC and Emerging technologies sectors (AI-ML, Big Data, Robotics etc.) the policy lays out dedicated fiscal and	The state will actively promote a strong mix of remote workers over in office workers. This aims to decongest urban centers, allow 24X7 working for the IT/ITE sector and support work

sustainable and balanced regional development	performance mandate from the private sector, working with industry, startups, funds and academia	for course correction, new provisions, adapt to the needs of the state and its sectors	non-fiscal interventions that aim to enhance the availability of skill, co-working spaces, funding, and recruitment.	from home set ups for noncritical staff at offices
---	--	--	--	--

6. POLICY HIGHLIGHTS

6.1 Common Incentives applicable to all IT & ITES Units

- Common Incentives describe the fiscal & non-fiscal interventions applicable to all IT & ITES units in the state. Where, IT & ITES units refer to Enterprises of IT software, IT enabled services including Data Centers and Animation, Visual Effects, Gaming, Comics (AVGC) **(as defined in Para 15.6 and Para 15.7)**.
- **IT as an Essential Service:** The IT / ITES Industry services clients across the globe and in different time zones. This requires the Industry to work on 24x7x365 mode. Increasingly the work done by IT / ITES industry is mission critical for global clients it serves, and very tight deadlines are required to be adhered to. Considering this a continuous industry status shall be granted to the registered IT / ITES units. The IT / ITES Industry will be permitted to work 24x7x365 days without any close down (except some exigencies arising wherein the State / Central Government thinks it fit to keep the operation in suspension). IT & ITES units are granted essential services status. The Data Centre will be covered under Essential Services and Maintenance Act (ESMA) as an essential service considering the nature and importance of operations involved which cannot be interrupted.
- **IT Infrastructure creation:** Integrated IT Township, Private IT Parks and IT & ITES units are allowed to set up across all zones including residential zones, no development zones and green zones as declared by the State.
- **Key incentives:** To boost the presence of IT & ITES units across the state, the policy provides incentives, rental expenditure, electricity duty, Power Tariff and property tax etc. Dedicated incentives for emerging technology companies have also been allocated to improve job creation.
- **MAHITI Portal:** An integrated single window platform will be developed to enhance the experience of conducting IT&ITES business in Maharashtra.
- **IT Workforce:** To boost talent development and employability of IT workforce, the policy offers customized skill development incentives.
- **Research & Development:** Fiscal support for R&D activities in IT, market development, certification & patents to encouraging research activities and commercialization of technology products. The R&D activities in IT are defined in the **(Para 15.9)**.
- Details on fiscal & non-fiscal interventions are provided under Para 7.

6.2 IT & ITeS Infrastructure

- **IT Parks:** Proven to be an effective tool for IT sector as these provide adequate & quality infrastructure for IT & ITeS units. Government of Maharashtra encourages Public as well as Private IT Parks.
- **Redefining of Norms:** To boost the IT ecosystem necessary to support robust and thriving IT units, the state has redefined the Built up area utilization of support services in IT Parks.
- **Floor Space Index for IT Parks:** To provide built up space at affordable rates to the entrepreneurs more additional FSI over the base FSI is made admissible.
- **Integrated IT Townships (IITTs):** Special townships envisioned to be developed as integrated technology cities with minimal restriction on support services to accommodate the needs of the future workforce and reinforce state's social infrastructure. The minimum land requirement for developing IITTs is redefined.
- **Critical Infrastructure Fund:** This will be setup by the State Government for developing Road Connectivity, Power Infrastructure and Drainage Line. To

supplement state investment, private IT parks are permitted to establish critical infrastructure.

- Details on interventions for IT infrastructure are provided under Para 8.

6.3 Data Centers

- **Identified in the Maharashtra Industrial Policy 2019 as a thrust sector**, the integrated Data Center Parks and Units have been put under direct lens of support and incentives from the Government.
- **Data Center Parks:** To uphold Mumbai/ Navi Mumbai's leadership position in India's total data center capacity and to make Mumbai the 'Data Center Capital of India', the government will earmark land parcels especially in MIDC industrial areas to be developed as dedicated Data Center Parks.
- **Customized interventions:** Data Centers were granted essential services status and continuous industry status in 2015. The policy now exempts the sector from standard parking norms, grants industry & infrastructure status, allow eligible units to avail renewable energy under open access and to develop captive power plants for Data Center Parks.
- **Key Offerings:** Preference in public procurement of IT services, dial before dig policy, relaxation of FSI norms and more.
- Further details on the support for data centers are provided under Para9.

6.4 Animation, Visual Effects, Gaming, and Comics (AVGC) Industry

- Mumbai is the entertainment capital of India and along with Pune, houses some of the largest global VFX studios, globally. Continuing the vision of Maharashtra Industrial Policy 2019 of promoting IT & ITeS as a thrust sector, this policy aims to make the state India's AVGC Hub over the next 5 years while encouraging global companies, professionals, and students to choose Maharashtra.
- **Customized interventions:** In addition to common incentives, key interventions proposed for AVGC industry include customized capital assistance, market development assistance, skill development assistance, specialized infrastructure like AVGC park, production studios, digital art centers, exhibition galleries etc. and a dedicated IT/ ITeS Promotion fund.
- Para 10 provides further details on all fiscal & non-fiscal offerings for AVGC units.

6.5 Emerging Technologies

- The global emerging technology market is valued at USD 2 trillion; Maharashtra is poised to become a global leader in emerging technologies like Artificial Intelligence, Cloud Computing and more. This policy aims to chart out a path for growth of emerging technology industry in the state.
- In consonance with the vision of promoting Thrust Sectors under Maharashtra's Industrial Policy 2019, Industry 4.0 including Emerging Technologies such as Artificial Intelligence, 3D Printing, Internet of Things and Robotics, Nanotechnology, among others have been given direct support under this policy.
- **Dedicated Center of Excellence (CoE):** A dedicated CoE will be established lead by government officials and advisors from industry & academia to navigate the novel sector and build a conducive ecosystem throughout the policy period in the State.
- **Customized interventions:** In addition to common incentives, the eligible units including startups are given customized capital assistance, market development assistance and skill development assistance along with a professionally managed IT & ITeS Promotion fund.
- Para 11 provides further details on all fiscal & non-fiscal offerings for emerging technology units.

6.6 Grounding Innovation in Maharashtra

- **Maharashtra Hub (M-Hub):** An integrated Center of Excellence housing specialized task forces for leading state initiatives on AVGC, Emerging Technologies, and

startup & entrepreneurship in Information Technologies. It will play a critical role in holistic development and growth of IT industry in Maharashtra and will work in tandem with the state's Startup Policy 2018 and Fintech Policy 2018. The M-Hub will be anchored and managed by a Chief Operating Officer (COO) who will be governed under the Principal Secretary (Industries)

- **Chief Operating Officer (COO)** of the state of Maharashtra will act as the Technology Ambassador for Brand Maharashtra to represent the state's IT & ITeS industry at National and Global platforms. COO will be the convener of M-Hub and responsible for promotion of relevant IT & ITeS Sectors of Maharashtra.
- A key feature of M-Hub is the Public-Private Partnership Model that will ensure active participation of private players towards thought leadership and capacity building.
- Leading companies invest heavily in Research & Development, yet startups constitute an essential component of the innovation value-chain. To provide startups with the right infrastructure, funding options, mentorship and network, Government of Maharashtra will launch M-Hub governed by MIDC.
- Role of M-Hub is further elaborated in Para 12.

6.7 Skill Development and Future Work Force

To emphasize the importance of skilling under the policy as a means to ensure creation of a highly employable and specialized IT ITeS workforce in Maharashtra, the Industry department will work in close coordination with the Skill Development, Employment, Entrepreneurship & Innovation Department and Higher and Technical Education departments in the state as shown below. To increase the skill development by 15% per annum for developing highly employable, talented and quality manpower.

Talent and Employability | Skilling as a focus area

6.8 Policy Governance

- The section defines the governance structure of the policy to mechanize implementation and monitoring. The roles and responsibilities of committee formed are also described.
- An Empowered Committee will monitor implementation of the policy at state level and hold bi-annual reviews to discuss progress and challenges. Development Commissioner (Industries), Directorate of Industries will also publish an annual performance tracker.
- Further details are provided under Para14.

7. COMMON INCENTIVES

This section focuses on the common incentives applicable to all IT & ITES segments. Sector specific incentives are also offered in this policy and can be found in the Appendix Sections of promotion of IT software & ITES, promotion of Data centers, Promotion of AVGC and promotion of emerging technologies.

7.1 Stamp duty exemption:-

All entities: An IT & ITeS unit in production/ operation, shifting from one location to another and this unit had availed of stamp duty exemption earlier will not be eligible for Stamp Duty exemption. As mentioned in Para 15.8, If existing unit makes minimum 25% additional fixed capital investment, on or after commencement of this policy, in IT & ITES /AVGC activity then such project will be considered as expansion / diversification project and it will be eligible for stamp duty exemption. Also, IT & ITeS units will be eligible to avail Stamp Duty exemption only for premises which has valid Commencement Certificate / Rera Approval from the concerned planning authority/ competent authority.

- IT & ITES, AVGC, Data Centre & Emerging Technology units will be entitled to stamp duty exemption as follows.
 - a) 100% stamp duty exemption for the following transaction to new units in Public/Private IT Parks & expansions of existing units in the areas other than Zone-I of the state for articles hypothecation, pawn, pledge, deposit of title deeds, conveyance, charge on mortgage property, lease, mortgage deed and security bond on mortgage deed.
 - b) **75%** stamp duty exemption for the following transaction to new units in Public IT Parks and expansion of existing units in IT parks located in zone I area of state for article hypothecation, pawn, pledge, deposit of title deeds, conveyance, charge on mortgage property, lease, mortgage deed and security bond on mortgage deed.
 - c) 50% stamp duty exemption for the following transaction to new units in Private IT parks located in zone I area of state for article hypothecation, pawn, pledge, deposit of title deeds, conveyance, charge on mortgage property, lease, mortgage deed and security bond on mortgage deed.
 - d) 100% stamp duty exemption for the following transaction to new units & expansion of existing units in IT Parks for SEZ, STPI registered units for articles hypothecation, pawn, pledge, deposit of title deeds, conveyance, charge on mortgage property, lease, mortgage deed and security bond on mortgage deed & public assignment of lease.
 - e) 75% stamp duty exemption for following transaction to new units and expansion of existing units for merger, demerger and reconstruction of register IT / ITEs units through out the state, leave and license agreement & public assignment of lease.

Conditions:-

- i. The units defaulting in starting the operation/work for which the concession/ waiver has been given from the stamp duty or breaching any of the conditions in the Maharashtra's IT & ITeS Policy-2023 will be liable to pay stamp duty and penalty as if they were not given waiver from the first day itself.
- ii. It will be necessary to submit No Objection Certificate for waiver from the Department of Industries before giving waiver from the stamp duty to the industries coming under the policy as it is necessary to screen that the concerned industry units have received waiver under any other policy/ scheme of the Government.

7.2 Power Rationalization Benefit

Cost reimbursement of up to 25% of retrofitting cost or INR 10 lakhs, would be given to IT & ITeS units to conduct retrofitting study and implement the energy efficiency equipment.

7.3 Electricity Duty

- As given in Maharashtra Electricity Duty Act Exemption from payment of Electricity Duty from the date of commencement of production/ activity according to the following conditions:

- a) For a period of 10 years for New IT/ ITES units registered with the Directorate of Industries shall be exempted from payment of electricity duty in public or private IT Parks in Zone-I .
- b) For a period of 15 years for New IT & ITeS units satisfying the criteria referred to the entry (a) above and established under the said Policy in the state other than those parts shall be exempted from payment of electricity duty.
- c) Permanently for new and existing IT & ITeS units in IT SEZs, in IT Parks in SEZs, single IT units in SEZs and new or existing 100% Exporting IT & ITeS units under registration of STPI or other designated competent authority shall be exempted permanently from payment of electricity duty from commencement of this Policy.

Note:

- 1) The exemption shall commence with effect from the date when the unit specified above start production or rendering the services.
- 2) The electricity duty shall be exempted for IT parks developed by IT companies for their own use i.e., single units' parks for the period mentioned above as per the location of the park.
- 3) The exemption from payment of electricity duty shall be given to the projects mentioned in the notification only after producing registration certificate of Directorate of Industries or Software Technology Parks of India (STPI) or other Competent Authority.
- 4) No refund will be admissible of electricity duty already paid prior to sanction of the electricity duty exemption.
- 5) Procedural Guidelines for Electricity exemption IT/ ITES units in Private IT Park will be as per Government Resolution No. ITP-2016/ CR 190 (C) /Ind-2, dated 17/02/2017 presently and will be modified suitably if needed.

7.4 Certification Assistance

50% of the expenditure incurred for certification of CMM Level 2 upwards, ISO 27001 for security & COPC and e-SCM certification, limited to a maximum of INR 5 lakhs will be reimbursed to micro and small-scale IT units.

7.5 Market Development Assistance

IT & ITeS MSME unit and startups: Units shall be eligible for reimbursement of 50% exhibition participation fee (space cost/rent) for exhibitions approved or organized by NASSCOM & ITPO subject to a ceiling of INR 3 lakhs per unit and limited to two such events during the lifetime of the unit/company.

7.6 Patent related Assistance

MSME units: Reimbursement of 50% cost incurred on patent registration up to INR 5 lakhs per successful Indian patent and INR 10 lakhs per successful international patent, whichever is lower, during the lifetime of the unit.

7.7 Power Tariff

IT & ITES units will be supplied power at industrial rates applicable under Maharashtra Electricity Regulatory Commission's (MERC) tariff orders.

7.8 Open Access

- a) As electricity is a major contributor of operational expenses of an IT & ITES unit, the state shall allow IT & ITES parks to get power through open access.
- b) In MIDC areas, MIDC will be the power distribution agency to all IT & ITES units.

7.9 Property Tax

Property tax shall be levied at par with residential rates as applicable in the relevant jurisdictions. Government will issue necessary advisory to the local bodies to give this benefit to the IT / ITES units.

7.10 Setting-up IT & ITES units in any zone

IT/ ITES units will be allowed to be set up in any zone (including residential, no-development zones and green zone etc.)

7.11 Essential Services Status

Essential Services status shall be granted. IT & ITES Units will be permitted to work 24x7x365 days without any close-down (except some exigencies arising where in the State /Central Government thinks it fit to keep the operation in suspension).

7.12 MAHITI Portal: Single Integrated IT Portal

The state will have a Unified and Integrated Single Window Platform for IT & ITes – Maharashtra Information Technology Interface (MAHITI) – under one roof for time bound clearances. (Details under Para 16.4)The portal will also act as an IT & ITES Exports Trade Facilitation and Information center.

7.13 Financial Provisions for IT & ITes

INR 500 Crore will be allocated for establishment of M-Hub and Venture Capital Fund during the Policy period. A Committee under the Chairmanship of the Principal Secretary (Industries) will be constituted, that will take decisions regarding fund disbursement on a case to case basis based on merit.

7.14 Rental Assistance

In order to provide office space at affordable rates, the Rental assistance will be provided to new entrepreneur units established under the IT/ITes Policy-2023 in urban areas. The amount of rental assistance to be provided & modalities of that will be decided by the Empowered Committee constituted under the Chairmanship of the Chief Secretary.

8. PROMOTION OF IT & ITes INFRASTRUCTURE – IT TOWNSHIPS AND IT PARKS

8.1 Development Incentives

To promote the growth and development of IT & ITes infrastructure in the state, dedicated incentives have been delineated specific to IT Townships and IT Parks, among others. AVGC Parks envisaged in the policy are similar and at par with Private IT Parks and AVGC Units are at par with IT & ITes Units.

8.1.1 Additional FSI and Space Utilization of IT Parks

- FSI may be provided on basis of the following table to all IT Parks in the Greater Mumbai region and rest of Maharashtra :

Sr. No	Minimum Road Width	Maximum Permissible FSI Greater Mumbai Region	Maximum Permissible FSI Rest of Maharashtra
1	12 m	Up to 3	Up to 3
2	18 m	Up to 4	Up to 3.5
3	27 m	up to 5	up to 4

- Additional FSI Limit shall be applicable as above or as per the Local DCR norms, whichever is higher, excluding in Agriculture Zone, NDZ, or any others special zone, declared by Urban Development Department, where the maximum Additional Floor Space Index limit shall remain applicable as per prevailing Development Control Regulation.
- Relevant DCRs, CDCPRs & UDCPRs will be amended accordingly by all concerned Special Planning Authorities (SPAs)

8.1.2 Premium for additional Floor Space index for IT Park:

A) For Brihanmumbai Municipal Corporation Area:-

As per Development Control and Promotion Regulations-2034, all Public and Private Information Technology Parks/AVGC Parks, in the Brihanmumbai Municipal Corporation area; Additional FSI shall be admissible by levying a premium at the rate of 50 % of prevailing rate of premium to be charged for the area as mentioned in the respective DCPRs.

(B) For the Rest of Maharashtra:

- Areas in Vidharbha, Marathwada, Dhule, Nandurbar, Ratnagiri and Sindhudurg, no premium will be charged for additional Floor Space Index (FSI).

- (II) As per Unified Development Control & Promotion Rules (UDCPR) & Special Planning Authority DCRs, the additional FSI shall be permissible to all Public & Private IT Parks / AVGC Parks by levying a premium at the rate of 50 % of prevailing rate of premium for areas other than (A) and (B)(I)

(C) For Central Business District :-

If any special planning authority declared any area as a Central Business District as per applicable DCR norms; all registered public and private Information Technology parks/ AVGC parks; in the particular CBD's will be entitled for permissible additional FSI by levying a premium at the rate of 50 % of the existing rate of premium as mentioned in the DCPR of Central Business District.

- (D) In addition , other applicable FSI's like Fungible, Ancillary FSI will be applicable as per the local applicable DCR/UDCPR/DCPR norms.
- (E) The developer will be allowed to pay the premium, development charges, ancillary charges and other charges for the increased additional FSI for the IT Park in installments.

8.1.3 IT parks are permitted mixed use under the following guidelines :

Land Use Percentage
<p>1) In zone I Municipal Corporations in MMR & PMR area</p> <ul style="list-style-type: none"> • 60% - IT & ITeS Units including 2% BUA for incubation centers • 40% - Allied Services /Support services. It will include all commercial and residential activities except polluting activities.
<p>2) In areas excluding zone I</p> <ul style="list-style-type: none"> • 50% - IT & ITeS Units including 2% BUA for incubation centers • 50% - Allied Services/ Support services. It will include all commercial and residential activities except polluting activities.

- Stand alone building /Group of building in IT Parks with a minimum BUA area of 20,000 sq.ft will also be eligible for above **(1) & (2)** benefits.

8.1.4 De-novo Letter of Intent for IT Parks:

IT Park Projects are required to be completed within a stipulated period. However, **those** IT Parks which are unable to complete the construction in stipulated period due to various exigent reasons and the LOI has been expired and the occupancy certificate has been obtained from the Planning Authority etc; such private IT Park Developers may submit an application for De-novo Letter of Intent for the IT Park. For De-Novo LOI, the IT Parks should adhere to the terms, conditions, and procedures as laid in Para (16.5).

8.1.5 Establishment of IITTs

- **Minimum Land requirement:** Ten (10) acres contiguous land with staggered proportion of usage component. 50% for IT & ITES use and 50% for usage without any restriction as per prevailing norms.
- MIDC will be declared as Special Planning Authority throughout the State excluding CIDCO areas. The power to approve the Master Plan shall facilitate by the High Power Committee constituted under Government Resolution, Industries, Energy and Labor Department dated 05/07/1996
- If the area of Integrated Information Technology Township is up from 10 (ten) acres to 25 (twenty five) acres, the period of completion of the project will be 7 ½ years (seven and a half years) and if the area is more than 25 (twenty five) acres, this period will be 10 years (ten years). In case of delay the extension will be considered subject to approval of the Committee constituted in this regard.
- Staggered payment facility for premium to be paid for additional FSI. This is allowed in two installments with the stipulation that the entire premium is paid within a year or the date of obtaining the Occupancy / Part Occupancy certificate whichever is earlier.
- Integrated IT Townships are permitted in any zone across the state. The option will be given to developer for project implementation with or without zone conversion of the said area. However, the FSI norms will continue to remain as per prevailing

classification of the area as per DCR in force viz. for projects proposed to setup in No development zone, Green Zone, Special zone etc.

- IITTs will promote 'walk to work' and all other concept as outlined in the IT & ITeS Policy 2015, and Government Resolution No. IDC-2015 /CR 93/Ind-14, dated 27/12/2016 & Industrial Policy-2019.

8.1.6 Critical Infrastructure Fund

- State Government shall create a separate fund viz. "Critical Infrastructure Fund for IT & ITeS Industries" from the premium paid for availing additional FSI by the Developers of the Private IT Parks. This fund shall be utilized only for creation of Critical Infrastructure for IT & ITeS Industries.
- **Creation of Fund:** The State Government will create a separate special fund viz "Critical Infrastructure Fund for IT & ITeS Industries" with a separate account head
 - Each State Planning Authority will deposit the premium they collect from the developers of the Private IT Parks for availing additional FSI in this fund created by them.
 - 50% of the total premium collected by State Planning Authority shall be deposited in this special infrastructure fund at source. The matching contribution from the state government/MIDC will be deposited in the same infrastructure fund.

The eligibility of projects details under Para and Manner of approval of the proposal under Critical Infrastructure Fund are outlined in Para 16.3

8.1.7 Power Tariff

Power consumed will be charged at industrial rate for the common facilities in the IT Park (such as lobbies, central air conditioning, lifts, escalators, effluent treatment plant, washrooms, cafeterias, gymnasium, training rooms etc.) which are used by the units, excluding support service areas after the registration is granted to the IT park by the Directorate of Industries and Development Commissioner of the SEZ for an IT SEZ. In case of any clarification regarding the common facilities, the Development Commissioner (Industries) will be the competent Authority to issue the same. A separate meter will have to be provided by the developer to the individual IT & ITeS units in the IT parks for leased or purchased premises.

8.1.8 Electricity Power/ Sub Station:

Provision of electric power / substation at minimum 6 Watt per sq. ft. of total BUA of IT Park will be essential. This provision will also be applicable to existing IT parks.

8.1.9 Administrative Measures:

Applications for permission for Right of Way for laying of cables and for erection of towers and antennae would be approved within 30 working days provided the application is in the prescribed format and contains required documentation.

8.1.10 Green IT Awards

Awards shall be conferred to IT & ITeS Parks and Units across different categories for demonstrated efficient natural resource management every year on 20th August on the (State Information Technology Day) (further information in Para 16.6)

8.2 Penalty for use of built-up space for non-IT use in the IT Park

The Directorate of Industries will develop a web portal (MAHITI Portal) on which the developer of every IT park will be bound to provide/update detailed information about names of the units in the park, utilization of built-up area and activities being carried out, manpower employed in the IT Park for IT / ITeS and support services on yearly basis. The SPA retains the rights to verify the details of the information furnished by the developer through inspections.

If a private IT park has availed additional FSI as per the provisions of IT & ITeS policy, on report of any complaint stating the built-up space in the park is not in compliance with the IT & ITeS Policy under which the said park was approved, a penal action as below will be taken; the payment will be made to the concerned planning authority and government in the ratio of 3:1. The misuse shall be ascertained by physical site verification of the said private IT park by a team of officers from the

Directorate of Industries and the Planning Authority which has approved the building plans of the said private IT park.

- a) A per day penalty equal to 0.3% (a thirtieth of a percent) of the prevailing ready reckoner value of the built-up area that has been found to be used for non-IT & ITeS activities.
- b) The penalty will be recovered from the date of issue of Occupancy Certificate till the day non-compliance continues. After payment of the penalty to the concerned Planning Authority which had sanctioned the building plans of the concerned private IT park, the said private IT Park will restore the use of premises to the original purpose for which LOI / Registration was granted.
- c) If the private IT park fails to pay penalty and /or restore the use to its original intended use even after the second instance of offence, the concerned Planning Authority will take suitable action under the MRTP Act against the erring private IT park under intimation to the Directorate of Industries.
- d) This provision will also be applicable to existing IT parks.
- e) The Promoter / Developer of IT Parks will not allowed to sell / lease the built up area reserved for IT / ITES activity to non IT user in any case.
- f) Penalty to be imposed on end user / owner of the unit / premises of IT Parks

- 8.3** a) Time limit for completion should be specified for Private IT parks on the basis of plot areas are provided for IITT's in clause 8.1.5
- b) All concepts as outlined in the IT & ITES Policy 2015 and GR No. IDC-2015/CR 93/Ind-14, dated 27/12/2016 & Industrial policy 2019 to continue in current policy.

9. PROMOTION OF DATA CENTERS

9.1 Background

- As reported by DC Byte, India's total supply of IT Power Capacity (Data Centre Capacity) stands at 1790 MW as of 2021. Maharashtra is the largest Data Centre market in the country with more than 700 MW of IT Power Capacity.
- Mumbai has the highest number of undersea data-cable landing stations in India and is therefore a critical link for Asia Pacific Region, connecting the Eastern and the Western regions of the globe. This is expected to be the biggest driver of the market expansion. Mumbai alone accounts for 42% of total DC capacity in the country.
- Government of Maharashtra is keen to promote Data Centers. The vision is to position Zone I cities, especially the Mumbai and Navi Mumbai region, as Data Center Hubs. With highly reliable power supply, large number of under-sea cable landings and availability of trained technical man power, Zone- I is poised to grow as Asia-Pacific's data center hub.

9.2 Incentives to support Data Centers

9.2.1 Stamp Duty Exemption (as per para 7.1)

100% stamp duty exemption for purchasing land/premises required for setting up a new Data Center and for its expansion as well as hypothecation, pawn, pledge, deposit of title deeds, conveyance, lease, assignment of lease, leave and license agreement, merger, de-merger, and reconstruction.

9.2.2 Electricity duty exemption

- Permanently for New and Existing Data Center Units registered with the Directorate of Industries established in the state, shall be exempted permanently from payment of electricity duty.

9.2.3 Power Tariff Subsidy

- All Data Centers registered with the Directorate of Industries will be supplied power at Industrial Tariff from the date of starting of the operations.
- Subsidy at INR 1 per unit for 5 years for new Data Centre Units located in areas other than Zone- I.

9.2.4 Power Generation Units for Data Centre Units

The state government will facilitate the activities related to setting up, generation, and distribution of power through power generation units as per the guidelines of Ministry of Commerce & Industry Department, Govt., "No. P.6/ 3/ 2006- SEZ.I, dt. 27/02/2009 Guidelines for Power Generation, Transmission and Distribution in Special Economic Zones" (SEZs) which read as under :-

In case a power generating plant wishes to obtain distribution license, it may make such an application to the State Govt. and upon the recommendation of the State Govt., Dept. of Commerce will issue necessary Notification under Section 49 of the SEZ Act in consultation with the Ministry of Power.

Provided that any State Government can recommend to the Dept. Of Commerce that any power distribution facility coming up in any SEZ in that State can be granted distribution license by the Dept. Of Commerce in consultation with the Ministry of Power Dept. Of Commerce will issue necessary notification under Section 49 of SEZ Act.

All the provisions of the Electricity Act 2003 and Electricity Rules 2005 as amended from time to time by the Ministry of Power along with various power resolutions issued by the Ministry of Power will be applicable wherever warranted to power generating units, whether stand alone or captive power generating units, transmission facilities and power distribution facilities in the SEZ."

Accordingly, the State Government will pursue the Government of India regarding permission for Power generation, Transmission and Distribution to units in Data Centre Parks

9.2.5 Setting up of data center in any Zone

Data centers will be allowed to set up in any zone (including residential, No development zone and green zone etc.)

9.2.6 Essential Services Status

The Data Centers will be covered under Essential Services and Maintenance Act (ESMA) as an essential service considering the nature and import operation involved which cannot be interrupted.

9.2.7 Parking norms

Exemption from standard parking norms that are necessary for other IT parks/ IT units. The norm for parking space inside the park will be modified as one vehicle per 400 sq. m. of built up space.

9.2.8 Power Distribution Licenses

MIDC to seek Distribution License for MIDC Areas in pursuance of recommendation of the Government of Maharashtra under Section 13 of Electricity Act, 2003 to undertake Distribution Business in its notified areas.

9.2.9 Renewable Energy Use

Permitted to avail renewable energy under open access system after paying cost component to DISCOMs as per existing government norms.

9.2.10 Captive Power Farms

Companies willing to establish captive power farms (wind/solar) will be facilitated by the government in line with the prevailing policy of Energy Department in this regard.

9.2.11 Power Supply

Data Centers shall be exempted from state's statutory power cuts & will be given continuous power supply 24X7X365.

9.2.12 Open Access

- a) As electricity is a major contributor of operational expenses of Data Center the state shall allow Data Center parks to get power through open access.
- b) In MIDC areas, MIDC will be the power distribution agency to all Data Centers.

9.2.13 Dial before dig

Dial-before-Dig Policy to help Data Centers manage down time. The service will be designed to protect Data Centers' network of underground lines and cables and ensure the safety of those working around this infrastructure.

9.2.14 Infrastructure Status

Data Centers shall be given infrastructure status on a par with sectors such as railways, roadways, and power, to enable the industry to avail benefits such as long-term credit from lenders at easier terms.

9.2.15 Continuous Water Supply

For Data Centers in area of any Industrial Area Development Authority such as MIDC, it will ensure 24X7 uninterrupted water supply to the data center units both inside and outside the DC Park. To the extent possible, data center units will recycle the water to minimize their water requirements.

9.2.16 FSI Norms

Data centers, being a unique activity will be permitted to avail additional FSI as mentioned in para 8.1.1 and 8.1.2

9.2.17 Penalty for use of Built –up space for Non IT use

If a private Data Center Park has availed additional FSI as per the provisions of the said policy and subsequently it is found that the built-up space in the park is being used for non- ITeS / commercial activities/any other activity not permitted as per this policy following action will be taken :-

- a. A per day penalty equal to 0.3% (a thirtieth of a percent) of the prevailing ready reckoner value of the built-up area that has been found to be used for non-IT &ITES activities
- b. The penalty will be recovered from the date of issue of Occupancy Certificate till the day non-compliance continues. After payment of the penalty to the concerned Planning Authority which had sanctioned the building plans of the concerned Data Center park, the said Park will restore the use of premises to the original purpose for which LOI / Registration was granted.
- c. If the Data Center park fails to pay penalty and /or restore the use to its original intended use even after the second instance of offence, the concerned Planning Authority will take suitable action under the MRTP Act against the erring Data Center park under intimation to the Directorate of Industries.
- d. This provision will also be applicable to existing Data Center parks.
- e. The Promoter / Developer of Data Center Parks will not be allowed to sell / lease the built up area reserved for Data Center activity to non Data Center user in any case.
- f. Penalty to be imposed on end user/ owner of the Data Center Premises.

9.2.18 Activities exempted from FSI

Basement parking, storage and space used for Diesel Generator (DG) sets installation will not be considered as part of FSI.

9.2.19 Relaxed Restrictions on Buildings

DCRs will be suitably amended on parameters such as Parking Norms, Height of Floors, DG sets, FSI, etc. with respect as per provisions of National Building Code.

9.2.20 Infrastructure Support

- MIDC will serve to set up Data Center Parks with necessary infrastructure like road, power, connectivity, water, and other essential infrastructure.
- MIDC will take up Data Center Park with all prior clearances/permissions for land being allotted to Data Centers.
- The State Government will provide financial assistance required for laying transmission lines and substation related infrastructure to Data Center Parks to be setup by MIDC.

9.2.21 Initiatives related to Ease of Doing Business

- MAHITI Portal will act as a single window mechanism for facilitation of the processes involved in setting up of Data Center projects both for getting state and Government of India approvals.
- Data Center will be granted industry status for availing benefits of tariffs, concessions, initiatives related to various laws for (EoDB) and incentives under this policy.

9.2.22 Deemed distribution license

Data center developer / operator shall be eligible for getting licenses for green power energy distribution and consumption within data center park.

10. PROMOTION OF AVGC

Ecosystem: The AVGC is a sunrise sector in Maharashtra having vast potential for wealth creation and employment generation. As per the existing trend, India's AVGC market share is estimated to grow to \$ 1.5 billion, which is less than 1% of the global market. Maharashtra is the entertainment capital of India. Mumbai and Pune are home to some of the largest Hollywood and Bollywood VFX studios. AVGC sector will bring in a range of employment opportunities for creative field professionals in the state including communication, videography, theatre, regional languages, media, publications and more.

This policy focuses on bridging the demand-supply gap for people in this sector attracting global companies in the field, capturing a larger share of outsourced international AVGC work, and facilitating the right ecosystem development. The policy envisages to promote indigenous digital content through the setting up of a dedicated task force and Center of Excellence under M-Hub.

Eligibility: AVGC is essentially an ITeS activity and shall be eligible for the benefits admissible to ITeS

10.1 Fiscal Support to AVGC Industry

10.1.1 Capital Subsidy

- Anchor unit status will be given to the first 3 units with a minimum investment of INR 50 Crores and employing minimum 50 people in each unit. Anchor units will be provided a subsidy equal to 25% of the fixed capital investment subject to a ceiling of INR 25 Crores, paid over a period of 5 years.
- Capital subsidy of 20% on capital investments such as cost of hardware, equipment etc., subject to a maximum of INR 25 lakhs paid over a period of 3 years for new AVGC units directly employing a minimum of 10 people in the unit.

10.1.2 Stamp Duty Exemption

Same as in common incentives Para 7.1

10.1.3 Electricity Duty Exemption

Same as in common incentives Para 7.3

10.1.4 Power Tariff Subsidy

Subsidy at INR 1 per unit for 5 years for new AVGC Units located in the State.

10.1.5 Certification Assistance

All AVGC EOU's will get refund of expenses incurred for compulsory marking like Conformity European (CE), Gaming Lab International (GLI) Certifications, etc. to the extent of 50% expenses subject to maximum of INR 2 lakhs per unit.

10.1.6 Skill Development Assistance

Reimbursement of up to 25% of expenditure/fee of online courses and programs for Super Specialized Job Roles (as per definition 15.10), provided by autonomous institutes in offline or online learning format. The benefit will be provided on uploading 'certificate of successful completion' on MAHITI portal with a maximum ceiling of INR 50,000 for domestic certifications and INR 1 Lakh for International certifications, whichever is lower.

10.1.7 Market Development Assistance

- M-hub to host annual events and competitions in collaboration with NASSCOM, Gaming Developers and Associations, Animation Society, Maharashtra State Innovation Society, among others.
 - Financial support of INR 20 Lakh for each event and competition every year
 - 1) FICCI FRAMES & Best Animated Frames Awards-Mumbai,
 - 2) NASSCOM - Game Developers Conference-Pune,
 - 3) The Animation Society of India- Anifest, Mumbai,
 - 4) ASIFA- World Animation Day - 28th Oct every year – all India
 - 5) MCCIA- Digital Content Conference, Pune
 - 6) NTLF – NASSCOM Technology Leadership Forum
- The category of events/competitions may subject to change as per the discretion of the M-Hub.
- The number of events and competitions are limited to 1 event and 1 competition each year.
- Mobile game developer registered in Maharashtra with more than 5 million downloads (iOS + Play store) and 4+ rating on mobile platforms to receive a Gaming Award and reimbursement of 20% of the qualified expenditure on marketing with a ceiling of INR 10 Lakhs per sanction per company.

10.1.8 Recruitment Assistance

Recruitment assistance of INR 2.5 lakh for employing 50 local students in Business Incubation Laboratory/R&D Centre for IT & ITeS operation within 2 years.

10.1.9 Infrastructure Development (Parks/Co-working Spaces/ CoEs etc.)

Establishment of Maha Center for AVGC under the M-Hub including AVGC Centers - An integrated facility including production facilities, AVGC studios and space for performing arts, exhibition galleries and workplace requirement for the artist

10.2 Non-Fiscal Support to AVGC Industry

10.2.1 Global Joint Ventures

State Government will encourage Joint Ventures between Indian & Foreign entities by signing at least 10 MoUs during the policy period.

10.2.2 International Promotion

Support will be provided for international events related to AVGC in Maharashtra in terms of promotion

10.2.3 Intellectual Property (IP)

Intellectual Property will be protected through legal frame work. The facilitation services will be provided for patents, designs, copyrights, and trademarks, as per the guidelines of National Intellectual Rights Policy, and Startup Intellectual Property Protection Scheme (SIPP), Government of India.

11. PROMOTION OF EMERGING TECHNOLOGIES

Ecosystem: Emerging technologies have enabled Maharashtra to chart a course for the future from attracting Electric Vehicle manufacturers which will determine the future of urban mobility, healthcare services that range from disease detection to treatment and agricultural innovation enabled through Artificial Intelligence (AI) enabled drones. COVID-19 pandemic has accelerated usage of these technologies by enabling evolved working models like work-from-home, remote learning and more.

In partnership with NASSCOM, the state runs '**10,000 Startups Warehouse Program**' which focuses on bringing the state government, incubators, academia, corporates, mentors, and investor together. The program offers startups with enterprise access to leading technology players such as Google, Amazon Web Services, Tech Mahindra and many more. In just 3 years, close to 50 startups have benefited from the program and employed more than 1300+ people in the state.

The policy focuses on capturing the USD 2 trillion global emerging technologies sector including but not limited to:

Segments of USD 2 Trillion Global Emerging Technologies Industry are as following:-

1. Internet of Things (IoT) - 35.2%
2. Cloud Computing - 12.8 %

3. Animation / VFX - 12.5%
4. Data Centers - 9.0%
5. Big Data & Analytics - 8.8%
6. Blockchain, AI, 3D Printing, Robotics, Immersive Tech - 8.3 %
7. Gaming & Comics - 7.5%
8. Cyber Security - 5.9%

11.1 Fiscal Support to Emerging Technologies

11.1.1 Capital Subsidy

Capital subsidy of 20% on capital investments such as cost of hardware, software equipment (excluding building and land cost) etc., subject to a maximum of INR 1 Crore paid over a period of 5 years. For first 50 new Emerging Technologies units with a minimum investment of INR 5 Cr. and directly employing a minimum of 20 people in the unit. The AVGC and Data Center units will not be applicable under this subsidy as separate policy guidelines are proposed under this policy.

11.1.2 Stamp Duty Exemption

Same as in common incentives Para 7.1.

11.1.3 Electricity Duty Exemption

Same as in common incentives Para 7.3.

11.1.4 Power Tariff Subsidy

Subsidy at INR 1 per unit for 5 years for new / expansion of Emerging Technologies Units located in the State.

11.1.5 Certification Assistance

Same as in common incentives Para 7.4.

11.1.6 Recruitment Assistance

Recruitment assistance of INR 2.5 lakh for 50 employing local students per unit.

11.1.7 Patent Related Assistance

Same as in common incentives Para 7.6.

11.2 Non-Fiscal Support to Emerging Technologies

11.2.1 Training & Placement

Engineering Colleges will institute training – based certification and placement programs.

11.2.2 Ease of Doing Business

Special EoDB measures to fast-track timelines for startups including self-certification through the MAHITI portal, access to a 24X7 manned hotline number for round the clock assistance.

11.2.3 Intellectual Property (IP)

Intellectual Property will be protected through legal framework. The facilitation services will be provided for patents, designs, copyrights, and trademarks, as per the guidelines of National Intellectual Rights Policy, and Startup Intellectual Property Protection Scheme (SIPP), Government of India.

12. STARTUPS AND INNOVATION

12.1 Maharashtra Hub (M – Hub)

An integrated Center of Excellence (CoE) between Government of Maharashtra, leading technical institutes, business schools and private entities to head initiatives to support tech startups at subsidized costs. M-hub will be built upon the momentum of the MIDC - NASSCOM startup warehouse program of Maharashtra to develop clusters of innovation where new technologies germinate at an astounding rate and where pools of capital, expertise, and talent foster the development of new industries and new ways of doing business. As enumerated in the Maharashtra Industrial Policy-2019 M-Hub will also act as States Apex Institute for promotion of entrepreneurship. It will be established on the land of Maharashtra State Small Industrial Development Corporation (MSSIDC) at Kalamboli, dist-Raigad. This will be a State of Art building with training facilities of 300 students and residential accommodation for students and tutors / academic staff.

The following are the two key tenets under M-hub:

- M-hub is a proposed Center of Excellence spearheading ecosystem development for traditional and future technologies with respect to social & technical infrastructure, talent development, ease of doing business, academia linkages, global cooperation and more.

- The policy introduces Chief Operating Officer (COO), who works under the ambit of Principal Secretary (Industries) with the mandate of leading strategic partnerships and cross-department cooperation for implementation & monitoring of policy and development of enabling ecosystem. COO will anchor all the task forces organized under M-Hub.

12.1.1 Aim of M-Hub

- Help startups gain access to better technology, talent, business networks and funding.
- Holistic ecosystem development with workspace, tech labs, deep synergy between enablers like corporates, government, investors, mentors, academicians etc.
- Offer a cost advantage by provisioning space and operations for IT start-ups and incubation centers at a nominal rent for maximum of five years with all amenities like furniture, conference rooms, cafeteria etc. and also expenses on property tax, water tax, security, repairs, and maintenance of premises etc. at actuals.
- The Chief Operating Officer (COO) shall guide the operations and schematics of the M-hub, wherein 4 key task forces shall deliberate upon strengthening 4 core areas of IT sector including Center of AVGC, Center of Emerging Tech, Startups and related Eco-system development in Maharashtra.

12.1.2 Scope for M-Hub

- As a part of 10,000 Startups Program, M-Hub will be extended as a Center of Excellence (CoE) for innovation and entrepreneurship in Maharashtra.
- Mumbai or any other place decided by GoM will be targeted to become the largest startup hub in the state of Maharashtra given the presence of IIT Bombay, other reputed educational institutes.
- Added benefits of the location include presence of a global workforce and clientele, presence of prominent institutional funding agencies, rising availability and affordability of co-working spaces and a one of the largest demand markets in Asia for pilot testing and launching solutions at scale.
- M-Hub will integrate initiatives under Maharashtra State Innovative Startup Policy 2018, Maharashtra Fintech Policy and Maharashtra State Innovation Society.
- Apex Institute will conduct training programme entrepreneurship development in co-ordination with MCED.

12.1.3 The broad governance framework of M-Hub & Apex Institute is added below:

Governing Council		
Principal Secretary (Industries)	Principal Secretary (Higher & Technical Education Department)	Principal Secretary (Information Technology Department)
Principal Secretary (Skill Development, Employment & Entrepreneurship Department)	Development Commissioner (Industries)	CEO, MID
CEO, MSSDS (Maharashtra State Skills Development Society)	CEO, MSInS (Maharashtra State Innovation Society)	Industry Champion
Infrastructure Champion	AVGC Champion	Statrup Champion
Fintech Champion	Emerging Technologies Champion	Management Institutes
Technology Institutes	Special Invitees	

- Guidelines regarding the broad governance framework of M-Hub will be issued separately.

12.1.4 Framework of M-Hub

Fintech Hub	Warehouse Facility	Entrepreneurship	Innovation Powerhouse
Dedicated Fin Tech section in M-Hub for R&D and co-working space. Special programs and mentors for fin Tech community building. Fintech accelerator and facilitation for benefits under Maharashtra State Fintech Policy 2018.	A space for idea-stage/growth stage entities to test and build new ideas and products. Warehouse will support proof-of-concept and prototyping activities of startups. 10% of the space will also be dedicated to the alumni startups of the 10,000 startups program to help the early-stage startups collaborate with peers and mentors.	Strong integration with academic and research institutes to encourage entrepreneurship. Minimum 15% seats will be marked for student entrepreneurs and women entrepreneurs at a 50% of the nominal rate that will be charged.	The M-Hub Governing Council along with M-Hub team & Advisory Council will work towards making M-Hub a global innovation platform. M-Hub will forge strong partnerships with global innovation leaders and improve market access for startups and innovators.
Emerging Technology Engineering Colleges will institute training – based certification and placement programs. Special EoDB measures to fast-track timelines for startups including self-certification through the MAHITI portal, access to a 24X7 manned hotline number for round the clock assistance.			

12.1.5 Performance Monitoring Mechanism

A. Goals

- Profitable Startups
- Revenue Generated
- Jobs Created
- Tax Revenue
- ⊖ Supporting Zone II

B. Success Factors

- Number of Startups
- Occupancy of Incubation Centers
- Jobs Created
- Funds Raised
- Enterprises and Investors Connected
- Market Access (No of JVs, MoUs, Partnerships)
- Events Hosted
- Revenue Generated

C. Review Mechanism

- Quarterly Performance Tracker and Annual Report to be published
- Governing Council to review & monitor ever six months
- Advisory Council and M-Hub Team to conduct review every three months
- Empowered Committee to review once a year

12.1.6 Fintech Support

- The engagement will be done through various Market connect, enterprise connect, government connect programs as a part of a Fintech Support. This is aimed to also attract global fintech startups and offer an ‘Launch pad’ advantage to setup their operations in the Indian Market.

12.1.7 Suggestive tools and Interventions

- **Short-run programs:** The gamut of sector agnostic and sector specific programs spanning industries and geographies provides entrepreneurs with networking opportunities, market access, mentorship, scale-up strategy, demo day with investors and more.
- **Network:** connect with peer startups, government-as-a-client, investors, mentors/experts, corporate network, service providers

- **Corporate Innovation:** M-Hub to help digital transformation of corporate members, especially in Zone II locations
- **Government Partnerships:** national & international government bodies partnered with M-Hub to connect with products that help service delivery and e-governance, along with startups that seek govt. support.
- **Academia Partnerships:** Academicians from across the globe to participate in in-house events, conferences etc. to boost research-led innovation. Curating curriculum and offering internships.
- **The co-ordination of M-Hub will be done by State I.T. Department.**

12.1.8 Units registered with M-Hub will be provided the following benefits:

a) Market Development Assistance:

- **Participation in global events:** Eligible entities up to 25 Lakhs cost of participation domestic & global events including product/research development support.
- **Bi-annual innovation competition:** where best 2 innovation ideas receive INR 5 lakh and INR 2 lakh development support, and incubation support at government funded incubators. Participants to be mentored by industry advisors.
- **Bi-annual competition at collegiate level** where top 3 winners receive INR 1 lakh research grant, and funded traineeships with domestic and international leaders. Participants to be mentored by industry advisors.

b) Skill Development Assistance

- Reimbursement of up to 25% of expenditure/fee of online courses and programmes for Super Specialized Job Roles (as per definition 15.10), provided by autonomous institutes in offline or online learning format. The benefit will be provided on uploading 'certificate of successful completion' on MAHITI portal with a maximum ceiling of INR 50,000 for domestic certifications and INR 1 Lakh for International certifications, whichever is lower.
- Concessions should be given to the concerned units only after verification by the Directorate of Industries and the office under their jurisdiction that the concerned units have not availed the concessions through the schemes / policies of other departments or the existing schemes will not be repeated.

13. Skilling & Future Workforce

To ensure the creation of highly employable and quality manpower in the Information Technology and Information Technology Support Services component in the State, the focus has been given on the Skill Development Courses (Super Specialized Job Roll). Details of these courses given in paragraph 15.10. For this, in collaboration with the Department of Higher and Technical Education as well as the Department of Skill Development, Employment, Entrepreneurship and Innovation, in reputed educational institutes / universities / engineering colleges and incubation centers in Maharashtra emphasis will be laid on the curriculum. Details of these institutions are given in paragraph 15.20 Through such educational institutes, employment / self-employment opportunities will be created for talented and quality manpower through information technology and information technology support services, Maharashtra Hub, Startup, Fintech as well as CM Employment Generation Program. Annual 15% skilling target has been set up to create highly employable, talented and quality manpower.

14. POLICY GOVERNANCE

Management Framework for Policy Implementation

- **An Empowered Committee (EC)** will be constituted at the State level to monitor the implementation of this policy and develop procedures and modalities. The EC will hold bi-annual sessions. The EC may invite any Department/ Organization/ Representative of Association or a person for its meeting as it may deem necessary.

14.1 The composition of the Empowered Committee shall be as follows:

1	Chief Secretary	Chairperson
2	Additional Chief Secretary (Finance)	Member
3	Additional Chief Secretary (Urban Development /UD-1)	Member
4	Principal Secretary (Skill, Employment, Employment & Entrepreneurship Department)	Member
5	Principal Secretary (Industries)	Member
6	Principal Secretary (Higher & Technical Education)	Member
7	Principal Secretary (Planning)	Member
8	Principal Secretary (Information Technology)	Member
9	Principal Secretary (Urban Development II)	Member
10	Chief Executive Officer, MIDC	Member
11	Chief Operating Officer (COO), M-Hub	Member
12	Director, Software Technology Parks of India (STPI)	Member
13	Nominee of NASSCOM	Member
14	Nominee of FICCI	Member
15	Nominee of MCHI-CREDAI	Member
16	Development Commissioner (Industries), Directorate of Industries	Member Secretary

14.2 Mandate of Empowered Committee

The Empowered Committee will ensure closely monitor progress, implementation, and challenges in respect of the following key areas of the policy and develop procedure & modalities were required

- Incentives and Provisions for IT & ITES Units, IT & ITES Infrastructure, Data Centers, AVCG & Emerging Technologies' Units.
- Promotion of balanced regional development in Zone II cities.
- Skilling and employability of IT workforce in Maharashtra.
- Grounding Innovation and Entrepreneurship through M-Hub.
- Monitoring and assisting Centers of Excellence and task forces.
- Approve the framework/modalities of implementation proposed by the Task Forces under M-Hub.
- Set timelines and targets for each initiative.
- Bring about inter-departmental co-ordination in respect of matters related to this Policy.
- Institute effective analysis and evaluation of IT Policy implementation based on data on KPIs.
- Resolve implementation issues at all levels.
- Enhancing Ease of Doing Business.
- Review the list of ITES as well as allied services/facilities permitted in IT Parks and approve the amendments as may be appropriate.
- Determine the premium and other terms and conditions for grant of additional FSI within the guidelines laid down in the Policy and harmonize the practices followed in this respect by local bodies and public bodies such as MIDC and special planning authorities.
- The Empowered Committee shall review the implementation and effectiveness of the policy every six months and adopt corrective measures / changes / amendments if required.
- Review the best practices.
- Determine the premium and other terms and conditions for grant of exit to the private IT park / IT / ITES unit from the obligations of the incentives availed by it.
- Development Commissioner (Industries), as the member secretary of EC, will be responsible for publishing the Annual Performance Tracker.

14.3 Provisions for Ease of Doing Business in IT &ITES

- **IT / ITES Units will continue to benefit from:**
- Relaxation under the Shops and Establishment Act with regard to working hours, work shifts and employment of women.
- Exemption from maintaining physical records for attendance and salary.
- Option for self-certification and filing of consolidated annual returns under 13 Acts administered by the Labour Department.
- Provision for IT / ITES units to maintain employee-related records required under various Labour laws in electronic form, and acceptance of returns in electronic form will be made in line with the progress of computerization in the Labour Department.
- IT &ITES units not discharging process effluent and employing less than 100 employees will be exempt from obtaining consent from MPCB. Such unit will be required to submit annual statement to MPCB on disposal of wastes including electronic wastes, used batteries, and used oil. The registration of such units by the Directorate of Industries Department will incorporate specific conditions for this purpose. These units will also have to be connected to local sewage network.
- Relaxations under the Contract Labour Act which have been approved for units in SEZs will be considered for all IT / ITES units outside also.
- IT &ITES units will be treated as continuous process units for the purposes of power supply.
- The Development Control Regulation (DCR) including of MIDC and other guidelines for establishment of IT parks including in MIDC area shall be in consonance with the IT &ITES policy.

15. DEFINITIONS

In the context of this Policy, the Information Technology industry consists of IT Software, IT Enabled Services including AVGC, Data Centers and Emerging Technologies as defined below:

- 15.1 IT Park :** The standalone building / premises having built up area more than 20,000 sq. ft. with or without additional FSI, TDR, will be defined as IT Park.
- 15.2 IT Software:** IT Software is defined as any representation of instruction, data, sound, or image, including source code or object code, recorded in machine readable form and capable of being manipulated to providing interactivity to a user with the means of a computer.
- 15.3 IT enabled Services (ITES):**IT enabled services refer to companies that provide IT services or systems integration services, including those specified by the Central Board of Direct Taxes (CBDT) under section 10 TA of the Income Tax Rules and as decided by Government from time to time and are as below.
- a) **Back-office Operations:** The administrative and support staff of a financial institute such as Banks, Insurance Company, Mutual Fund, Non-Banking Finance Companies which is responsible for function related to the running of the company such as Settlements, Compliance, Accounting, IT and Other Technology.
Back Office Functions are also often outsourced to external companies and/or in different countries' which include:
- Business process outsource services provided mainly with the assistance or use of information
 - Data entry, transcription, reconciliation, consolidation, co-ordination, proportion, processing review of documents
 - Accounting to reporting and Reconciliations
 - Activities excluding front offices of financial services such as corporate finance, asset and fund, Management Broking, Non-Banking Financial Company, Tax and Audit Business and Management Consultancy, Taxation Services, Treasury Operations, Risk Management and Credit Services, "Financial Back Office Operations, Computer/disaster recovery and including but not limited to IT

operations, financial and administrative support and any other ITeS Activities as set out in Definition 15.19.

- b) Financial Back Room operations for Corporate and Investment Bank (CIB) and Private Bank, Disaster Recovery, IT Development and Support and ancillary office which includes Back Offices of Manufacturing and other service, Startups/Companies which have no direct customer interface but provide essential support through Electronic Media but this will not include delivery Godowns /Warehouse of E-Commerce Company/Organizations.
- c) Call Centers or Contact Centre Services
- d) Data Processing or data mining
- e) Insurance Claim Processing
- f) Legal Databases
- g) Creation and maintenance of Medical Transcription Excluding advise
- h) Payroll
- i) Remote Maintenance
- j) Revenue Accounting (IT should include back office operations of all Income Tax Offices, GST offices back office operations or any other Government & semi – Government offices)
- k) Support Centers
- l) Website Services
- m) Translation Services,
- n) Data Search integration & analysis,
- o) Content generation/creation using audio, video system and extensive use of computer which can be permitted for education.
- p) Clinical database Management-Services Excluding Clinical trials but does not include any research and development services whether or not in the nature of contract research and development services.
- q) Visa Processing facilitation & back offices of Travel & Tourism facilitation, T.V. Entertainment Channels and Sports & Travel Channels
- r) Engineering & Designing
- s) Geographic information System Services
- t) Human Resource Services'
- u) Super Specialty IT Skill Development Centers/ IT related Hi-Tech Training Centers
- V) Co-Working Spaces / Plug and Play Infrastructure.

Note: The State Government will take a decision to make necessary changes in the list of services if there are any changes in the Income tax rules. In cases where the Directorate of Industries or its field offices have issued Letter of Intent or registration of an IT / ITES unit, IT Park / IT SEZ / AVGC Park, the incentives sanctioned will continue for the eligible period even if there are changes in the policy period. The ITES units carrying out activity as per above definition also will be allowed to occupy space in existing IT parks.

15.4 Classification of IT Units: The Information Technology (IT) units are classified into two groups depending upon their activities, namely (a) IT Software units (b) IT Service (IT enabled Service) unit.

(a) IT Software Unit: IT software included a wide range of products and it is not possible to draw up a comprehensive list in view of its nature and continuing development in this sector. It has therefore been decided that the software units, whether in small scale or large scale sector, which are certified as such by the competent agencies would be considered for registration as IT Software units. Categorization as an IT Software unit also requires that the unit's annual turnover of IT Software exceed 75% of its total annual turnover in value terms.

(b) IT Enabled Service Unit: IT Services, including IT enabled services, cover a wide and expanding spectrum. A definitive list cannot be drawn up for this sector. Hence, an illustrative list has been defined under ITeS definition. Categorization as an IT Service unit also requires that the unit's annual turnover of IT services exceed 75% of its total annual turnover in value terms.

15.5 Classification of Zone:

Zone I area: This area includes Municipal Corporation's in Mumbai Metropolitan Region and Pune Metropolitan Region.

Zone II area: This area includes areas other than those in Zone I & No Industry Districts, Aspirational Districts & Naxalite affected area.

15.6 Existing IT & ITES/ AVGC Unit: An IT (Software) /ITES/AVGC unit set up by an entity at a given location which is in production/ operation on or any time prior to commencement of this Policy or a unit which has availed incentives (excluding Stamp Duty) under any of the earlier IT & ITES Policies.

15.7 New IT & ITES/ AVGC Unit: An IT (Software) /ITES/AVGC unit set up by an entity which commences its production/ operation at a given location after commencement of this Policy and during the validity of the IT & ITES Policy 2023 and that it is not formed as a result of re-establishment mere change of ownership, change in the constitution, reconstruction or revival of an Existing/ Defunct/ Closed/ Sick Unit.

15.8 Expansion/ Diversification Project: If an Existing Unit, makes on or after commencement of this Policy, minimum 25% additional fixed capital investment in IT & ITES/AVGC activity, then such project will be considered as Expansion/ Diversification Project.

15.9 Research and Development: Activities defined under the Ministry of Electronics and Information Technology's Research and Development Section, including (but not limited to):

- High Performance Computing (HPC)
- Green IT or IT Sustainability
- Mobile Computing, Networking and Applications
- IT Based innovations in Sustainability of Water Resource
- IT in Emerging Areas of including Digital Preservation, Green Computing, Bio-informatics, Perception Engineering, Free and Open Source software(FOSS)
- Any other R&D activities defined by Center for Development of Advanced Computing (C-DAC), Pune.

The activities under R&D in IT are subject to revision as per the discretion of Development Commissioner (Industries), Government of Maharashtra.

15.10 Super Specialized Job Roles: The following job roles under each segment of Emerging Technologies will include:

- **Robotic Process Automation:** Service Engineer, Business Analyst, Robotic Process Automation Developer, Solution Architect, Development Coordinator & Testing Engineer
- **Artificial Intelligence:** AI Research Scientist, AI Research Scientist Image & Videos, Software Integration Engineer, AI Research Scientist -Language-Processing, Data Scientist, Data Architect, Software Engineer – Testing, Software Engineer (Application) Platform& AI
- **Internet of Things:** Embedded Systems Programmer, Tier III & IV Cloud Support Engineer, Information Security Analyst, Solution Architect, Business Analyst, Hardware Design Engineer Designer, Computer Vision Engineer, UI/UX Designer, Network Wireless Specialist, Software Engineer, Data Scientist, Testing Engineer – IOT, App Developer, Data Architect.
- **Big Data Analytics:** Big Data Analyst, Data Integrator, Business Analyst, Data Scientist, Solution Architect.
- **Cloud Computing:** Migration Engineer, Cloud Architect, Cloud Software Engineer.
- **Block chain:** Developer, Engineer, Testing Engineer, Project Manager, Web Designer
- **Virtual Reality:** App Developer, Optical Scientist, Product Hardware Engineer, Service Technologist, VFX Artist, Testing Engineer - Virtual Reality, UI Designer, Computer Vision Engineer, Information Security Analyst, Solution Architect, Sensor Architect, Sound Designer - Virtual Reality, Software Engineer - VR Devices, 3D Modeling Engineer/3D Graphic Artist

- **Mobile Tech:** Social Engagement Manger, UI Designer, UX Designer, Application Developer, Testing Engineer
- **Cyber Security:** Security Analyst, Analyst Application Security, Analyst Identity and Access Management, Analyst End Point Security, Analyst Security Operations Centre, Penetration Tester, Consultant Network Security, Forensic Specialist, Security Infrastructure Specialist, Architect Identity and Access Management.
- **3D Printing:** Software Engineer-Slicing, 3D Modelling Engineer/3D Graphic Artist, Solution Architect, System Test Engineer, 3D Printing Technician, Material Analyst Engineer
- **Machine Learning :** Machine learning is a subfield of Artificial Intelligence(AI) which is broadly defined as the capability of a machine to imitate intelligent human behavior. Artificial Intelligence systems are used to perform complex tasks in a way that is similar to how humans solve problems. Machine learning takes the approach of letting computers learn to program themselves through experience instead of humans writing programs which is sometimes time consuming, erroneous and in complex cases, impossible.
- **Fintech:-** Fintech is technologically enabled financial innovation that could result in new business models, applications, processes or product with an associated material effect on financial markets and institutions and the provision of financial services.
- **NSQF Online Courses(National Skilling Qualification Framework):-**NSQF Online Courses is a course prescribed by the Ministry of Finance, Government of India through its notification dated 27/12/2013 and subsequently amended from time to time. It will include a curriculum developed by the Sector Skill Council, established through the National Skill Development Corporation (NSDC) in consultation with Industry leadership.
- The Development Commissioner's (Industries) office may append/modify the list of Super Skilled/Future Skilled Workforce time to time as it sees fit.

15.11 Startups : Definition of a startup to be reference from the definition as prescribed by the department of promotion of Industry and Internal Trade, which is currently defined as :-

An entity shall be consider as Startups :

- Up to a period of 10 years from the date of incorporation /registration, if it is incorporated as private limited company (as defined in the Companies Act, 2013) or registered as a partnership firm (registered under section 59 of the Partnership Act, 2008) or a limited liability partnership (under the Limited Liability partnership Act,2008) in India.
- Turnover of the entity for any of the financial years incorporation/registration has not exceeded 100 crore rupees.
- Entity is working towards innovation, development or improvement of products or processes or services, or if it is a scalable business model with a high potential of employment generation or wealth creation.

Provided that any entity form by splitting up or reconstruction of an existing business shall not be considered a "Startup"

15.12 Data Center (DC): Data Center is a dedicated secure space to house computing systems and networking equipment along with required infrastructure such as connectivity, storage systems, etc. for the purpose of collecting, storing, distributing, or allowing access to large amounts of data.

15.13 Data Center Park (DCP): Data Center Park is a dedicated Data Processing Zone/Building along with relevant infrastructure and regulatory environment for housing mix of Data Center equipment of single or different entities to serve the needs of computation, storage, networking, and provision of wide range of data related services.

15.14 Data Center Developer: It is an entity who would be responsible to develop and maintain the dedicated land or build facility along with relevant infrastructure provisions such as power, connectivity, build up area, parking, power backup, water and other support services required for smooth functioning of data center. The developer also

needs to make proportionate investment in Data Center Servers/equipment and house in the park within the limits defined from time to time.

15.15 Data Center Operator: It is an entity who will be responsible to manage and operate end to end data center operations.

15.16 Tier III & Tier IV Data Centers: As defined by Ministry of Electronics and Information Technology' Data Center Policy 2020, Data Centre is a dedicated secure space within a building / centralized location where computing and networking equipment is concentrated for the purpose of collecting, storing, processing, distributing, or allowing access to large amounts of data.

Data Centers are premises offering committed uptime certified by independent agencies like Uptime Institute, EPI, and other similar independent agencies.

- **Tier III Data Centers:** A Tier III data center is concurrently maintainable with redundant components as a key differentiator, with redundant distribution paths to serve the critical environment. Unlike Tier I and Tier II, these facilities require no shutdowns when equipment needs maintenance or replacement. The components of Tier III are added to Tier II components so that any part can be shut down without impacting IT operation.

Requirements:

- 99.982% uptime (Tier III uptime)
- No more than 1.6 hours of downtime per year
- N+1 fault tolerant providing at least 72-hour power outage protection

- **Tier IV Data Centers:** A Tier IV data center has several independent and physically isolated systems that act as redundant capacity components and distribution paths. The separation is necessary to prevent an event from compromising both systems. The environment will not be affected by a disruption from planned and unplanned events. However, if the redundant components or distribution paths are shut down for maintenance, the environment may experience a higher risk of disruption if a failure occurs.

Tier IV facilities add fault tolerance to the Tier III topology. When a piece of equipment fails, or there is an interruption in the distribution path, IT operations will not be affected. All of the IT equipment must have a fault-tolerant power design to be compatible. Tier IV data centers also require continuous cooling to make the environment stable.

Requirements:

- 99.995% uptime per year (Tier IV uptime)
- 2N+1 fully redundant infrastructure
- 96-hour power outage protection
- 26.3 minutes of annual downtime.

15.17 Emerging Technology: These technologies are evolving technologies whose development and practical applications are largely unrealized but include new solutions that cut across components of software and service. These include but are not limited to Virtual reality, Augmented reality, Artificial Intelligence (Including generative AI), Web 3, Machine Learning, Internet of Things, Block chain, Robotic Process Automation (RPA), Spatial Computing, Big Data Analytics, Cloud Computing, Mobile Tech, Cyber Security, 3D Printing, Fintech etc. As per need this list will be modified from time to time by Industries Department.

15.18 Animation, Visual Effects, Gaming and Comics (AVGC):

- **Animation** is a way of making a film by using a series of drawings, computer graphics, or photographs of two- and three-dimensional objects (such as puppets, clay models or paper cutouts) that are slightly different from one another and that when viewed quickly one after another create the appearance of movement. Animation shall include 2D Animation, 3D Animation, Claymation, paper animation, stop motion, shadow animation, hard surface animation etc. Animations can be recorded on either analogue media, or on digital media.

- **Animation Education:** This segment of the industry covers training institutes across the state. It provides animation related education services and serves as a catalyst for access to talent in the growing industry.
- **Animation Entertainment:** This segment broadly covers animated movies, TV broadcast shows, animation advertising and the direct-to-DVD format of animated content. VFX is not a part of this segment.
- **Chroma Keying:** Chroma key is a technique for mixing two images or frames together, in which a color (or a small color range) from one image is removed (or made transparent), revealing another image behind it. This technique is also referred to as color keying, color-separation overlay, green screen, and blue screen.
- **Compositing:** Compositing is the combining of visual elements from separate sources into single images, often to create the illusion that all those elements are parts of the same scene.
- **Custom Content Development:** This segment covers the development of animation content for e-education and specialized content development. Specialized content may include animation training for medical purposes, as well as military terrain and driving simulation training. The multimedia segment covers multimedia content on the web, such as flash and other content
- **Direct to DVD:** A film that is released direct-to-video (also known as made-for-video, straight-to video, and straight-to-DVD) is one which has been released to the public on home video formats (historically VHS) before or without being released in movie theaters or broadcast on television.
- **Visual effects** are the processes by which imagery is created and / or manipulated outside the context of a live action shot. Visual effects involve the integration of live-action footage and generated imagery to create environments which look realistic, but would be dangerous, expensive, impractical, or simply impossible to capture on film. Visual effects include computer generated imagery using the affordable and user-friendly animation and compositing software. Visual Effects shall include Rotoscopy, Digital Cleanup, VFX paint, morphing, DMP - (Digital Matte Painting), Chroma key, Compositing, Tracking, pre-visualization, Prep-wire removal, beauty pass, face & body replacement, Modelling, shadders, texturing, lighting, animation, Rigging, Match move, FX (cloud, liquid, rain, water, dust, smoke, wind, fire, flame, blast, snow, ice, etc.) Particle simulation, Simulation - (Fur, hair, Cloth, crowd, destruction, etc.), Background& Set creation and extension, Digital environment creation, miniatures for VFX, Image processing, Digital Imaging (DI), color correction etc.
- A game is an electronic game that involves human interaction with a user interface to generate visual feedback and immersive experience on a device which shall include 2D, 3D, video, handheld devices, mobile, virtual, console etc. Interactive games are used for entertainment, education (edutainment) and for non-entertainment applications such as serious games (games that are designed primarily to convey information or a learning experience of some sort) and simulation. The electronic systems used to play video games are known as platforms; examples of these are personal computers, video game consoles such as Play station, Xbox and Nintendo Wii, handheld consoles such as Nintendo Game boy Advance, Play station Portable (PSP) and mobile devices such as mobile phones, tablets. The Internet is also a platform for various forms of web-based games. For the purpose of clarity, gambling software applications are not a part of interactive games.
- **Comic** is a visual medium used to express ideas via images, often combined with text, voice, sound or visual information. Comics shall include hand drawing, digital, 2D, 3D, motion graphics, motion comics.
- **Stereo conversion** is a specialized process in animation post-production where the normal 2D or live action films are converted to stereoscopic form for an immersive experience. Stereo conversion shall include Rotoscopy, layer painting, depth grading, tracking, element compositing, finagling, edging, particles etc.

- **Game Art:** Video game art involves the use of patched or modified video games or the repurposing of existing games or game structures.
- **Key Frame Animation:** A key frame in animation and filmmaking is a drawing that defines the starting and ending points of any smooth transition. They are called “frames” because their position in time is measured in frames on a strip of film.
- **MMORPG:** Massively multiplayer online role-playing games. These are role-playing games where thousands of gamers play strategy or action theme-based games in a virtual and persistent end-user through the World Wide Web, by way of a Web browser or other Web-enabled software like Internet television clients, micro blogging clients and RSS readers.
- **NGN Consoles:** Next generation gaming consoles. NGN consoles are advanced console machines usually introduced at the end of a console cycle.
- **Pipeline:** In computing, a pipeline is a set of data processing elements connected in series, so that the output of one element is the input of the next one..

15.19 Types of ITeS Activities allowed in IT Parks

• Audio/Video Product Design	• Ship Design
• Automation Equipment and Systems Design	• System customizing Center
• CAD/CAM/CAE Support	• Engineering Design
• Communications Equipment Design	• Factory Automation/CIM Design
• Computer related Services	• Fashion, Furniture, Jewellery and Exhibition Design
• Computer System Integration	• Geological Analysis on well samples and rocks
• Computer Systems Design	• Hybrid Circuit Modules Devices Design
• Development/Production of Software, Maintenance of Software and User training	• Industrial and IT Skills Training
• Diagnostic Product Design eg. Medical, Biotech	• Information Systems Design
• Electric Motors Design	• Materials Applications Centre
• Electrical Appliance sand Devices Design	• Mechatronics Components Design
• Electronic Control Systems Design	• Office Automation Equipment Design
• Electronic Instruments and Device Design eg. IC	• Offshore Structure Design
• Oil Rig Design	• Plastic Product Design
• Opto-Electronics Devices Design	• Product Demonstration
• Projection Planning & Management	• Quality Assurance, Testing Services & Technical Inspection
• Publishing	• R&D Laboratories
	• Technical Service Centers
	• Tooling Design

15.20 Key Academia & Incubators -

- Cornell Maha 60 Business Accelerator Mumbai
- IIT Bombay, Mumbai
- Symbiosis International University, Pune
- CSIR- National Environmental Engineering Research Institute, Nagpur
- Uddyam – Solapur University Incubation Centre, Solapur
- KBCNMU Centre for Innovation, Incubation and linkages, Jalgaon
- Center for Agro-Bio-Innovation and Incubation (CABII), Nanded
- Shivaji University, Center for Innovation Incubation and linkages, Kolhapur
- Savitribai Phule University, SPPU Research Park Foundation, Pune
- SGBAU Research and Incubation Foundation Center, Amravati
- MU IDEAS Foundation, Mumbai
- Dr.Babasaheb Ambedkar Technology University, Lonere, Mangaon, Dist. Raigad
- PDKV Research and Incubation Foundation, Akola
- NETRARIT Foundation, Sangli
- Dr.Babasaheb Ambedkar Marat hwada University, Aurangabad

- Research Innovation Incubation, Design, Laboratory Foundation, Mumbai
- Nashik Engineering Cluster, Nashik
- Marathwada Accelerator for growth and Incubation Council, Marathwada
- WISE-SNDTWU Incubation Center, Mumbai
- INCUBEIN Foundation, Rashtrasant Tuktoji Maharaj Nagpur University, Nagpur

The list of above educational Institutions/Universities, will be modified from time to time as per the direction issued regarding Incubation Centre by the Skill Development, Employment, Entrepreneurship & Innovation department accordingly.

16. GUIDELINES AND PROCEDURES

16.1 Incubation Centres & Startups Interventions

The early – stage startup and until their first round of institutional funding should be eligible for Stage-I incubation facilities. Once the startups get the first round of institutional funding, they will be eligible for Stage –II incubation facilities.

Stage-I Incubation facilities should include

- Workspace facilities and laboratory infrastructure
- Legal & business advisory
- Mentorship session and connections
- Market Access
- Access to seed funds, angel funds etc.
- Networking Opportunities

Stage-II Incubation facilities should include

- Support in market growth strategies
- Network for International and global expansion
- Access to venture funding
- Market linkages
- Acceleration support

16.2 Report format for Startup Incubators Stage I and Stage II

- Name of the Private IT Park
- Location/Postal Address of the Private IT Park
- Details of Registration of the Private IT Park
- Total Built up Area of the Park in Sq. Meters
- Built up area for the incubation facilities (2% of the total BUA) in Sq. Meters.
- Total BUA allotted for incubation/startup units
- No. of incubation/startup units occupying the space
- List of names, activities, area occupied, date of occupation of incubation/startup units

The 2% of the built-up area which is more than or equal to 2500 sq.ft. will be allotted by adopting the guidelines laid down vide Government resolution IIT-2016/CR 76/Ind-2, dated 18/05/2016 till they are revised as per the need.

16.3 Critical Infrastructure Fund

- **Eligible project/works under Critical Infrastructure Fund:** Under this fund following critical infrastructure projects/works can be undertaken:
 - i. Roads connecting the private IT parks or the cluster of IT & ITeS units with the roads of the state or the Municipal Council/Corporation, Zila Parishad, PWD or any other local body.
 - ii. Critical power infrastructure projects like providing electric transformer, sub-station or express electricity feeder for the private IT parks or the cluster of IT & ITeS units.
 - iii. Providing drainage line connecting the private IT parks or the cluster of IT & ITeS units to the main drainage network of the Municipal Council / Corporation, Zila Parishad, or any other local body.

iv. Any other critical infrastructure work other than (i), (ii) and (iii) above with the prior approval of Empowered Committee (EC) constituted under this policy.

• **Manner of approval of the proposal:**

i. Fund Maintained by the State Government: The necessity/requirement of the work will be received by the Development Commissioner (Industries), Directorate of Industries from:

- a. State Planning Authorities
- b. IT & ITeS Industry players
- c. Field/Ministry level offices of various departments related to creation of infrastructure
- d. Industries Associations, Chambers of Commerce, etc.

The industries department will assess the demand of works vis-à-vis the availability of funds. The proposals will be put up before the Empowered Committee (EC) constituted under this policy for consideration/approval. The proposals sanctioned will be executed by the concerned agencies as per stipulated norms for execution of the works. These agencies will submit a quarterly report on the works sanctioned and the progress of works. A register of the work sanctioned, works completed, grants sanctioned, grant utilized and agency which has executed the works shall be maintained by the Directorate of Industries.

16.4 MAHITI Portal: Maharashtra Information Technology Interface :- The state will have a Unified and Integrated Single Window Platform for IT & ITeS under one roof for time bound clearances. The Directorate of Industries will develop the central web portal which will include:

1. Registration and Application

- Online Application for LOI/ De-novo/ Registration of IT & ITeS Parks,
- Online Application for LOI/Registration of IT & ITeS Units, Data Centers
- Application for Extension of LOI/De-novo
- Essential services system generated approval
- Application for incentives
- Online submission of report on 2% Incubation Space in an IT Park by a developer
- Online Submission of Six-Monthly Report

2. Information

- Detailed IT & ITeS Policy 2023 and subsequent GRs of the policy
- IT & ITeS Exports trade facilitation and information center including information on different Central and State Schemes, channels of exports, among others.
- Interactive incentive calculator based on:
 - Unit Type of IT & ITeS: IT & ITeS Unit, AVGC Unit, Emerging Technologies, Data Centers
 - New/Expansion/Existing Investment
 - Region: Zone I, Zone II
 - Investment size
 - Employment generated in the state from local talent

3. B2B functionality: The portal will act as a market linkage system that allows different IT & ITeS businesses in Maharashtra to list out their services to connect with the domestic and global demand. The B2B functionality makes it easy to list all of your available units and services in one place, so the Industry and Government can browse and understand the dynamics of the market.

4. Policy Performance Tracker (Internal)

- Annual Policy Tracker: Automatically generating the annual policy performance on IT & ITeS/ AVGC/ Data Center's Investments, Units, Utilized BUA, Exports, and Employment.

The portal shall be managed and operated by the Chief Operating Officer (COO) embedded in the empowered committee.

16.5 Guidelines on timelines under Lol & De-novo Letter for IT Parks

A. The construction of the IT park has been completed but is an unregistered park :

Private IT parks that have been in operation for more than stipulated period (5+1+1) & (3+1+1) have completed the construction; but the Lol has expired, & developer has obtained the Certificate of Occupancy/BCC from the relevant Planning Authority, a new de-novo LOI for three (3) years to such private IT parks shall be given without charging differential premium. All the IT Parks those who have not obtained De-novo Lol till date, then this provision would apply to all IT Parks from the date of effect of previous IT Policy-2015. During this period, at least 50% BUA of the IT park should be occupied by IT & ITES units. If the park fails to obtain occupancy of 50 % BUA, then such cases will be decided by Industry Department.

B Private IT Parks with incomplete construction:

The developer of the Information Technology Park is expected to complete the project and obtain the registration certificate within the stipulated period. The period of completion of private IT park is specified as 5 years (3+1+1) for BUA of less than 1 lakh sq.ft. and 7 years (5+1+1) for BUA of more than 1 lakh sq.ft. However, in the circumstances that the IT park cannot be completed within the stipulated timelines for whatever reasons, for such cases, Developers will be allowed to complete the IT park project with a new de-novo Lol by paying 30% differential premium based on the incremental Ready Reckoner Rates for IT Parks during the relevant period and obtain the Registration Certificate. The new de-novo Lol will be granted on the merits of the individual proposal, initially, for a period of 3 years. If the construction of the IT park is not completed despite the extension, then each case shall be decided separately based on the merits of each case, for further extension if required, by the Industries Department.

C. Procedure for obtaining the De-novo Letter of Intent

1. **Fees:** For the letter of intent of the IT park / de-novo for the letter of intent /Fee for extension of letter of intent / correction letter will be charged INR 5,000/- and the copy of the challan paid by the promoter under the heading should be sent to:

“0851 Village & Small Industries
102, Small Scale Industries
Cottage & Small Industries
0851-0026”

The same can be also be submitted on the upcoming MAHITI Portal.

2. **Amount difference in premium:** In the event of obtaining De-novo Letter of Intent, except in the cases of Para 16.5(A) above, developers are required to pay the premium based on the difference in the rate as per the ready reckoner rate during the time of original Letter of Intent and De-novo Letter of Intent.
3. **Procedures for De-novo Lol:**
 - i) The promoters of private IT park whose project has not been completed/registered during the stipulated period as mentioned in above (A) & (B) the promoter shall submit an application along with fee to the Development Commissioner (Industry) along with the prescribed documents in the prescribed format. Letters of Intent will be issued to the developer in principle and a copy will be sent to the concerned planning authority.
 - ii) As per the clause mentioned in the above paragraph C(3)(i), after receipt of the charges; concerned Development Authority should inform in writing to Development Commissioner (Industries).
 - iii) After receiving the report from concerned development authority, Development Commissioner (Industries) shall give the de-novo Letter of Intent to concerned IT Park.

D. Miscellaneous

The existing IT parks are expected to comply with the provisions of the IT & ITES Policy in order to avail benefits under this policy. IT Parks that do not have registration certificate and wish to avail or discontinue the development of IT Park, then the developer should have to refund all the benefits taken under the relevant policies. It will also be ensured to protect interests of IT&ITES units

operational in the IT Parks. Prevailing Policy provisions cannot be applied in all the cases automatically, with retrospective effect. The guidelines regarding this will be issued separately.

16.6 Green IT Awards

- **Introduction:** The State's Information Technology Day will continue to be celebrated on 20th August of every year, one awards will be presented to IT/ITES Units for outstanding contribution and performance.
- **Objectives**
 1. To promote entrepreneurship in IT industries in the state
 2. To recognize and appreciate outstanding performance in IT activities
 3. To encourage rapid spread of use of IT in society.
 4. To encourage use of IT as a means of creating employment opportunities
 5. Effective Natural Source Management (Green IT)
- **Criteria**
 1. Commercial Success of the company
 2. Customer satisfaction and value addition to the customer
 3. Use of quality standards (ISO, CMM, etc.)
 4. Exports to emerging markets
 5. Non-Urban IT entrepreneur.
 6. Deployment of local language in the product/services
 7. Deployment of advanced technology
 8. Track record of entrepreneurs
 9. Employment Generation
- **The awards are presented for the following categories and number of companies:** IT Software (2), IT enabled Services (2), IT (R&D) Innovation (2), IT (R&D) Multimedia & Entertainment (2), IT Service Provider (ISP) Special Award (2), IT Service Provider (Telecom/ISP) (2), IT Infrastructure (2), IT HRD (2), IT (Unique) Software Security Solution (2), Green IT Award (2), IT Enterprise (Special Awards for Region) (5), IT Emerging Technology Award (2), IT AVGC Award (2), Data Centers (2).
- **Application and Deadlines:** Companies/Institutions operating and registered in Maharashtra are invited to send their Entry forms online. The entry forms are also available at the Information Technology Branch, Directorate of Industries, 3rd Floor, New Administrative Building, Opposite Mantralaya, Mumbai, 400 032, between 02:00 pm and 05:00 pm. The last date for receiving entries for each year is 1st August.

17 **Policy Applicability and Validity :-**

The Parks / Units which have been sanctioned benefits / incentives under this policy or earlier policy shall continue to enjoy the benefits for the period for which the benefits incentives are sanctioned even if the policy period is over; till its eligibility period is valid under relevant policy.

The policy will be valid for 5 years or till the new policy is announced.

18 **Removal of Difficulties :-**

If any difficulty arises in giving effect to any provision of this policy, Industry Department shall issue clarifications and interpretation to such provisions of policy as may appear to be necessary and expedient for removing the difficulties.
